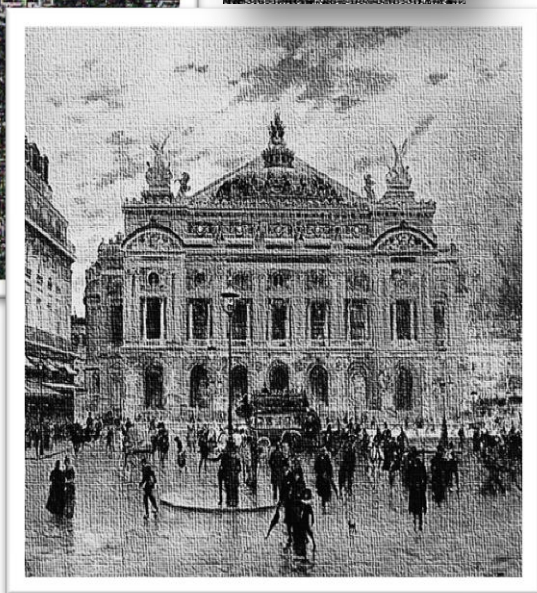
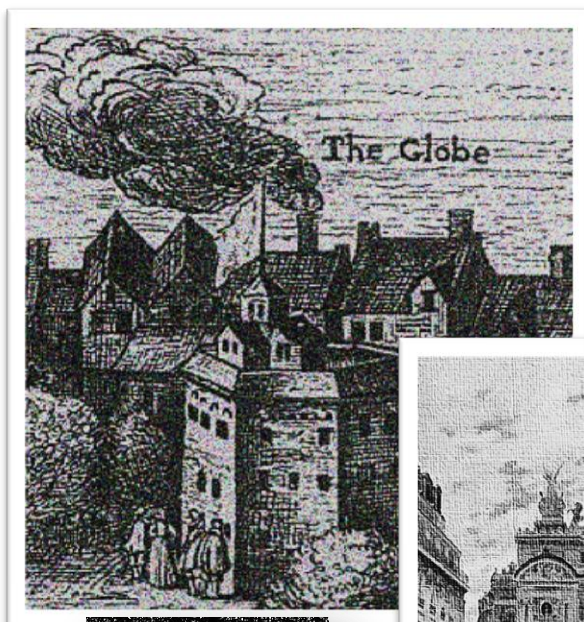

МИТЦІ МИНУЛИХ ЕПОХ ОЧИМА ЇХНІХ СУЧАСНИКІВ

(ПОЧАТОК XVII – СЕРЕДИНА XIX СТ.)

УДК 82'01(07)

Митці минулих епох очима їхніх сучасників (початок XVII – середина XIX ст.) : науково-популярне видання. Автор-укладач та ком. до драм. тв. І. Цебрій. Полтава: Формат+, 2019 р. 84 с.

Рецензенти: **Богатирьов В.О.**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри театральної режисури Рівненського державного гуманітарного університету;
Бєлеванцев А.В., Заслужений діяч мистецтв України, режисер Хмельницького обласного академічного музично-драматичного театру ім. Михайла Старицького.

Зібрання драматичних творів і статей у цьому науково-популярному виданні дасть змогу читачеві побачити митців минулих епох очима їхніх сучасників. Трагедія Бенжаміна Джонсона «Тричі перепливти Темзу» переносить нас на самий початок XVII століття. Автор був сучасником всесвітньо відомих драматургів і режисерів Вілліама Шекспіра та Антоніо Феррабоско, акторські трупи яких ділили сцену легендарного театру «Глобус». Французький журналіст XIX століття Жюль Дюфур у трагікомедії «Графиня Водзинська» відобразив оточення польського композитора Фридеріка Шопена та його друзів – поетів Альфреда де Мюссе й Адама Міцкевича, письменниці Жорж Санд. Критичні статті до драматичних творів допоможуть зорієнтуватися в часі й просторі, дізнатися, якими були герої драматичних творів в оцінці інших сучасників і науковців.

© Митці минулих епох очима їхніх сучасників (початок XVII – середина XIX ст.), 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Ірина Цебрій. РОЗУМІННЯ «ЛЮДИНИ» І «ЛЮДЯНОСТІ» В ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ-ДРАМАТУРГІВ «ПОСТШЕКСПІРІВСЬКОЇ» ЕПОХИ	6
Ірина Цебрій. ТЕАТР ШЕКСПИРА І ФЕРРАБОСКО.....	13
Бенжамін Джонсон. ТРИЧІ ПЕРЕПЛИВТИ ТЕМЗУ (трагедія).....	20
Ірина Цебрій. ФРИДЕРІК ШОПЕН І ЙОГО СУЧАСНИКИ ОЧИМА ЖЮЛЯ ДЮФУРА.....	59
Жюль Дюфур. ГРАФІНЯ ВОДЗИНСЬКА (трагікомедія).....	64

ПЕРЕДМОВА

Творчість кожного митця, якого від нас віддаляють епохи, є відображенням його помислів, оціночних суджень, підтвердженням його життєвої позиції, втіленням мети, що передувала авторському задуму. Та чи завжди ми можемо правильно зрозуміти людину через символічну мову епохи, умовності соціуму, в якому вона повинна була творити? Адже ми живемо в ХХІ столітті і сприймаємо оточуючий нас світ зовсім через іншу призму його бачення. Тому нерідко й виникають певні труднощі, а разом із ними – заперечення й відторгнення цінностей минулого.

Наша мова – спрощена, наше спілкування позбавлене умовностей минулого, наша мораль не йде ні в яке порівняння з нормами поведінки далеких століть. Ми намагаємося пояснити багато процесів, вивчаючи попередні епохи, життєвий і творчий шлях митців – драматургів, поетів, письменників, композиторів, художників, акторів. Та мабуть, найцінніше, що про них залишилося – це спогади їхніх сучасників, які були або друзями, або ворогами, шанувальниками чи суперниками геніальних особистостей.

Трагедію англійського драматурга Бенжаміна Джонсона «Тричі перепливти Темзу» і трагікомедію французького журналіста Жюль Дюфура «Графиня Водзинська» об'єднує те, що обидва твори були написані сучасниками великих митців. Бенжамін Джонсон починав у трупі Антоніо Феррабоско, а продовжував свою акторську діяльність в театрі Вілліама Шекспіра, був закоханий у співачку Кетрін Лостер. Жюль Дюфур – частий гість вишуканого французького товариства – починав як друг письменниці Жорж Санд, часто відвідував квартиру Фридеріка Шопена, був знайомий із поетами Альфредом де Мюссе та Адамом Міцкевичем.

Незважаючи на те, що події обох вистав розділяє більше, ніж два століття, ми маємо можливість відчутти атмосферу епохи так, як її відчували сучасники, і сприймати Шекспіра чи Шопена з позицій тогочасного суспільства. Спільним в обох виставах є ще й те, що і Бенжамін Джонсон, і Жюль Дюфур написали свої твори незадовго до смерті, після тривалих років роздумів про минуле. Жюль Дюфур все ж видав «Графиню Водзинську» за життя, а Бенжамін Джонсон загалом не збирався видавати «Тричі перепливти Темзу», він творив її винятково для себе.

Проте, ці два твори дуже й різняться між собою: Бенжамін Джонсон трепетно і з натхненням пригадує свою юність, своє перше нерозділене кохання, з повагою ставиться до людей, які його оточували й намагається їх зрозуміти; Жюль Дюфур іронічно і навіть часом гротескно відображає

минулі події, висміює своє кохання та своє захоплення письменницею Жорж Санд. І за жанрами ці п'єси дуже різні – трагедія і трагікомедія. І все ж вони дають можливість заглибитися в епоху, побачити її відтворення не нашими сучасниками, а «людьми часу».

До видання включено статті, що допоможуть зорієнтуватися в часі й просторі, дізнатися, якими були герої драматичних творів в оцінці інших сучасників і науковців. Бажаємо вам побувати в шекспірівському «Глобусі», разом із Антоніо Феррабоско перепливти на човні бурхливу Темзу, відвідати квартиру Фридеріка Шопена, послухати вірші Адама Міцкевича, посперечатися із запальним Альфредом де Мюссе.

Доктор педагогічних наук, професор

Ірина Цебрій

РОЗУМІННЯ «ЛЮДИНИ» І «ЛЮДЯНОСТІ» В ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ-ДРАМАТУРГІВ «ПОСТШЕКСПІРІВСЬКОЇ» ЕПОХИ

Перехідні епохи зазвичай пов'язані зі зміною уявлень про моральність, людяність, традиційні устої суспільства, поняття честі та гідності, відносини станів. Попередні ідеали завжди руйнуються болісно, проте вони ніколи не зникають безслідно, а паростками проростають у ґрунті нової епохи.

Саме такі процеси переживала англійська культура, відходячи від пізньоренесансних традицій напередодні епохи Просвітництва. Найболючіше вони відобразилися на театральному мистецтві та драматургічній творчості, що були практично знищено вимогами пуритан. Театр став поза законом.

Проблемі виживання й трансформації англійського театру на зламі епох присвячені праці І. Полякової та О. Чебишева [4; 5]. Процеси переродження ренесансного театру в реалістичний відображені в наукових розвідках А. Дживілегова й Р. Адіссона [3; 1]. Проте на сьогоднішній день практично немає таких праць, де б була піднята проблема змін уявлень про «людину» і «людяність» в англійській драматургії «постшекспірівської» епохи. Тому автор статті ставить перед собою *мету* показати цю «кризу уявлень» про людські цінності на прикладі творчості послідовників В. Шекспіра, які діяли в умовах «пуританського терору» й особливо – Бенжаміна Джонсона.

Отже, історія англійського театру має таку особливість, що ми не можемо назвати імена видатних діячів театру, які творили після епохи Вілліама Шекспіра. Від Вілліама Шекспіра до Вілліама Уічерлі, визначного драматурга періоду «реставрації» англійського театру, пригадати інші прізвища надзвичайно важко.

Проте й у ці складні часи англійський театр продовжував існувати. Класицизм і протореалізм, які у перші роки після Реставрації ствердилися на англійській театральній сцені, не з'явилися на безплідному ґрунті. Неправильно було б уважати, що драматургія Шекспіра – просто естетичний феномен примхливої долі, що спалахнув на англійській сцені, а потім зник назавжди. Титанічна фігура Шекспіра була оточена цілою плеядою талановитих послідовників.

У першій чверті XVII століття в роки загострення соціальних протиріч, в період напруженої боротьби аристократичної монархії з буржуазією, наслідком якої став занепад гуманістичної культури, театральне життя Англії просто вражало своєю складністю та розмаїттям. Криваві трагедії, сатиричні комедії, побутові драми, пасторалі, фантастичні трагікомедії, майже непристойний фарс, класичні трагедії на античні теми, історичні хроніки, театральні й літературні пародії – такої строкатості жанрів, сюжетів, характерів ні до, ні після цього часу драматургія не знала [1, с. 15].

Серед багатьох ідейно-художніх напрямів можна виділити два головних: аристократичний і демократичний. Аристократичний напрям представлений Френсісом Бомотом і Джоном Флетчером. У їхній творчості гостро відчувається криза ідеалів ренесансного гуманізму. Демократичний напрям виявився в творчості меншого сучасника Шекспіра – Бенжаміна Джонсона.

Бен Джонсон (1573-1637 рр.) – син каменяра і сам у юності каменяр, потім студент, потім солдат, людина вибухового темпераменту, дуелянт і забіяка, який не раз сидів у в'язниці за власне патріотичне вільнодумство, став фундатором протокласицизму в англійській драматургії.

Бен Джонсон був одним із найосвіченіших людей свого часу, справжнім знавцем античної класики. Він увійшов в історію світового театру як творець сатиричної комедії. Комедії Джонсона стали першим кроком відходу від гуманізму, трагічним прозрінням, кінцем ренесансних ілюзій. На місце поетичної і життєрадісної комедії Шекспіра прийшла правдиво-побутова викривальна комедія Джонсона.

У драматичних творах Джонсона відчуваються античні традиції. Виходячи з теоретичних постулатів грецьких і сучасних йому італійських авторів, він створив власну теорію комедії. Подібно до античних драматургів, Джонсон вимагав від комедії життєвої правди, послідовного дослідження характеру. Проблема «комічного» в театральних виставах особливо хвилювала Джонсона. Він увів у теорію комедії свої поняття, що стали передвісниками класицистського принципу побудови характеру. В основі його мала бути та головна химера, яка визначає поведінку персонажу. Комедії Джонсона – це комедії різних гуморів (недаремно дві з них так і називалися: «Кожен у своєму гуморі», або, «Кожен поза своїм гумором»).

Проаналізуємо приклад характеру, повністю побудованого на такому «гуморі»: старий Мороуз із комедії «Епісін» – людина, яка зовсім не виносить шуму й галасу, мріє найти собі мовчазну дружину (чи варто доводити, що йому це ніяк не вдається). У цьому випадку «гумор», химерність виступають як суто психологічні відхилення (тут відобразився характерний саме для англійської комедії інтерес до диваків і дивного).

Та іноді «гумор» у комедіях Джонсона набирив глибоких соціальних мотивів. Загальна основа «гуморів» його героїв – це доведений до абсурду індивідуалізм хижачького характеру. особливо яскраво розкрита ця тема в комедії «Вольпоне, або Лис» (1606). Це комедія про сильну владу золота, що змушує Людей втрачати свої останні людські риси. Жадоба до раптового багатства – єдина пристрасть усіх героїв комедії – показана єдиною метою століття. Золото перетворює людей на тварин. Невипадково Джонсон дав своїм героям імена зі світу тварин і птахів. Вльпоне – це лис, Вольторе – Шуліка, Корвіно – вороненя, Корбаччо – злий ворон, Моска – Муха.

У постаті Вольпоне є щось демонічне. Це не дрібний злодій, а геній блазнівства й шахрайства, філософ, який відстоює саму ідею накопичення. Прикинувшись смертельно хворим, він із насолодою спостерігає за подіями, що розгортаються навколо його спадщини. Щоб догодити Вольпоне і стати його спадкоємцем, люди йдуть на все: юрист готовий підробити документи, старий батько позбавляє сина спадщини, чоловік тягне свою дружину до ліжка Вольпоне. Усі поглинуті єдиною пристрастю – жадобою поживитися за чужий рахунок.

У комедії немає жодної чесної людини – всі негідники та інтригани. Комедія «Вольпоне» – це просто якийсь «шабаш інтриганства». І якщо у фіналі Вольпоне все ж викрито й засуджено до ганебного стовпа, то лише тому, що один із негідників, не отримавши спадщини, доносить на нього. Де ж ренесансні ідеали? Куди вони поділися?

Бен Джонсон усвідомлював, що гуманістичні уявлення про життя не пов'язувалися із самим життям: звідси такий сарказм, злість, біль, якими насичена вся його комедія. Та сам Джонсон не відмовився від ідеалів гуманізму – грізним сміхом він відстоював їх.

1611 року вперше була поставлена трагедія Бена Джонсона «Змова Катіліни», де також чітко простежувалися античні традиції. Проте це твір англійські критики визнали першим ростком вітчизняного реалізму, що не поступався реалістичному роману XVIII століття.

Через двадцять років після смерті Джонсона в 1657 році знайшли його останню трагедію «Тричі перепливти Темзу». Як стверджують знавці англійського театру, вона була написана між 1635 і 1637 роками. Найшвидше, що Бен Джонсон писав її для себе й не збирався ставити на сцені. Це й не дивно: його сучасники – Вілліам Шекспір та Антоніо Феррабоско – були занадто відомими в Англії, що винести на обговорення широкого загалу їхні проблеми та особисті стосунки. Джонсон із повагою ставився до своїх старших колег.

Проте, навіщо ж було писати такий серйозний твір, щоб ніколи не дати йому сценічного життя? Мабуть Джонсон, відчуваючи наближення смерті, намагався відтворити в пам'яті сцени власної акторської юності і роки співпраці з талановитими, дорогими йому людьми. Можливо він сподівався, що після його смерті трагедія буде знайдена і нащадки дізнаються, якими людьми насправді були Шекспір і Феррабоско, як вони мислили та які ідеї відстоювали.

Про що думає Джонсон, ми не знаємо, та завдяки йому ми можемо тепер проникнути у світ шекспірівської епохи, довідатися, хто саме й чому допоміг трупі Шекспіра викупити «Глобус», зрозуміти ставлення Шекспіра до аристократів і до своїх колег по театру.

Ми мало знаємо про юні акторські роки Бена Джонсона, мабуть він починав у трупі Антоніо Феррабоско і був одним із найвідданіших його учнів. Том (один із героїв трагедії «Тричі перепливти Темзу») є прототипом самого Джонсона, вважають історики англійського театру. Для літньої людини (а саме таким і був Джонсон, коли писав останню трагедію) проаналізувати свої юнацькі почуття, ставлення до нього палко коханої ним дівчини, під час є дуже важливим.

Світ героїв трагедії – це поєднання реального життя з казково-героїчним світом англійської Маски, автором якої був талановитий драматург Антоніо Феррабоско. Він надихав молодих акторів на творчу роботу, вмів змусити їх повірити у власні сили в найтяжчі хвилини складного акторського життя.

У трагедії Джонсона показані стосунки між двома суспільними станами епохи пізнього англійського Відродження – аристократами й акторами осілих професійних труп. Слід відзначити, що Джонсон змалював досить привабливі постаті представників родової знаті. Та впродовж розвитку подій він весь час підкреслює, що це найкращі представники цього стану, рідкісні знавці англійської та світової культури. Вони відвідують театр за покликанням душі, а не тому, що це вважалося пристойним і модним проведенням часу.

Одна з героїнь трагедії, леді Смітт, палко закохана в театр і бажає хоч чимось допомогти трупі акторів. Завдяки Бену Джонсону ми дізнаємося, звідки трупа Шекспіра взяла гроші, щоб викупити для себе приміщення театру «Глобус», і чому ці гроші дала саме леді Смітт. Але доля цієї шляхетної аристократки склалася трагічно: вона виявилася неспроможною протистояти реальному життю, її сподівання на щасливий шлюб не виправдалися, бо її чоловік виявився не тою людиною, яку малювала її дівоча уява. А бути з пихатим й обмеженим супутником життя для такої романтичної натури з кожним роком ставало все нестерпніше. Коли ж молоду аристократку відвідало справжнє земне кохання до комедіанта Стенлі, у неї не вистачило сил змиритися зі зрадою свого коханця. Не маючи попереду жодних перспектив, втративши останні надії, леді Смітт зводить рахунки з життям.

У динамічному розвитку Джонсоном представлений і образ барона Фреслі. Драматургу нелегко було об'єктивно відобразити свого минулого суперника, який користувався більшою повагою з боку його першої коханої. Барон Фреслі, освічений та елегантний чоловік, був одним із найперспективніших женихів Лондону того часу, про якого мріяла кожна шляхетна дівчина з вищого кола. Та сам він до безтями закохався в юну комедіантку з трупи Феррабоско Кетрін Лостер і ладен був одружитися з нею та порвати зі своїм оточенням. Проте його почуття також не знаходять взаємності – Кетрін обожнює свого вихователя, драматурга Антоніо

Феррабоско. До того ж Кетрін тяжко хвора і жити їй залишилося недовго. Не отримавши від акторки згоди на шлюб, Фреслі від'їжджає з Лондону, не бажаючи далі спостерігати, як помирає його кохана. Це також є втечею від реального життя, бо Фреслі чудово розумів, що на неї чекає страшна смерть у злиднях, без допомоги справжніх лікарів. У ставленні барона Фреслі до інших акторів трупи, навіть до Шекспіра, відчувається зверхність: він не вважав їх рівними собі.

Одними із центральних постатей трагедії виступають всесвітньо відомі драматурги – Вілльям Шекспір та Антоніо Феррабоско. Їхні акторські трупи орендували «Глобус», бо в ті часи жодна з них не мала достатньо коштів, щоб викупити театральне приміщення. У межах окресленого простору драматурги по-різному співіснували: часом між ними відбувалися жорсткі баталії, а іноді тут панував мир і взаємна допомога. Це й не дивно: погляди Шекспіра й Феррабоско на місце театру в житті суспільства дуже різнилися. У своїх трагедіях Шекспір піднімав глобальні проблеми, що бентежили видатні уми свого часу; Феррабоско ж унікав серйозних сюжетів, бо, на його думку в театрі люди повинні відпочивати й отримувати суто естетичну насолоду.

Антоніо Феррабоско (1558-1602) увійшов до історії світового театру як блискучий майстер музичної комедії-маски. Маска була найвидовищнішим театральним жанром свого часу. Вона включала розмовні діалоги, музичні й танцювальні сцени, урочисту маскарадну ходу. Всі актори виступали в масках, щоб публіка лише по голову могла впізнати виконавців.

Вистави Феррабоско відрізнялися від інших масок тим, що в них практично весь текст було покладено на музику. Важко сказати, кого в ті часи публіка сприймала краще – Шекспіра з його складними гуманістичними сюжетами, чи Феррабоско з куртуазно-лицарськими гумористичними п'єсами.

У бесіді з Кетрін Феррабоско розповідає, що він народився в сім'ї акторів мандрівного театру. Але це не відповідає дійсності. Насправді майбутній драматург походив із родини цехових майстрів та отримав музичну освіту в школі Лондонської гільдії музикантів. Чому Джонсон допускає подібну (до речі, не єдину) неточність? Вірогідно, що Джонсон не мав відомостей про походження Феррабоско, бо останній не дуже любив розповідати про своє минуле. Можливо, до моменту написання трагедії (враховуючи його поважний вік) він просто забув певні фрагменти минулого, чи, навпаки, хотів навмисно драматизувати окремі сцени, щоб показати всю складність акторського шляху. Як би там не було, Джонсон мав на це художнє авторське право.

Феррабоско важко сприймає критику Шекспіра (який вважав Маску застарілим видовищем) в свою адресу, їхні суперечки часом переростають

у справжні баталії. Феррабоско вбачав у сюжетах Шекспіра навмисне бажання розбудити в публіці найгірші людські нахили, виправдати сучасні злочини за аналогією з минулим, довести, що ті часи були ще жорстокішими, ніж сучасні. На подібні звинувачення Шекспір гнівно кидає Феррабоско: «Ви з площі прийшли, на площу й повернетесь! Там ваше місце!»

Та іноді два генія англійського театру підтримують один одного в складні хвилини. Саме Шекспір порадив Феррабоско покласти текст його останньої Маски («Про дівчинку-мулатку, яка розкидала коштовності», 1601 рік) повністю на музику, в результаті чого Маска мала шалений успіх. Шекспір підтримує Феррабоско, коли останнього звинувачують у плагіаті (Феррабоско дійсно використовував забуті мелодії минулого, бо був справжнім знавцем стародавньої музики). Шекспір надзвичайно високо цінував музичні обробки Феррабоско: «Якщо ці мелодії й існували колись, то я впевнений, що вони були примітивнішими. Хто б сьогодні згадав про їхніх авторів, якби не ви? Скільки було розмов навколо мого «Принца Датського», скільки лили сліз за Саксоном Граматиком, а трагедія живе! Не звертайте уваги!» Шекспіра також неодноразово звинувачували в подібному плагіаті, тому вони з Феррабоско так чудово й розуміли один одного. Драматурги були людьми одного кола і разом протистояли цинічним аристократам, бо мали високу власну гідність.

Маска «Про дівчинку-мулатку» стала справжньою міні-оперою бароко, першою англійською оперою. Нажаль, через три місяці після прем'єри померла прима трупи Феррабоско, Кетрін Лостер (1580-1601), чий талант блискавично спалахнув на лондонській сцені і згас назавжди. Невдовзі помер і сам Феррабоско. Трупа розпалася, а Шекспірові якраз у цей час вдалося викупити приміщення «Глобусу». Жанр Маски разом зі своїм останнім геніальним творцем відійшов у небуття...

Високо цінуючи музично-драматичну спадщину А. Феррабоско, великий англійський композитор Генрі Перселл писав: «Відродити Маску після метра Антоніо є справою безнадійною: він вичерпав усі її потенційні можливості і більше того – він зробив із неї оперу!» Та все ж актори трупи Г. Перселла знову одягли вже забуті маски в опері на сюжет В. Шекспіра «Сон у літню ніч» («Королева фей»). Так композитор нової епохи вшанував пам'ять своїх геніальних попередників – Шекспіра і Феррабоско.

Вшанував їхню пам'ять і Бенжамін Джонсон. Лише він їх міг показати живими людьми зі своїми пристрастями, талантами та недоліками. Та все ж не Шекспір і Феррабоско є головними героями трагедії. Доля юної актриси, яку в молоді роки так палко кохав Джонсон, вражає читача, непомітно завойовую його найщиріші почуття. Кетрін Лостер – особа історична, про неї неодноразово згадує в своїх листах Френсіс Бомот:

«Слухали міс Лостер у новій Масці. Дивовижний голос! Вражає те, що не зрозуміло, як такий голос поміщається в такому тендітному тілі. Їй всього вісімнадцять років – майже дитина! Не розумію Феррабоско, чому він тримає її при собі? Їй місце в королівській трупі й туди б її обов'язково взяли. Так вважає і сер Вілліам (Шекспір). Майже всі чоловіки закохуються в неї, хоча вона й не красуня. Має бездоганну репутацію. Поводиться так шляхетно й природно, наче отримала вишукане виховання. Не має нічого спільного з більшістю вульгарних жінок-актрис».

Кетрін Лостер виросла в трупі Феррабоско, який ставився до неї як до дочки. Кетрін сприймає театр і світ акторів гармонійно: тут вона зросла і лише тут може бути щасливою. Її дитяче кохання до метра Антоніо не знаходить взаємності. Та головне для Кетрін – це бути поряд зі своїм наставником і втілювати всі його театральні задуми. Щирість природи Кетрін, її талант як магніт притягують до себе чоловіків різних кіл суспільства. Кетрін, безумовно, подобається барон Фреслі і з часом, можливо, вона б звільнилася від дитячого захоплення своїм вихователем і покохала б барона, але, як правильно сказав із цього приводу сам Фреслі: «У неї не було цього часу!» Кетрін тяжко хворіла на сухоти, її коротке і яскраве життя наближалось до кінця. Та все ж вона встигла ввійти в історію театру та музики.

Сцена смерті Кетрін відображена Джонсоном настільки вражаюче, що мимоволі вважаєш себе учасником тих подій. Кетрін помирає щасливою. Збулася її головна мрія: вона пережила на сцені тріумф і Феррабоско був у захваті від її гри. Про більше щастя вона й не мріяла. «Не оплакуйте її, – звертаючись до Феррабоско, каже Меггі, одна з героїнь трагедії. – Вона померла невинною і не хотіла б, щоб ви плакали».

Проте Джонсон у своєму творі разом із Томом ще раз оплакує своє перше нерозділене кохання, свою юнацьку святиню. Можливо, саме тому він і не хотів, щоб ця вистава відбулася за його життя.

Вражає мова трагедії – абсолютно сучасна, з рисами реалістичності, побутовими діалогами. Певний час існувала думка, що можливо цю трагедію написав і не Джонсон. Проте й у попередніх його творах простежуються поривання до реалістичного відображення дійсності, характерів і народної простої мови. Недаремно саме Джонсона вважають попередником англійського реалістичного роману XIX століття.

У трагедії є низка хронологічних невідповідностей: Бен Джонсон плутає події 1599 року з подіями 1601-го. Та вибачимо йому це – Бен ніколи не був істориком чи хронологом, для нього події існували в просторі, а не часі, як і для більшості сучасних йому митців. Та саме завдяки йому ми сьогодні можемо почути живе слово Шекспіра, побувати на репетиції в легендарному «Глобусі, реально зустрітися з палким і принциповим

метром Антоніо Феррабоско, подивитися на світ одухотвореними очима Кетрін Лостер.

Таким чином, ми бачимо, що місце людини і поняття «людяності» в англійській драматургії «постшекспірівської» епохи значно змінилося. В англійському мистецтві все більше й більше відчуються реалістичні «нотки». Замість «піднесеного» й «низького» на сторінки книжок та на англійську сцену приходять «життя вулиці», міські «нетрі», стосунки між новими станами суспільства, нова суспільна мораль. І щоб повноцінно відчути всю глибину цих змін, варто відкрити для себе людські реалістичні образи, відтворені сучасниками «постшекспірівської» епохи, зрозуміти критерії їхньої моральності й людяності з точки зору автора драматичного твору, який писав на зламі великих епох.

Література:

1. Адиссон Р.К. Существует ли английский театр? *Из истории английского театра* : сб. статей [под. ред. М.А. Соловникова]. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. С. 11–34.
2. Бомот Ф. Мемуары. *Из истории английского театра*. сб. статей [под. ред. М.А. Соловникова]. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. С. 75–78.
3. Дживелегов А.С., Бояджиев Г.К. История западноевропейского театра от возникновения до 1789 года. М. : Высш. шк., 1984. 489 с.
4. Полякова И. Английский театр на рубеже эпох. *Круг чтения*. 1992. №2. С. 75–77.
5. Чебышев А.А. Очерки по истории европейской драмы. *Английская комедия конца XVI – половины XVII века*. СПб (б.и.), 1897. С. 92–98.

Ірина Цебрій

ТЕАТР ШЕКСПИРА І ФЕРРАБОСКО

В Англії здавна існував оригінальний музично-театральний жанр, що мав спеціальну назву — «Маски». Це були придворні спектаклі, котрі з'явилися в Лондоні на початку XVI століття. Алгоричні та міфологічні за змістом, вони були поєднанням різних театральних жанрів — ліричного, драматичного, комічного, перепліталися із сатиричними вставками на повсякденні теми, переодяганнями, піснями, танцями, інструментальною музикою.

Структура «Масок» представляла дивертисмент із різних номерів: драматичних діалогів, комічних інтермедій, ліричних епізодів, комедійних епізодів на сучасні теми. Та все-таки пізнішого часу мали й наскрізний розвиток єдиного сюжету з усіма необхідними атрибутами. «Маски» обов'язково оформлювалися пишними декораціями.

Створенням музики та тексту «Масок» захоплювалися багато талановитих драматургів і музикантів. Виконавцями дійства були як аматори, так і професіонали. Маски ставилися у королівських палацах, або в палацах аристократів, які дбали про утримання акторів, виготовлення костюмів і декорацій, створення майданчиків або спеціальних кімнат у зимову пору.

Своїє вершини в розвитку жанр «Масок» досяг у другій половині XVI – початку XVII ст. Тексти для «Масок» цього часу писали відомі поети та драматурги — Ф. Сідні, Ф. Бомот, Дж. Мільтон. Вперше в «Масці» Кампіона зустрічаються музичні діалоги, а речетативний стиль свого часу був уведений С. Ланьїром у масці «Закохані в людській подобі» (1597 р.).

Окрему театральну сторінку Англії склали «Маски» братів Лоус і А. Феррабоско. Їхні «Маски» мали наскрізний розвиток сюжету, хори, діалоги, монологи, арії, оркестровий супровід, балетний дивертисмент. Англійські музикознавці й театрознавці XIX ст. вбачали у творах цих авторів різновидність національної англійської опери.

Брати Лоус і А. Феррабоско брали для своїх «Масок» винятково сатиричні сюжети. А. Феррабоско не лише писав музику до «Масок», а й створював лібрето у віршованій формі. Англійські дослідники театру «Масок» (Е. Дент, І. Маніфольд) стверджували, що трупа А. Феррабоско певний час співпрацювала із трупою В. Шекспіра в театрі «Глобус».

Театрознавці, які вивчали творчість братів Лоус і А. Феррабоско, спираючись на щоденники Б. Джонсона, аналізували суть дружніх дискусій між В. Шекспіром і А. Феррабоско щодо ролі музики та слова в театральному дійстві.

Із часів В. Гете була розповсюджена думка, що в «Глобусі» мало місце лише одне слухове враження за відсутності сценічної дії. А таємничий, зруйнований полум'ям «Глобус» був просто театром, де збиралися любителі високого поетичного слова [2, с. 205].

Англійські дослідники XX ст. (Д. Мерсер, Д. Осборн) заперечували цю думку. «Глобус» був майже досконалою театральною будовою. І навіть Шекспір, а не лише Феррабоско, беззаперечно вірив у словесне чародійство. У В. Шекспіра під впливом А. Феррабоско склалося особливе відношення до музики. До неї він звертається частіше, ніж до живопису, скульптури. Міркуючи про музику, Шекспір визначає гармонію дійства. У його виставах є місце для гармонії цілісного людського існування, гармонії закоханих, навіть для гармонії, якої досягає змучена, але мужня душа в кінці шляху – тоді його герої чують музику небесних сфер. В ідеалі гармонія музики призначена була стати організаційним началом всього спектаклю, містити його пластичні образи.

Пластичний світ А. Феррабоско на сцені «Глобуса» за думкою дослідників, двореальний. Він існував на сцені та в уяві одночасно, але не завжди

паралельно. Для розуміння того, як виник англійський театр «Маски», що узгоджено поєднував цілий світ, необхідно розуміти його природу:

- світло й сутінки;
- роль землі та моря;
- значення рослин і тварин в англійському театрі.

Дві головні стихії – світло й сутінки, що в А. Феррабоско виступають тотожними категоріям істини та брехні, прекрасного й потворного, склали теоретичні засади театру. У багатьох віршах він оспівує світло: сяйво місяця, сонця й зірок; коливання вогню, факела та свічки; блискучі німби святих і палаючу вночі красу закоханих. В А. Феррабоско є фрагменти, котрі відображають сутінки, темряву: ніч, затемнення, сутінки лісу, темне черевко гнилих боліт, де народжується нечисть, бурі, що знищують своєю чорнотою світло неба й усю землю занурюють у темряву [3, с. 79].

Межею між добром і злом виступають темні печери, де ховаються привиди та чарівники. Якщо у віршах свічку запалюють вночі, то на сцені «Глобусу» — вдень, бо саме в цей час починалися вистави.

Проте, за всіма свідченнями очевидців, на сцені «Глобусу» навіть удень було місце, де концентрувалися сутінки – ніша в заглибленні сцени, темна посеред ясного дня, подібна враженню від темного вікна, якщо ми з вулиці дивимось на нього вдень. Із цієї ніші для презентації виходили актори в масках, а потім там вони таємниче й зникали. Звідси з'являлися привиди.

Земля була зображена в дійстві як образ батьківщини людства: тут була й земля воїнів — поле безкінечних битв, була земля закоханих — ніжні зелені сади. Земля в театрі складалася з дерев'яних дощок сцени, що звужувалися до переднього краю. Сцена також символізувала місце існування людини: палаци, собори та міста [3, с. 81].

Небо ж у дійстві завжди було мінливим, виступало символом непевності людського існування. Його сяйво змінювалося напівсутінками, а потім темрявою ночі, що закінчувалася сірим і безрадіним ранком. Через хмари проникало сонячне проміння й дарувало невеликі земні радощі героям.

Над невеликою частиною сцени був натягнутий тент під навісом із колонами: голубий для комедійного дійства й чорний із золотими зірками для серйозних подій. Це було також небо – умовне, театральне. Але було й справжнє небо над театром, який не мав даху. Якщо починався дощ, то виставу відміняли. У випадку чудової погоди піднімався настрій як у глядачів, так і у виконавців.

Море, як світло, небо та земля також були одним із головних поетичних образів, А. Феррабоско, багатоликим його символом. Під час «Масок» глядачі іноді відчували, як по ньому летять човни й невідомі риби мешкають у цих водах. Бурі на сцені «Глобусу» займали особливе місце у сценічному дійстві: люди купчилися, намагалися хоча б за щось

ухопитися, всі вони були одягнені в щільні мокрі плащі. Якщо все завершувалося добре, актори посміхалися, скидали темні плащі. Тоді глядачі спостерігали яскраві сукні, що були під плащами.

Та в очах англійської публіки – морської нації – міг виникнути й інший образ. Клиноподібна сцена «Глобусу» втілювала була втіленням життя – корабель у вічному океані на самотній планеті, що пливе серед ворожих і добрих зірок. І ці зірки відбивалися у водах Темзи, коли глядачі на човнах пливли додому після спектаклю, обмінюючись свіжими враженнями.

У сюжетах А. Феррабоско дерева, квіти, трави, що оточують людину та прикрашають її черевики й деталі одягу, наче перебралися сюди з пергаментів ботанічних трактатів, готичних картин і шпалер. Прте, не лише у віршах і музиці пахли квіти, пили по воді лілеї, височіли дерева. Глядачі відчували їхню присутність зовсім поряд, за стінами театру. На сцені квітів і рослин було достатньо. Із речитативів дійових осіб відчутно, що букети квітів персонажі тримали в руках, дарували одне одному, прикрашали подруг гірляндами та вінками. І це відповідало звичаям і моді тих часів взагалі. Квіти були найдоступнішою, найголовнішою прикрасою для всіх станів англійського суспільства. Навіть злидар у свято прикрашав шляпу квіткою або гілочкою зелені. Квітами і травами застиляли підлогу для балу чи весілля. Все це дійство відповідало мові квітів того часу. І хоча квіти на сцені були штучними, їх все ж можна було роздивитися.

Людину театрального світу навкруги оточують тварини. Пір'я у злеті, граціозний рух слизких і блискучих риб, переливи бавовни — все це мало справжню пластику й у віршах і в музиці [1, с. 23].

Утіленням єдності людини з тваринним світом, образом античної фантастичної природи на сцені «Глобусу» був своєрідний «кентавр». У випадку щасливого кінця «Маски» для виконання фінального фрагменту з'являвся «коник», власне кінська голова та хвіст на палиці. Людина сідала верхи на палицю, а довга спідниця-попона накривала ноги «кентавра», який у танці відображав кінний біг і стрибки. Така карнавальна істота прийшла до театру А. Феррабоско з народного свята, з казкового середньовічного «бестіарію».

Так вимальовувався театр пізньої англійської «Маски» – цілий світ зі своєю незвичною театральною природою, де просліджувалися свої закономірності в засобах виразності та театрального відображення дійства. Та в центрі театру «Маски» стояла людина. Вона також була особливою — театальною. Звертаючись до неї, Феррабоско міг би повторити слова Піко делла Мірандоли з його «Промови про достоїнство людини»: «Я ставлю тебе у центрі світу, щоб звідти тобі зручніше було охопити все, що є. Я не зробив тебе ні небесним, ні земним, ні смертним, ні безсмертним, щоб ти сам, вільний і славний майстер, сформував себе в образі, який ти для себе обереш».

Найвідоміша «маска» А. Феррабоско «Про дівчинку-мулатку, яка розкидала коштовності», за ствердженнями англійських дослідників, мала величезний успіх на сцені «Глобусу», повністю втілила ідеї умовного театрального світу рубежу XVI – XVII століть.

Серйозні зміни у ході розвитку англійського театрального мистецтва були викликані революційними подіями. Пуританізм протиставив світському театру та драматизованим католицьким месам своє релігійне бачення форм — псалми, антеми, що пізніше були використані в творчості Г. Перселла. Суворо аскетичне релігійне вчення пуритан було спрямоване проти світського театру. Окремі історики справедливо вбачають у діях пуритан, їхньому аскетичному світогляді одну з найсерйозніших причин загибелі національного світського та музично-драматичного театрів, бо в минулому театральне мистецтво в англійців не лише не поступалося оригінальністю, інтенсивністю розвитку іншим європейським країнам (Німеччині, Франції), а й випереджало їх.

Англійський публіцист XVII ст. Адіссон в одній із журнальних статей гірко констатував загальний занепад національного театру: «Сьогодні наша уява про театр настільки нечітка, що ми навіть не знаємо, що ми в ньому любимо; ми захоплюємося взагалі всім неанглійським, аби це був іноземний твір, італійський, французький чи німецький. Це нам без різниці, коротко кажучи, наш англійський театр знищений повністю, і нічого нового не посіяно на його місці» [1, с. 24].

Зазначимо, що театральні вистави системно відновилися лише за часів реставрації монархії Стюартів у 1660 році. Проте, це вже був не той театр.

Розкопки на території другого найстарішого публічного театру в Лондоні «Завіса» приємно здивували дослідників творчості В. Шекспіра. Це дало змогу відповісти на питання:

Що ж іще було знайдено на місці «Завіси»?

Як щебетали птахи в «Ромео і Джульєтті»?

Чому пуритани виступили проти театрів?

Про все це мова піде нижче.

Британські археологи з'ясували, що майданчик найстарішого публічного театру в Лондоні «Завіса» («The Curtain», також «Кофтина») був не круглим, як у більшості театрів Єлизаветинської епохи, а мав прямокутний фундамент. Наприклад, один із найвідоміших і найстаріших світових театрів - «Глобус» («The Globe») – мав у фундаменті саме коло. Така будова театру повинна була символізувати світобудову, представлену в зменшеному вигляді на сцені.

Дослідники виявили залишки прямокутного майданчика розміром 30 на 22 метри, що міг уміщати приблизно тисячу осіб, і частину стін висотою

до півтора метрів. Майданчик був поділений на ділянки, посипані гравієм. Одна з них відводилася так званим «граундлінгам» – глядачам, які могли придбати лише дешеві квитки на стоячі місця.

Як припустив один з істориків, Джуліан Боушер, «Завіса», на відміну від інших, відоміших лондонських театрів – «Троянди» та «Глобуса», - була побудована не на спеціально відведеному місці, а перероблена зі старої будівлі [1, с. 85].

Нова інформація про будову театру стала для шекспірознавців справжньою несподіванкою. Раніше про форму основи «Завіси» могло бути відомо лише з окремої згадки про неї в пролозі драми «Генріх V», бо історична драма була поставлена вперше саме в цьому театрі: «...Чи помістить коло з дерева ті шоломи, що наводили страх під Азінкуром?». Драма Шекспіра «Генріх V» описує похід короля Англії на Азенкур, здійснений у ході Столітньої війни з Францією (1337-1453). Хор на початку вистави звертається до глядачів із проханням бути поблажливими до відсутності помпезних декорацій:

«Представте хоч на мить, що в огорожі стін

Укладено потужні дві держави,

Що піднімають гордеє чоло

Над водами бурхливими, що розділили їх...» [3, с. 77]

До речі, поряд із серйозними історичними драмами, сповненими патріотичним пафосом, в «Завісі» відбулися й акробатичні вистави та фарсові комедії. Хізер Найт, провідний дослідник Музею археології Лондона, вважає, що в 1599 році прем'єра «Генріха V» відбулася без прологу. Він зробив таке суттєве відкриття: «Є ціла група вчених, які підозрюють, що В. Шекспір писав прологи пізніше самих п'єс» [2, с. 104].

На думку Хізера Найта, залишки «Завіси», що збереглися на сьогодні, представлені в найкращому стані з усіх найстаріших лондонських театрів. Виявлене підставу допоможе вченим краще уявити ігровий простір, на яке орієнтувалися драматурги Єлизаветинської епохи при створенні своїх п'єс.

Раніше історики могли лише здогадуватися, як виглядав «Завіса». Театр відкрився в 1577 році неподалік від монастиря Святого Іоанна Предтечі, чим і пояснюється його друга назва. У XVI столітті «Завісою» називали частину міського муру Лондона та близько розташовані до нього монастирські землі. «Завісою» керував відомий в той час актор і імпресаріо Джеймс Бербедж, який окрім усього, судячи зі збережених записів, сам брав участь у будівництві нових театральних споруд. Перший театр, відкритий ним, так і називався – «Театр» (The Theatre). У мові Шекспіра це слово має кілька значень: його можна перекладати як «поле дій» або «п'єса».

Із того часу саме завдяки Бербеджу в мові багатьох народів ствердилося слово «театр» для позначення виду мистецтва й будівлі, де

відбуваються вистави. До відкриття театру «Глобус» на сцені «Завіси» в 1594 році виступала трупа «Слуги лорда-камергера» (Lord Chamberlain's Men). Вона була власницею театру до 1599 року. За точними даними, в цю трупу входив і сам Вільям Шекспір, і саме для її акторів спеціально писав свої п'єси. Та в «Завісі» ставилися не лише драми Шекспіра, але й молодшого його колеги – Бена Джонсона. Наприклад, там була зіграна його п'єса «Кожен у своєму гуморі».

Остання згадка про «Завісу» належить до 1622 року, після чого театр зник з будь-яких історичних записів. Пізніше, в 1642 році, всі діючі в Лондоні театри були закриті за Наказом пуритан. «З огляду на те що громадські розваги не узгоджуються з громадськими лихами, а публічні сценічні вистави недоречні в період приниження англійців, що вимагає сумної та благочестивої урочистості, палати лордів і громад нинішнього парламенту дійсно наказують і наказують припинити й утриматися від публічних сценічних вистав, поки тривають ці сумні події і час приниження», - говорилося в спеціальному Наказі британського парламенту [2, с. 99].

Це рішення завдало потужного удару по цілому явищу в культурі, названому «єлизаветинською драматургією». Виявлені частини майданчика допоможуть заповнити відсутні прогалини в історії одного з найстаріших і найменше відомих лондонських театрів.

Також на місці розкопок були знайдені: кістяний гребінь, мідний жетон і унікальний реквізит, що, як міркують історики англійського театру, був використаний у найранніших постановках, - глиняний свисток XVI століття. Він слугував маленьким англійцям іграшкою, в театрі Шекспіра імітував спів птахів для створення романтичного колориту, зокрема в деяких сценах трагедії «Ромео і Джульєтта». У самому тексті п'єси часто згадується про цей звуковий супровід. Зустрічі юних закоханих проходили під покровом ночі, а пташиний щебет попереджав про початок ранку:

“Ще день не скоро:

То соловей - не жайворонок був,

Що співом слух збентежив полохливий твій;

Тут всю ніч співає він у кущі гранатному” [3, с. 260].

Як доводить Хізер Найт, уже в «Єлизаветинську епоху» театральні режисери намагалися живити свої театральні постановки, розпалюючи звуками увагу публіки.

Уперше залишки театру «Завіса» були виявлені в 2012 році в східній частині Лондона, районі «Шордіч», який примикає до відомого Сіті. На цьому місці планується звести 37-поверховий будинок з апартаментами класу люкс вартістю від \$ 1 млн. Архітектори планують назвати його «Сценою» (The Stage) в пам'ять про колишній лондонський театр, що

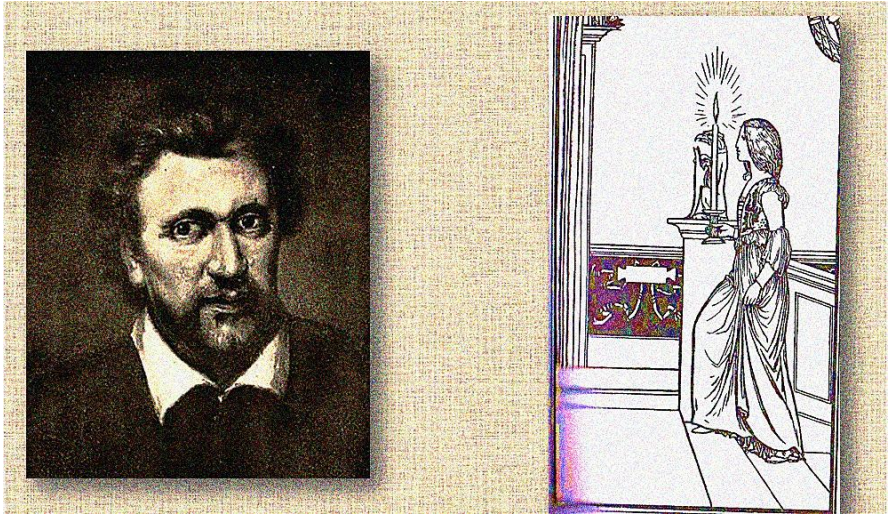
височів на цьому місці. Раніше вже були виявлені й курильні трубки, зроблені з глини, які, як вважається, були привезені в Англію з Північної Америки в XVI столітті. Зазначимо, що у ході будівельних робіт, які ведуться неподалік від колишнього місця розташування «Завіси», знайшли велику кількість предметів побуту. Ці речі раніше належали лондонцям, чий життя забрала страшна чума XIV століття. Серед них глиняна фігурка тварини. Але є й давніші античні речі, наприклад сандалі римських легіонерів.

Інтенсивні розкопки поновилися в квітні 2018 року та продовжаться до кінця червня. Будівельники, які ведуть роботи на цій ділянці, обіцяють зберегти фундамент «Завіси», щоб його могли побачити всі бажаючі. Туристи і жителі Лондона можуть особисто оглянути місце розкопок «Завіси» в межах культурних і театральних заходів, приурочених до 400-річчя від дня смерті Вілліама Шекспіра.

Література:

1. Адиссон Д. Существует ли английский театр? *Из истории английского театра: сб. статей под ред. М.А. Соловникова.* Екатеринбург: У-Фактория, 2005. С. 11–34.
2. Всеволодский Г.П. История театрального образования в Европе и России. СПб, 1913. В 3-х т. Т. 1.
3. Дживелегов А.С., Бояджиев Г.К. История западноевропейского театра от возникновения до 1789 года. М. : Высш. шк., 1984. 489 с.
4. Джулиан Боушер. И все-таки это «Занавес». *Шекспир и его время* [ред. Х. Найт]. М. : Искусство. 2018. С. 82–96.
5. Хизер Найт. Значение формы сцены для постановок Шекспира. *Шекспир и его время* [ред. Х. Найт]. М. : Искусство. 2018. С. 97–112.
6. Шекспир У. Избранные трагедии. М. : Художественная литература. 1982. 284 с.

БЕНЖАМІН ДЖОНСОН
ТРИЧІ ПЕРЕПЛИВТИ ТЕМЗУ
Трагедія на 4 дії

ДІЙОВІ ОСОБИ

Метр Феррабоско – композитор і драматург, автор комедій-масок

Кетрін
Стенлі
Меггі
Томас

} актори трупи Феррабоско

Віллям Шекспір – драматург

Барон Фреслі

Леді Смітт

ДІЯ ПЕРША

Стен і Меггі

Літній день. Алея біля театру «Глобус». По алеї йде дівчина. Її наздоганяє юнак і хапає за руку.

Меггі: Відпусти мене!

Стен: Почекай! Ну чому ти така вперта!

Меггі: Що ти хочеш? Щоб усе було, як раніше? Так уже не буде!

Стен: Ми можемо все повернути! Ми ж кохаємо одне одного!

Меггі: Кохали колись...

Стен: Брехня! Я тебе кохаю й зараз і ти мене теж!

Меггі (вириваючи руку): Минулого не повернути. Як би міцно ми не

зв'язали мотузку – вузол все-одно буде терти!

Стен: Але ж ти мене кохаєш, я знаю! Кетрін мені розповідала, що ти тихенько плачеш вечорами в своїй кімнаті.

Меггі: Ну, Кетрін від мене ще дочекається! Вам усім закрита путь до моїх почуттів, чуєш?

Стен: Ну чому ти така?

Меггі: Я в цьому невинна, це ти мене такою зробив!

Стен: Ти завжди була такою – рішучою й холодною як крига! Ти завжди себе ставила над усіма і вважала, що тебе просто неможна не кохати!

Меггі: Ще скажи, що я в усьому винна.

Стен: Ні, ми винні обоє.

Меггі: Це мабуть я тобі брехала й завела собі коханця, а ти сама – цнота? Хіба не так?

Стен: Не так. Я стільки разів намагався вибачитися, та ти й слухати не хотіла!

Меггі: І що б я почула? Твої вигадки про те, як тебе довго спокушали, а ти все відмовлявся. А потім все трапилось несподівано й обставини, в яких ти опинився, не дозволили тобі себе недостойно повести. Хіба не так?

Стен: Ні, не так! (Молить). Ну, послухай мене, послухай хоч раз! А потім вирішуй, що далі зі мною робити, послухай!

Меггі (втрачаючи сили): Добре, хай буде по-твоєму (Махає рукою). Розповідай!

Стен (цілує їй руку): О, дякую! Дякую!

Меггі: Не варто. Все-одно від тебе не відчепишся!

Стен (не звертає увагу на її іронію): Коли ти три роки тому прийшла до нас, ти була такою незвичайною, так відрізнялася від нас усіх і твоє бажання стати комедіанткою було таким же дивним.

Меггі: Ти про що?

Стен: Розумієш, ми всі – я, Кетрін, Том – ми всі були змушені зайнятися цією професією, кожен у силу своїх обставин. А ти – це було твоє рішення. Ти не сирота, а з заможної родини.

Меггі: Ну й що з того? Моя родина була для мене в'язницею – ти що, так і не зрозумів? Я її покинула назавжди й спалила всі мости! Нехай із мене не вийшло великої актриси, та метру і трупі я знадобилася.

Стен: Цього ніхто не ставить під сумнів. Ти була така гарна, поряд із тобою виглядали блідими навіть найпрекрасніші леді... І я покохав тебе (зітхає).

Меггі: Я це вже чула.

Стен: Та ти була такою холодною, що мені часом здавалося, що ти просто дозволяєш себе кохати, кохати до того часу, доки до тебе не прийде справжня любов.

Меггі: А чого ти хотів? Щоб я втратила голову через кохання? Щоб я народила тобі купу дітей, у яких не буде стелі над головою, як у нас?

Стен: Але, Меггі! Ти ж сама обрала таке життя!

Меггі: Так, обрала. Обрала, щоб бути вільною, щоб не виходити заміж за чоловіка, якого не кохала! (Рішуче). Досить, мені час йти.

Стен (утримуючи її): Вибач... Я покохав тебе і був самотнім у своєму коханні, був поряд із тобою й водночас був сам... І тут з'явилася вона...

Меггі (насмішкувато): Сама чарівність і юність!

Стен: Меггі, чому ти така зла?

Меггі: Коли я вперше вас побачила вдвох, то мені навіть стало соромно за те, що я тебе кохала!

Стен: Знову ж та гординя! Так, леді Смітт не така красуня, як ти, але дуже мила жінка і їй немає ще й тридцяти років...

Меггі: Дивлячись на вас, можна було сказати, що ти гуляєш із мамочкою!

Стен: Кажі, що хочеш... Але вона мене кохала, кохала по-справжньому. І я не відчував себе самотнім, я був їй необхідним, вона без мене жити не могла!

Меггі: Так для чого ця розмова?

Стен: Але я її так і не покохав. Хотів, але не зміг.

Меггі: Чому ж тоді ви так довго зустрічалися?

Стен: Спочатку я захопився нею. Вона була для мене людиною з іншого світу, світу лордів і леді. А ми хоча раз хочемо туди потрапити...

Меггі (замислившись): Мабуть, я дійсно не така, як ти. Мої батьки хотіли мене видати за лорда. Та я не змогла продати себе за розкіш, а ти зміг...

Стен: Я себе ніколи не продавав! Мені просто було цікаво: як живуть люди там, на горі? Що вони відчувають, які в них інтереси?

Меггі: І ти задовольнив свій інтерес?

Стен: Задовольнив. Вони такі ж люди, як і ми. Тільки навігадували бог-зна чого – манери, етикет... А це лише прикриття!

Меггі: Прикриття чого?

Стен: Звичайної людської натури. Наприклад, чоловік леді Смітт, якого всі вважають шанувальником Шекспіра, навіть творів його не читає, йому їх читають вголос! Інші ще гірші!

Меггі: А леді Смітт?

Стен: Ні, вона інша... Вона багато знає, але не вихваляється своїми знаннями, не пропускає жодної театральної прем'єри. Враженнями ділиться, лише коли її попросять. Вона дуже подобається багатьом чоловікам, але навіть їх не помічає...

Меггі: Чому ж тоді вона обрала тебе?

Стен: Хочеш сказати, що мене й полюбити нізащо?

Меггі: Та чому ж? Ти гарний, дотепний, але ти – комедіант! І знання твої обмежені для такої леді...

Стен: Це правда...Вона сказала, що я їй сподобався на сцені, сподобався своєю щирістю...

Меггі: Ти продовжуй, продовжуй! Мені навіть цікаво стало, чому ця леді так низько впала! Мало того, що закохалася в комедіанта, так він нею ще й зневажив!

Стен: Кажі, що хочеш, аби ти мене вибачила...

Меггі: А як же леді Смітт?

Стен: Вона вже зрозуміла, що я її не кохаю. Але біда в тому, що вона мене продовжує любити. Вона так молить про кожну наступну зустріч, що в мене не вистачає духу відмовити... Меггі, зрозумій, це була лише хвилинна пристрась!

Меггі: Хвилинна пристрась? Хвилинка, що тривала більше року?

Стен: Я клянусь тобі, що сьогодні скажу їй те, з чим не зможе змиритися жодна жінка... Скажу, що покохав іншу. Я думаю, вона вже здогадалася про це. Я бачив, як вона за тобою спостерігала здалека...

Меггі: Спостерігала здалека? Цього мені ще не вистачало! А загалом мені все одно. Продовжимо цю розмову лише тоді, коли дійсно розірвеш ці стосунки.

Стен: І ти мені вибачиш?

Меггі: Не знаю. А ось і твоя голубка. Легка на згадці. Ну що ж? Перевіримо тебе на правду. Йди і вирішуй! (Йде геть).

Стен і леді Смітт.

Леді Смітт, не поспішаючи, виходить на алею, зупиняється і дивиться у слід Меггі. Стен стоїть у нерішучості. Тоді підходить до леді Смітт і цілує їй руку.
Вона цілує його у волосся.

Леді Смітт: Я так скучила за вами, Стенлі! Я так давно вас не бачила... (мовчить якийсь час). У вас зараз була неприємна розмова?

Стен: Так, розмова була важка і боюся, що зараз розмова буде ще важче...

Леді Смітт: Це через цю дівчину, чи не так? Ви закохалися в неї й тому мене уникаєте?

Стен: Я лише її завжди й кохав.

Леді Смітт: Як це – завжди?

Стен: Елізабет, дорога, ми не можемо далі обманювати одне одного. Дуже це вже важко...

Леді Смітт: Стенлі, я знаю, що ви мене більше не кохаете, але раніше... Молю, скажіть, що раніше ви мене кохали!

Стен: Боюся вас розчарувати, та не хотілось би казати неправду в таку хвилину...

Леді Смітт: Не кажіть такого, зжальтеся...

Стен: Ви завжди боялися правди, завжди жили у вигаданому вами світі! Спочатку вигадали собі ідеального чоловіка, а потім – ідеального коханця. Може, досить вже?

Леді Смітт: Стенлі, ви вважаєте мене такою дурною?

Стен (робить над собою зусилля): Пробачте мене, Елізабет, це я дурень. Я вас не вартий. Я не той чоловік, якого ви мали зустріти.

Леді Смітт (плаче): Але я зустріла вас і вас покохала! І це почуття не вигадане, воно справжнє, Стенлі! Я загину, якщо відмовлюся від нього. Стенлі! Весь мій світ зараз – це ви!

Стен: А що накажете робити мені? Прикидатися, що люблю вас? А думати про іншу? Це вас влаштує?

Леді Смітт: Не знаю... Але якщо ти зникнеш із мого життя – я загину...

Стен (прибираючи її руки): Я так більше не можу! Знайдіть собі когось іншого з вашого оточення...

Леді Смітт: Стенлі, для чого ти мене ображаєш? Ти думаєш, що мені був потрібен коханець? Невже ти мене так і не зрозумів?

Стен: Я вірю у вашу щирість, від того мені й важко. Але ж ви любили й свого чоловіка...

Леді Смітт: Мене видали заміж у п'ятнадцять років і він виявився зовсім не таким, як я думала... Якби Бог нам послав дітей, може все було б не так, але Бог мені відмовив у цьому... А потім з'явилися ви...

Стен: Чим же я так вам догодив?

Леді Смітт: Ви були таким природнім на сцені, таким щирим... Ви були таким чутливим у наших стосунках, що просто відмовляюся вірити у вашу байдужість!

Стен: Так, я був дуже щирим із вами. Ви – незвичайна жінка, і на якусь мить мені здалося, що я кохаю вас. Але лише на мить...

Леді Смітт: Що я зробила не так, Стенлі? Чому я не заслужила твоєї любові?

Стен: Це важко зрозуміти... Ви з'явилися в моєму житті тоді, коли я кохав іншу жінку і це кохання було взаємним. Я просто не встояв перед вашими чарами...

Леді Смітт: Ви зустрічались водночас і з нею і зі мною?

Стен: Ні. Та не тому, що я такий чесний. Просто вона все зрозуміла й кинула мене. А я подумки весь час повертався до неї.

Леді Смітт: Чим вона краща від мене? Тим, що зовсім юна і гарна?

Стен: Ні. Просто ми люди з одного кола й розуміємо одне одного з півслова. А ще – ми обоє вільні.

Леді Смітт: Вам так не давав спокою мій чоловік?

Стен: Справа не в цьому. Я весь час відчував себе злодієм, який краде те, що йому не належить. А я хочу жити чесно.

Леді Смітт: Ви вважаєте, що це мене не мучило? Ви перший і останній коханець у моєму житті. Я настільки кохала вас, що це було сильніше доброчесності.

Стен: Ну, а зараз нам треба повернутися до доброчесності.

Леді Смітт: Стенлі! Ви не розумієте мене: ви повертаєтеся до коханої жінки, а я йду в порожнечу...

Стен: Я все сказав... Чого ж ще ви від мене хочете?

Леді Смітт: Стенлі, я сьогодні ледве вирвалася з дому... Мій чоловік більше не вірить мені і нікуди мене не відпускає, він мене підозрює... Мені прийшлося вигадати, що в мене невідкладна справа до сера Вілліама, і лише тоді він погодився і теж дав мені доручення. А я просто хотіла побачити вас...

Стен: Нам не потрібно більше бачитися. Це лиш посилює страждання!

Леді Смітт: Дайте мені ще трохи часу. Я не готова ось так все розірвати. Я не винесу розлуки!

Стен: Я дав слово. Я не хочу більше мучити ні вас, ні себе.

Леді Смітт: Стенлі! Я молю вас! Лише одна зустріч! Прощальна, сьогодні!

Стен: До чого вона?

Леді Смітт: Якщо в тебе залишилася хоч крапля жалю і співчуття до мене, допоможи мені в цей тяжкий час! Ми посидимо біля каміну, пригадаємо все найкраще, що було між нами, останній раз подивимося одне одному у вічі...

Стен: Хай буде так. Сьогодні ввечері я вільний. Але це – остання зустріч.

Леді Смітт: Дякую вам. Мені час.

Стен: Я вас проводжу.

Леді Смітт: Не варто. Шекспір мене чекає. До вечера. (Йде, а потім зупиняється). До мого останнього вечора.

Стен: Що мені сказати Меггі? Боже, що мені їй сказати?!

Феррабоско і Шекспір

Стен стоїть у важких роздумах. До нього, не поспішаючи, наближається Феррабоско. Він рухається велично й артистично. Стен його не помічає.

Феррабоско (злегка вдаряючи Стена по плечу): Стенлі!

Стен (здригнувшись): Метре?! Вибачте мене, Бога ради! Я задумався...

Феррабоско : Отак задумавшись, можна опівдні напоротися на шпору ворога або ще гірше... (сміється) впасти з підмостків сцени на музикантів!

Стен: Вам як завжди смішно! А мені зовсім не до сміху! Не уявляю, що робити далі!

Феррабоско : Що, зовсім заплутався в своїх любовних стосунках? Ох, погано, коли актор має таку привабливу зовнішність і таку кількість шанувальниць. Краще, коли краса досягається за допомогою гриму.

Стен (махнувши рукою): Знову жартувати бажаете? Який тут грим? Прикрив обличчя маскою, одяг парик и плащ – ось і весь грим!

Феррабоско : Нажаль, ти правий. Ось театр площі – то була зовсім інша справа! Там пройшла краща половина мого життя! Там не було ніяких масок. Грим, костюм і талант. А головне публіка – завжди вдячна публіка! Не було цих поощувачів-зануд...

Стен: А чому ж тоді ви зрадили своєму покликанню?

Феррабоско : Бачиш, хлопчику, зараз настали інші часи. Змінюється мораль. Та й вік у мене вже не той, щоб виступати на площі.

Стен: Так, змінюється все – смаки, мораль, а головне – стосунки між людьми!

Феррабоско : Так, повернемося до стосунків. Що трапилося з Меггі? Стояла тут, з-за дерева спостерігала, як ти тут люб'язно спілкуєшся з цією леді, а побачила мене – й давай тікати. І це – Меггі, яка нічого не боїться!

Стен (в жаху): Так вона підслуховувала? О Боже...

Феррабоско (серйозно): Послухай, Стене! Якщо в тебе на Меггі серйозні плани, вона не повинна знати про твої інші захоплення. А якщо не на вмієш ці захоплення приховувати, то відмовся або від них, або від Меггі. Знай, що вона пробачати не вміє!

Стен: Я вже це зрозумів. Боюся, що занадто пізно.

Феррабоско (уважно дивиться вдалину): Подивися, що там за карета під'їхала? Я погано бачу – хто з неї вийшов? До нього підійшла твоя леді...

Стен: Це Шекспір, метре!

Феррабоско : Шекспір? У понеділок, у «Глобусі»?!

Стен: Так, дивно, бо сьогодні ж наш день...

Феррабоско : Чи не захоче він знову це оскаржувати? Господи, як я втомився від того, що ніколи тут не відчував себе господарем!

Шекспір виходить під руку з леді Смітт.

Шекспір (не дивлячись у бік Феррабоско): Я безмежно вдячний вашому чоловіку за його увагу до моєї справи. Я напишу йому листа, а на словах, будьте люб'язні, передайте йому, хай не переймається цим.

Феррабоско (підкреслено вклоняючись леді Смітт): Моє шанування, леді!

Леді Смітт: Рада зустрічі з вами, метре!

Шекспір: Мої вітання, метре! Сподіваюся, що вас попередили...

Феррабоско (перебиваючи): Попередили на рахунок чого?

Шекспір: Що в нас сьогодні репетиція в «Глобусі» від обіду й до сутінок.

Феррабоско : Ніхто мене не попереджав! Загалом я не розумію постановки питання: понеділок – це мій день роботи в «Глобусі» чи ні?!

Шекспір (до Стена): Юначе, будьте так люб'язні, проведіть леді Сітт до кімнати з костюмами. Їй не варто слухати цю суперечку.

Леді Смітт (Шекспіру): Але я ще не все сказала вам, сер! У мене до вас дуже серйозна розмова!

Шекспір: Будь-ласка, почекайте мене в цій кімнаті.

Стен подає руку леді Смітт і вони йдуть.

Феррабоско : Я чекаю відповіді!

Шекспір: Я попрошу вас, метре, розмовляти зі мною спокійно!

Феррабоско (розпалюючись): Ви вважаєте мене настільки не вихованим, що поспішили прибрати даму?

Шекспір: Боюся, що так.

Феррабоско : А чи не боїтеся ви їй продемонструвати власну непорядність?!

Шекспір: Що ви цим хочете сказати?

Феррабоско : А чи порядно мене й мою трупу в наш робочий день виставляти з театру? Ви хочете, щоб я від цього був у захваті?

Шекспір: Було підписано домовленість між нами, що в окремих особливих випадках ми маємо право на додатковий день. Сьогодні саме такий випадок.

Феррабоско : Ні, цього неможна зносити! (Зло). А знаєте, в мене сьогодні теж такий «особливий» день!

Шекспір: Не потрібно було вкладати з вами ніяких домовленостей і не було б ніяких суперечок. Виступали б собі й далі на площах!

Феррабоско (розпалюючись все більше й більше): Ну, звичайно! Куди нам, грішним, до вас! У нас немає таких могутніх покровителів, які сплачують наші борги, як же нам тягатися з вами?!

Шекспір: Метре! Немає сенсу продовжувати цю розмову. Бажаєте – проводьте репетицію від сутінок до півночі. Хоча ваша трупа навряд чи на таке здатна.

Феррабоско : Кажете, не має сенсу продовжувати розмову? Мені відомо, які ви розпускаєте чутки про мою трупу, про моїх актрис і про наш репертуар загалом!

Шекспір: Чутки? Я просто кажу те, що про це думаю.

З'являється Кетрін і нерішуче зупиняється біля дерева. Шекспір і Феррабоско, захоплені суперечкою, не помічають її.

Феррабоско : Та ні, ви навмисно злословите на мій рахунок! Ви боїтеся, щоб ваші шанувальники не стали моїми, щоб не стали менше вас вихваляти! Так, у мене публіка відпочиває і веселиться, а ви забиваєте їй голову всякою вашою надуманою плутаниною, переживаннями, від яких може тріснути мозок! І ви жалкуєте, так, я знаю, жалкуєте про те, що змушені зі мною ділити стіни «Глобусу»!

Шекспір (зло): Так, жалкую. Але боятися вас – це ж просто смішно! Що ви пропонуєте публіці? Дурні й застарілі забави? Та треба бути людиною неосвіченою, або аристократом без мозку, щоб захоплюватися подібними сюжетами! Як ще знаходяться такі дурні в наш час, які платять гроші за подібну містерію? Ваше місце – на торговій площі! Звідти ви прийшли – туди й повернетесь!

Феррабоско (хапаючись за серце): А ви хто такий – безрідний вискокча! І хто ваша публіка? Хто дивиться ваші трагедії? Аристократи-збоченці, у яких розігрується хвора уява, коли на цій сцені вони бачать злочини Річарда III і самі в своєму житті готові повторити подібні сюжети? А як же, робили ж таке наші великі предки – і нам можна! Я чув, про що вони говорять, повертаючись із ваших прем'єр! І це – мистецтво? Продемонструвати всю ницість і підлість людського єства – це не мистецтво!

Феррабоско хапається за серце й похитується. Кетрін вибігає з-за дерева й підтримує його.

Кет: Метре! Заспокойтеся, вам не можна так хвилюватися. (Шекспіру). А ви, сере Вілліаме! Як ви смієте так розмовляти з людиною старшою за вас? (Шекспір мовчить). У вас своє мистецтво, а у нас – своє! І не вам оцінювати те, що ми робимо. Для нас суддя – наша публіка!

Шекспір: Повірте, я не хотів, щоб це зайшло так далеко.

Феррабоско (вириваючись із рук Кет): Суперечка ще не закінчена!

Кет (забираючи його): Молю вас, метре, ходімо звідси! Ми почнемо репетицію із сутінок і будемо працювати до півночі. Сьогодні тепло і всі погодяться.

Феррабоско : Але він нас за людей не рахує!

Кет: Заспокойтеся! (Йдуть).

Шекспір (один): Господи! Як важко ділити сцену з іншими трупами!

Вибігає Том. В його руках жіноча накидка.

Том: Кет, Кет!

Шекспір: Вона пішла з Феррабоско.

Том: Доброго дня, сер! Вона вибігла без накидки. Може захворіти, здоров'я в неї слабеньке.

Шекспір: Боже мій, як вона його любить, горло радна перегризти за нього!

Том: Кого? Феррабоско?

Шекспір: А то кого ж!

Том: Бачите, він їй і батько і наставник. Підібрав ще дитиною на вулиці. Вона своїй батьків не пам'ятає. Метр зробив із неї співачку й актрису.

Шекспір: Її любов до нього безмежна, навіть зазидки беруть. І голос у неї чудовий. Їй би співати в Італії, а не брати участь у цих... Ну добре, досить. А ти, друже люб'язний, що ж ти так мене підвів? Чому не попередив метра про репетицію?

Том: Винуватий! Я вчора, мабуть, випив зайвого. Настрій препоганий, а тут ще й старі приятелі підвернулися... Ось і проспав до обіду.

Шекспір: То знай: якщо з метром трапиться напад, будеш винним ти, а не я!

Том: Будемо сподіватися, що все обійдеться. У метра сильна воля і він не хворіє перед прем'єрами.

Шекспір: Дай Бог! (Посміхається). Я чув, що в своїй новій Масці Феррабоско дав головну роль тобі, а не Стену. Як так сталося, що Стен, красунчик Стен, грає там старого чоловіка-рогоносця?

Том (махнувши рукою): А, ви про це... Просто метр бажає, щоб Стен і Мергі помирилися, ось і все! Вони на сцені будуть грати чоловіка й дружину, частіше триматися за руки, дивитися одне одному у вічі...

Шекспір (перебиває): Тоді все ясно!

З'являється леді Смітт.

Шекспір: Вибач мене, Томе, я здається змусив леді занадто довго чекати.

Том: З вашого дозволу, сер! (Йде).

Шекспір (поспішає на зустріч леді Смітт): Вибачте мене, так склалися обставини! (Вклоняється).

Леді Смітт: Я не могла поїхати, сере Вілліаме. У мене до вас надто серйозна розмова.

Шекспір (показує на лаву): Тоді, може, присядемо?

Леді Смітт: Так. (Сідають і якийсь час обоє мовчать).

Шекспір: Я уважно вас слухаю, не хвилюйтеся!

Леді Смітт: Ви знаєте, наскільки високо й щиро я ціную ваш талант. Та все те, що я зробила для вас до цього часу – це дуже мало, майже нічого...

Шекспір: Ні, це зовсім не так!

Леді Смітт (перебиваючи його): Я знаю, що кажу, сере Вілліаме! Попрошу мене не перебивати. Мій батько був дуже багатою людиною, наскільки багатою, настільки немає бути жоден смертний... Я була його єдиною спадкоємицею. Частину цих грошей у вигляді мого приданого отримав мій чоловік, частину своїх грошей батько заповідав моїм дітям, яким так і не судилося з'явитися... Проте, є ще частина спадщини, яку він заповідав лише мені, і про яку нікому не відомо, навіть моему чоловікові... Так бажав батько... Так ось, скоро ваша трупа отримає значну суму, яка дозволить вам викупити «Глобус» і сміливо називати його своїм театром, а також замовити гідні вас костюми.

Шекспір: Леді! Я не смію прийняти такий дарунок! А окрім того, ми не завжди так сваримося з Феррабоско та іншими...Очевидно, те, що ви сьогодні почули, справило на вас зайве враження. Феррабоско – важка людина, старомодна, але він дуже талановитий, повірте мені!

Леді Смітт: Справа зовсім не у Феррабоско. Справа у вас і в мені. Я хочу, щоб у стінах «Глобусу» виступала лише одна трупа – трупа великого Шекспіра, якому зараз немає рівних в Англії!

Шекспір: Ви перебільшуєте...

Леді Смітт: Я кажу, як є, це не компліменти. Навіть, якщо відмовитесь, то все-одно отримаєте ці гроші. І не заперечуйте! Я лише поставлю вам дві умови...

Шекспір: Я їх у змозі виконати?

Леді Смітт: Без сумнівів. По-перше, ніхто не повинен знати, що ці гроші ви отримали від мене. Про це буде відомо лише вам, мені і моему нотаріусу, а він дуже надійний. По-друге, пообіцяйте, що візьмете у вашу трупу Стенлі...

Шекспір: Стенлі? Хай Бог милує! Вже краще Тома – той хоч трохи талановитий, а Стенлі просто типаж – гарний та й тільки!

Леді Смітт: Ви не справедливі до нього. Він дуже щирий і ще шукає себе...

Шекспір: Ви, як і раніше, його кохаєте... Повірте, він вашого пальця недостойний торкнутися!

Леді Смітт: Не будемо про це. Обіцяйте мені!

Шекспір: Спробую. Принаймі, я йому запропоную. Але він може відмовитися.

Леді Смітт: Я знаю. Я це передбачила. Якщо відмовиться, то за моїм заповітом отримає восьму частину всієї суми.

Шекспір: Заповітом? Яким ще заповітом? Ви мене лякаєте! Чи не збираєтеся ви покинути Англію, зникнути?

Леді Смітт: Зникнути? Гарна думка. Та ні. Це я просто міркую над тим, як переписати заповіт батька. Так ми з вами домовилися?

Шекспір: Я розумію, що не повинен приймати такого дарунку, та не можу вас образити. Відчуваю, настільки це для вас важливо...

Леді Смітт: Ви чутлива людина і тепер я ще більше переконана, що чиню правильно.

Шекспір: Проте я приймаю цей дарунок з важким серцем і поганими передчуттями...

Леді Смітт: Припиніть, ви ж не забобонні! (Мовчить). Я втомилася, у мене був важкий день. (Встає). Проведіть мене до карети.

Шекспір: Із задоволенням!

Шекспір дає руку леді Смітт. Назустріч з'являється Меггі. На мить жінки зупиняються й уважно дивляться одна на одну. Шекспір і леді Смітт ідуть.

Меггі (одна): Теж мені, витончена натура! З одним ще не розпрощалася, вже на іншого око поклала. Як же вона любить театральне середовище!

Виходить Стен.

Стен: Меггі? Що ти тут робиш?

Меггі: Чекаю тебе.

Стен: Мене? Щось мені не по собі від цього очікування...

Меггі: Стенлі! Мені дуже соромно, але підслухала вашу розмову...

Стен: Я знаю, метр розповів. І який твій вирок?

Меггі: Ще не знаю... Лише боюся, що там, де є місце для останньої ночі прощання, знайдеться місце й для іншої.

Стен: Я не міг вчинити інакше, я б її вбив...

Меггі: Раз пожалів, то й ще раз пожалієш. Та справа навіть не в цьому. Я не

знаю, що переживу за цю ніч, знаючи, що ви вдвох. І чи залишитесь після цього в моєму серці місце для тебе? (Стрімко йде. Стен залишається в тяжких думках)

ДІЯ ДРУГА

Комедіантка Кетрін Лостер

Велика напівпорожня кімната. Зліва знаходиться великий дерев'яний стіл, навколо нього стоять п'ять стільців грубої роботи, справа камін, недалеко від нього дерев'яний диван, так-сяк прикритий старим оленьчим хутром. Двері широко розчиняються і до кімнати вбігає зі сміхом Кет, а за нею заходить барон Фреслі і, озирнувшись навколо, міцно зачиняє двері.

Кет: Ну ось, бароне, це і є наш родовий замок! А це (обводить рукою довкола) – зала для прийомів. (Перестає сміятися й уважно дивиться на барона). Чому ви такий похмурий? Вам не подобається?

Фреслі (сумно посміхнувшись): Чесно кажучи, ні. Чогось незвичного побачити я й не очікував, але тут вже занадто сиро. Тобі з твоїм здоров'ям тут жити не можна!

Кет. Ну ось! І ви туди ж. Повірте, я себе чудово почуваю! І не треба мене засмучувати такими розмовами. Ви ж вперше в нас в гостях, і якщо вам навіть щось не сподобалося, не треба це показувати!

Фреслі: Раз ти так уважаєш, то я замовкаю. Вибач, що не бажаючи того, тебе засмутив.

Кет: Давайте краще розтопимо камін.

Фреслі: Із задоволенням. Тут так холодно і сиро. Ось це (показує на дрова) – всі дрова?

Кет: Ні, ще є в сараї, але думаю, що нам і цих вистачить. Ви раніше камін розтоплювали?

Фреслі: Чому ти питаєш? Мабуть я виглядаю дуже незграбно?

Кет (знітившись): Та ні. Просто ця робота не для аристократа. А я змушую...

Фреслі: Ти мене не змусила, а попрохала. Та я б і сам здогадався. Кет, повір, я часто це роблю сам. Люблю вечором відпустити прислугу, розтопити камін і біля нього читати, навіть без свічки.

Кет: Не може бути! Ви ж вирости в розкоші...

Кет сідає на стілець і намагається загорнутися в накидку. Барон відходить від каміну, бере Кет за руку, потім торкається її лоба і хитає головою.

Фреслі: По-перше, ніякої розкоші я не знав, прости жив у нормальних людських умовах. По-друге, у тебе знову жар і тебе лихоманить. Це нікуди не годиться. (Знімає свій плащ, закутує Кетрін і дістає з-за пояса флягу). Ось, випий кілька ковтків. Це трохи тебе зігріє. (Кет нерішуче бере флягу і робить кілька ковтків). Дозволь тобі допомогти. (Кет киває головою. Барон піднімає її

на руки, переносить на диван і обкладає подушками. Знімає з неї туфлі і ставить біля каміну). Туфлі твої зовсім промокли. В таку погоду в чобітках ходити треба!

Кет: Чобітки мої порвалися, а на нові ми ще не зробили. Ось пройде прем'єра, тоді...

Фреслі: Боже мій! Та я тобі куплю декілька пар чобіток, аби ти не хворіла!

Кет: Ви – дуже шляхетна людина. Але я не хочу, щоб ви робили невинуваті подарунки!

Фреслі: Як це, невинуваті? Повір, Кетрін, для мене це зовсім не складно, і це не подарунок, а просто – необхідна річ.

Кет: Ви мене не так зрозуміли. У вас гарна репутація в Лондоні. Я, хоча й комедіантка, але теж маю гарну репутацію. Всі знають, що ми – просто друзі і для мене це дуже важливо. Та якщо справа дійде до подарунків, думку про нас змінять і в першу чергу постраждаєте ви. Та й мені б не хотілося б чути, як шепчуться за нашими спинами.

Фреслі: Для мене, Кетрін, питання моєї репутації має набагато менше значення, ніж для тебе. І знай, загалом нічого не означає в порівнянні з твоїм здоров'ям. (Починає нервово ходити по кімнаті).

Кет: Послухайте, Фреслі...

Фреслі: Ні, це ти мене послухай! Невже ти думаєш, що я можу спокійно їсти, спати і насолоджуватися життям, знаючи, що ти гинеш у цих трущобах? Твоє здоров'я тане з кожним днем, а ти, в силу якихось своїх і чужих забобонів, відкидаєш мою допомогу!

Кет (молячи): Фреслі, але ж ви обіцяли!

Фреслі (безсильно закриваючи обличчя руками): Я добре пам'ятаю, що обіцяв тобі від початку: все буде так, як хочеш ти – ні більше, ні менше!

Кет: Ви лякаєте мене, бароне. Мені здається, що я змушую вас сильно страждати, а мені б не хотілося цього.

Фреслі: Я страждаю не через тебе, а через те безсилля, до якого ти мене змушуєш, а саме – у неможливість тобі допомогти! Можливо я загалом тягар для тебе, можливо мені краще зникнути з твого життя?

Кет (піднімаючись): Ні! Я цього не хочу! Фреслі, сядьте поряд (Фреслі сідає, опустивши голову). Дайте мені вашу руку! Ось так. Коли ви зі мною, то я себе відчуваю захищеною від цього великого світу, який часто мене лякає, захищеною від своїх хвороб. І я довіряю лише метру Феррабоско й вам. Все інше не має значення. Не йдіть від мене, молю вас!

Фреслі (в пориві): Кетрін, мій дорогоцінний скарбе! Та хіба б я міг від тебе піти? Хіба ти не бачиш, як я тебе люблю! І немає в мене іншого бажання, ніж бути поряд із тобою все життя! (Цілує її. Кетрін виривається з його обіймів).

Кетрін (злякано): Більше ніколи не робіть цього! Я не можу... Я не готова... Ви ж обіцяли!

Фреслі: Вибач мені, Кетрін! Це був просто порив! З'явилася слаба надія на взаємність, я більше не буду. Все буде так, як ти хочеш. А зараз спробуй заснути, а я постережу камін.

Кет киває головою, що сильніше закутується в плащ і засинає.

Фреслі: Моя дівчинко! З якою б радістю я забрав би тебе звідси, зробив своєю дружиною і кинув би весь світ до твоїх ніг! Ми б об'їхали всі близькі й далекі країни і я б показав тебе найкращим лікарям (опускається перед диваном на коліна). Навіщо мені моя спадщина, як я не можу тобі допомогти? Але ти вперто відмовляєш мені і я здогадуюся, в чому тут причина. Але я терплячий, я буду чекати.

До кімнати входить Меггі. Фреслі встає з колін і підходить до неї.

Фреслі: Доброго вечора, Меггі!

Меггі: Точніше, доброї ночі, бароне!

Фреслі: Так, ви праві, я тут засидівся, час додому (прямує до дверей).

Меггі: Почекайте, здається, ви забули свій плащ (показує на Кет).

Фреслі: Я не хочу турбувати Кетрін, Вона ледве зігрілася і зараз спить. А мене на вулиці чекає моя карета. Доїду без плаща.

Меггі: Ви дуже шляхетна людина, бароне. Хотілось, щоб Кетрін це оцінила.

Фреслі: Ви мене переоцінюєте. Я просто хочу про неї піклуватися, бо в мене є все, а в неї – нічого.

Меггі: У неї є театр, метр і ми.

Фреслі: Але це не покращує її здоров'я.

Меггі: Ми всі у волі Бож'їй.

Фреслі: Звичайно... Меггі, здається ж ви розпоряджаєтеся касою театру?

Меггі: Розпоряджаюся, а що?

Фреслі: Мені б хотілося її поповнити. (Меггі робить жест рукою). Ні, не заперечуйте! Ось (дістає мішечок з грошима і вручає Меггі). Завтра купіть їжі покраще і всі посидьте в теплі. Здається, у вас завтра немає репетиції?

Меггі: Ні... Але, бароне... Тут занадто багато грошей!

Фреслі: А на залишок купіть чобітки для себе й Кетрін. Ваші ж теж порвалися?

Меггі: Все ясно. Відмовилася Кетрін брати у вас гроші. А що я метру скажу?

Фреслі: Ви жінка розумна, не мені вас учити... Вигадайте щось!

Меггі: Спробую... Дякую!

Фреслі: До зустрічі! (Йде).

Меггі (одна, швидко рахує гроші): Боже! Та тут на десять пар чобіток вистачить! І на десять днів бенкета! Як він її любить! Мене б так хтось любив...

Кетрін і Феррабоско

Феррабоско (входячи): Меггі! Що ти там ховаєш у кишеню? Ану покажи!

Меггі: Ви мене налякали! Я робила підрахунки, що в нас там лишилося до прем'єри.

Феррабоско: Ну, і скільки? Дотягнемо?

Меггі: Так, та ще й непогано! Я зовсім забула, що в минулому місяці приховала кілька золотих. Такі знахідки завжди приємні!

Феррабоско : Так. (подумавши) А що Фреслі? Це його карета від'їхала, коли я підходив до дому?

Меггі: Мабуть. Гляньте, камін розтоплений, а Кетрін спить у його плащі. Вона сама б не впоралася з камином.

Феррабоско: Так-так... Як ти вважаєш, він серйозно до неї ставиться?

Меггі: Думаю, серйозно.

Феррабоско: Так серйозно, що готовий одружитися з комедіанткою?

Меггі: Так, він людина без забобонів.

Феррабоско: Не хотілося, щоб Кет нас покинула найближчим часом. Важко нам буде без неї.

Меггі: Вона нас не покине, не бійтеся! Хоча шлюб із бароном для її здоров'я був би найкращим виходом.

Феррабоско: Припиніть ви лякати мене її здоров'ям. Вона з дитинства була хворобливою, але завжди одужувала. Особливо ви з Томом стараетесь, скоро залякаєте і мене і її! Меггі! Піди до моєї кімнати й там відпочинь. А в мене є розмова до Кетрін.

Меггі: Ви б не будили її! У неї знову кашель і вона так втомилася...

Феррабоско: Завтра буде час відіспатися. Завтра ні репетиції, ні роботи!

Меггі: Вас не переконати, метре! (Йде).

Феррабоско (один): Отже, дівчинко! Ти тримаєш в руках долю нашої майбутньої «Маски», тримаєш на ниточці свого таланту! Всі хвалять твій рідкісний голос і я вирішив прийняти це до відома. Музика, музика і музика, а не декламування! Все повинно вийти!

Кет (відкриває очі й сідає поруч із ним): Ви дійсно так вважаєте, метре?

Феррабоско (сміється): Так ти не спиш? О, лицемірка!

Кет: Коли ви з Меггі так виразно спілкуєтеся, спробуй заснути! Але мені так приємно, що ви в такий пізній час прийшли поспілкуватися зі мною!

Феррабоско: Я дуже хвилююся про долю нової прем'єри. Ти вивчила роль феї? Не будеш помилятися в тексті на першій репетиції?

Кет: Зразу вивчила, ще в перший день, коли ви мені дали ноти. І хіба я хоч колись помилялася в тексті на репетиціях?

Феррабоско: Не ображайся, дівчинко,... хвилююся. Моя нова «Маска» має бути схожою на оперу. Ти мабуть була, що в Італії Джуліо Каччіні створив оперу?

Кет: Чула. Там немає діалогів і речитативів, там усі співають, як у стародавніх грецьких трагедіях. Але нам це для чого? В ж самі казали, що наше призначення – веселити публіку.

Феррабоско: А я й не відмовляюся від цього. Правильно, веселити, а не

забивати їй голову всякими злочинствами! Наша маска-опера буде веселою, дотепною й музичною! Єдиною в своєму роді!.. Знаєш, хоча я часто сперечаюся з Шекпіром, проте він правий стосовно нас...

Кет (здивовано): Правий? У чому, метре?

Феррабоско: Англійські маски – застаріле видовище. Треба винайти щось нове, щоб захоплювало дух!

Кет: У нашої нові «Маски» чудовий сюжет. Навіть сер Вілліам цікавився.

Феррабоско: Ох, смені цей «сер Вілліам». Він тебе хоч до себе не зманював? Усім твердить, що тобі треба бути придворною співачкою!

Кет (сміється): Не зманював. Я б від вас нікуди не пішла! (тулиться до його плеча).

Феррабоско (гладить її по голові): А що твій Фреслі? Руку й серце не пропонував?

Кет: Ні, я не даю йому цього зробити.

Феррабоско: Ну й правильно. Дуже він розкішний кавалер для тебе – видний, родовитий! Якщо одружиться на комедіантці – аристократи від нього відвернуться. І тоді однієї любові на довго не вистачить.

Кет: Я кращої думки про нього, метре. Він сильний, благородний і дуже турботливий. Але сьогодні я зрозуміла, що не зможу стати його дружиною.

Феррабоско: Чому, дитино?

Кет: Я його люблю, але не тією любов'ю, якою має любити наречена нареченого.

Феррабоско: Кетрін! Мені було б дуже важко відпустити тебе зараз, ми без тебе пропадемо. Але ні я, ні мій театр не вічні... Прийде час, коли тобі самій треба буде думати про себе... Не роби передчасних висновків! Просто зачекай трохи з Фреслі.

Кет: Справа не у Фреслі, справа в мені. Або я вийду заміж по кохання, або загалом не вийду.

Феррабоско: Ох... Меггі права, ти живеш у нереальному світі!

Кет: Мій світ – це театр і ви, мої найближчі люди. Іншої реальності мені не треба. (Дивиться на метра з посмішкою). А ви, метре, чому так і не одружилися? Ви ніколи мені не розповідали про себе.

Феррабоско: Але ж ти ніколи й не питала...

Кет: Духу не вистачало. У вас стільки було гарних партнерок по сцені – і все до одної закохані у вас! А ви ніколи не переходили межу... Чому?

Феррабоско: Я присвятив театру все життя, а це б заважало справі. Немає дружини, немає дітей, немає зрад – то немає й турбот! Зате є театр і публіка! А ще в мене була ти. Завжди слухняна й віддана. Я не хотів би іншої доньки!

Кет: Невже ви ніколи не кохали? Невже жодна жінка не торкнулася струн серця?

Феррабоско (зітхає): Ну, чому ж? Кохав... Але це було давно й пригадувати не

хочеться...

Кет: Молю, метре, розкажіть мені про себе! Це для мене дуже важливо...

Феррабоско: Добре. Діти мають знати правду про батьків, навіть якщо ті й не справжні... Ти не замислювалася, чому в мене таке прізвище?

Кет: Замислювалася. Одні називають вас англійським греком, інші – італійським англійцем. Та я знаю – по духу ви англієць!

Феррабоско: Ти помиляєшся, Кет. По духу я все ж італієць. Тому ми часто й сваримся з Шекспіром, бо в нього вже занадто англійський смак!

Кет: У вас просто дуже різні смаки, метре.

Феррабоско: Можливо... Прадід мій дійсно був із Греції, а народився я в Болоньї, в родині мандрівних акторів. Моя мати навчила мене читати й навчила нотній грамоті. Вона хотіла для мене спокійного життя. Але не вийшло...

Кет: Ви не захотіли?

Феррабоско: Ні, а б зробив для неї все... та по дорозі до Риму вона застудилася й померла. Мені тоді було тринадцять років. Батько сильно запив і його хотіли вигнати з театру. Тоді я почав грати всі чоловічі ролі за нього. Весь репертуар нашого театру я знав напам'ять! Це були дні найбільшого успіху... Коли мені виповнилося двадцять, у моєму житті з'явилася вона...

Кет: Кохана жінка?

Феррабоско: Так, Кларіче... (У відчаї) Краще б ми ніколи не зустрілися! Вона відвідувала всі наші вистави, а ввечері ми таємно зустрічалися. Два місяці райського щастя!

Кет: Вона була аристократкою?

Феррабоско: Так... Якби про наш зв'язок дізналися, то вбили б і мене і її... Та краще б убили! Вона хотіла втекти зі мною, з нашим театром... Я збирався з духом три дні, бо ставив під удар театр! І наважився... Але не встиг! (Замовкає).

Кет (із хвилюванням): Що ж вам завадило?

Феррабоско: Увечері до мене прибігла її служанка, вона плакала. Передала листа від коханої. Строчки й досі стоять у мекне перед очима... Батько несподівано її видав заміж за лорда Уїслі для встановлення торгових зв'язків із Лондоном... У ці три дні моїх вагань! У листі вона молила мене слідувати за нею і викрасти її по дорозі (знову замовкає).

Кет: А ви, як вчинили ви?!

Феррабоско: Я поїхав у той же вечір, я кинув мій театр напризволяще. У мене не було копійки в кишені. Я від них відстав. У Франції я застудився й ледь не помер... Та все ж дібрався до Лондону і знайшов фортецю Уїслі. Але я не встиг! Вона наклала на себе руки... Її навіть не поклали до сімейного склепу, а поховали як самовбивцю біля дороги. (Закриває обличчя руками й сідає). Я

знайшов її могилу. Я і зараз кожного дня буваю там.

Кет: Тому ви й залишилися в Лондоні?

Феррабоско: Я не міг її кинути тут одну... біля дороги...

Кет (через деякий час): І більше ви ніколи не любили?

Феррабоско(зригнувшись від її слів): Кохав? Ні. Все пішло разом із Кларіче.

Кет: Таке пережити дуже важко...

Феррабоско: Неможливо... Але бачиш, я чомусь живу і навіть пишу для лондонців дурні комедії! Мабуть, серйозні сюжети мене після цього просто лякали. (Дивиться уважно на Кетрін). Але я ще раз відчув сильне почуття – батьківське почуття до дитини. Коли я перший раз побачив тебе, ти на мене дивилася зовсім її очима – глибокими, дорослими, недитячими. Я протяг до тебе руку і ти так довірливо пішла зі мною, що я зрозумів – небо послало мені цю безпритульну крихітку, щоб я дбав про неї в пам'ять про свою кохану...

Кет (рішуче): Але ця маленька дівчинка вже виросла. То чи не могла б вона зайняти у вашому серці інше місце, до якого вона поривається всією душею?

Феррабоско (різко встаючи): Ти про що, Кетрін? Зараз же викинь це з голови! Я тобі батько і більше ніким не хочу бути!.. Навіть думати забудь! (Йде).

Кет: Ніхто не може заборонити мені думати й відчувати. Я люблю вас, метр!

Стен і леді Смітт.

Розкішна спальня маєтку. Палає камін. Біля каміну стоїть стіл і два кресла. На столі лежать книги в дорогих палітурках. Над ложем із балдахіном висять картини. До кімнати входить леді Смітті і когось кличе жестом. За нею, озираючись, з'являється Стенлі. Леді сідає в крісло і рукою показує Стенлі на інше.

Леді Смітт: Будьте ласкаві, Стенлі, сідайте!

Стен: Я дуже здивувався, коли біля воріт побачив вас, а не Джефрі.

Леді Смітт: Я відпустила слуг – і своїх і чоловіка. Лорд Смітт поїхав до брата й повернеться за три дні.

Стен: А ви себе затишно відчуваєте без прислуги?

Леді Смітт: Не знаю... Та хотілось би, щоб сьогодні нам ніхто не заважав.

Стен: Мені завжди здавалося, що ваші слуги дихають мені в спину, коли ми вдвох. Та я завжди себе заспокоював: раз не боїтеся ви, то нічого боятися й мені.

Леді Смітт: Хто вам сказав, що я не боялася? Та мене втішала одна думка...

Стен: Яка? Що я за вас постою?

Леді Смітт (сміється): Та ні... Щоб ви могли зробити з дюжиною слуг мого чоловіка? Я завжди собі говорила, що це не гріх... Хіба справжня любов може бути гріхом?

Стен: Ох, Елізабет! Наша розмова знову стає серйозною. Ми ж домовлялися зробити цю зустріч вечором споминів.

Леді Смітт: Так, ви праві! З чого почнемо? Якою ви пам'ятаєте мене при

першій зустрічі?

Стен: Я грав найдурнішу роль, роль Архангела в «Адамовому яблуці». Погодьтеся, Архангел у масці по закону жанру – хіба не дурість?

Леді Смітт (посміхається): Ні, це було дуже мило...

Стен (махнувши рукою): Та годі вам... І раптом я бачу ваші очі... Відчуваю, що мені вірять і навіть погоджуються зі мною. Знаєте, як це допомагає актору під час гри? У мене дійсно вирости крила Архангела!

Леді Смітт: Ви дуже виділялися на загальному фоні. Ця дівчинка, Кетрін Лостер, просто гарно співала, а ви шукали контакту з публікою і вирішила вас підтримати.

Стен: А я вам уже тоді сподобався? На сцені?

Леді Смітт: Тоді це було щось інше... Я відчула вашу самотність на сцені. Ви шукали підтримки і не могли її знайти. Я зрозуміла, що шукаю того ж...

Стен: А після вистави я спостерігав за вами з ніші «Глобусу». Я там спеціально заховався. Ваш чоловік обговорював зі своєю матінкою виступ нашої трупи й кривив рота. Навіть холод ішов по моїм жилам від його зневаги...

Леді Смітт: Так, він це вмів робити...

Стен: А ви стояли, оточена шанувальниками, які слухали вас, відкривши рота, і сприймали кожне ваше слово за істину... І тоді я подумав: хто я такий, щоб сподіватися на вашу увагу! Я тоді заздрив кожному з них...

Леді Смітт: Мабуть, я зараз так заздрю вашій дівчині...

Стен (із досадою): Не будемо про сумне! Я зараз так піднісся в цих спогадах!

Леді Смітт: А пригадайте, як ви вперше взяли мене за руку?

Стен: Це не можливо забути! Вже було темно, а ви стояли за західною стороною театру... Я наважився, я хотів у вас спитати, що краще – наші п'єси чи Шекспіра? Але вийшло по-іншому: я підійшов і взяв вас за руку... В наступну мить ми вже цілувалися... І де я набрався сміливості?

Леді Смітт: В моїх очах. У них, мабуть, була й мовчазна згода й заклик. В тобі було стільки життя й невідомої пристрасті, що я подумала: ось вона – справжня, не книжна любов!.. А далі я вже ні про що не думала, а просто жила цим – від зустрічі до зустрічі. Боже, невже цьому настав кінець?..

Стен: Елізабет, послухайте...

Леді Смітт: Стенлі, помовчіть. (Встає, обходить його крісло і обіймає його ззаду за шию). Невже, коханий, у тебе не залишилося й зернини почуття до мене? Невже це дійсно прощання?

Стен (заплющивши очі): Елізабет, ви мучите мене. Все має свій початок і свій кінець – і вистава, і кохання, і людське життя. Давай спробуємо розійтися без сліз, без зла, просто добрими друзями (звільняється від її рук). Сядьте, будьте ласкаві...

Леді Смітт: Добрими друзями... твої слова звучать як вирок...

Стен: А чого ви хотіли? Що я прийду й усе стане, як раніше? Я кохаю іншу!

Леді Смітт: Не кажіть так, молю, мені боляче...(Закриває обличчя руками).

Стен: Вибачте. Я знав, що з цієї зустрічі нічого доброго не вийде.

Леді Смітт: Ні, це ви мене вибачте. Я теж знала, що все так буде... Проте була маленька надія. Тепер її немає...(Збирається з духом). Стенлі, послухайте мене, бо це остання наша розмова.

Стен: Чому? Ми ще будемо бачитися в товаристві, на спектаклях.

Леді Смітт: Я намагатимуся там не бувати. Занадто боляче.

Стен (безнадійно): Я слухаю.

Леді Смітт: Ти правий – є перша зустріч і є остання... Але я хочу, щоб ти знав – я ні про що не шкодую. Я теж багато чого зрозуміла, зрозуміла, що ти був моїм першим і останнім коханням. Я тебе кохаю й буду кохати завжди. Якби в мене була від тебе дитина, тоді б усе мало інший смисл, це була б частинка тебе. Але й цієї надії немає. Я залишаюся сама...

Стен: Ви знайдете достойнішого чоловіка, ніж я...

Леді Смітт: Я ніколи нікого не шукала, а тепер ти більше... Кохання не шукають, воно або приходить або ні (встає). Так, вечір не вдався, я лише намучила вас...

Стен (теж встає): Та ні, я був до всього готовий...

Леді Смітт (бере його за руки): Стенлі, я дуже вдячна вам за всі хвилини щастя, що ви мені подарували. Якби не ви, то я б ніколи не дізналася, що таке любов!

Стен: Не перебільшуйте, я й так відчуваю себе негідником...

Леді Смітт: Я бажаю вам щастя з цією дівчиною і щоб ти в ній не помилився...

Стен: Дуже на це сподіваюся. Дякую!

Леді Смітт: Стенлі, ви мене не поцілуєте на прощання?

Стен: Ні, не треба цього... Я обіцяв Меггі!

Леді Смітт (молячи): Але ж перед вами ціле, безкінечне життя! А ми з вами сьогодні прощаємося назавжди...

Стен (прибирає її руки): Ні. (Збирається йти).

Леді Смітт: Але хоч пам'ятати ви про мене будете? Хоч зрідка пригадувати?

Стен: Такі спогади не стираються, повірте! (Йде до виходу).

Леді Смітт: Дякую... Прощайте, Стенлі!

Стен (зупиняється біля дверей): Я все-таки сподіваюся, що ми з вами залишимося друзями. (Посміхається).

Леді Смітт (безнадійно): Так, ми друзі. Прощайте!

Стен: Прощайте! Нехай вас береже Бог! (Йде).

Леді Смітт (без сил падає в крісло): Ну ось і все... Все кінчено: ні кохання, ні навіть маленької надії! Самотність і вічність... Слава Богу, що в ці хвилини нікого немає вдома! (Хитає головою). Як правильно сказав Стенлі: все має свій початок і кінець – і вистава, і кохання, і людське життя...

ДІЯ ТРЕТЯ.
Репетиція в «Глобусі»

Кет стоїть у скромному костюмі феї на маленькій трикутній сцені, її голову прикрашає генін рожевого кольору, в руках вона тримає лілею, флейту і скрипку. Біля неї в поклоні застиг Том, одягнений в облаштунки середньовічного лицаря. Метр Феррабоско стоїть біля сцени. Стен і Мергі знаходяться поряд. У кутку зали стоїть ще одна людина, яку актори не помічають.

Кет (патетично): Ти врятував мене, дала я обіцяння, що заповітні виконаю всі твої бажання! Повір, відкриються ворота нам і зможеш звеселять хазяйку там!

Феррабоско: Досить, Кетрін! Так не піде! Ти ж не Медея еврїпідівська й у нас не грецький театр! Ти – фея, покровителька Мантуї. У тобі повинно щось бути
40

від часів короля Артура – достоїнство, впевненість і ще щось таке – неземне!

Кет: Метре! Погано виходить тому, що я не можу дивитися на Тома. Він так смішно виглядає: Том – і раптом лицар... (сміється).

Феррабоско: Кет! У нас дуже мало залишилося часу, щоб витратити його на твої забави! Та навіть якби на цьому місці був не Том, а стовп, ти все-одно повинна була відчувати себе феєю, а не прислуховуватися до власних вражень!

Кет: Але, метре...

Феррабоско (строго): Починаємо з початку і не зли мене більше! (до Тома). А ти, коли будеш перед дзеркалом, хоч трохи придивися до себе! Дійсно, опудало якесь... Взвсяся грати лицаря – так будь ним!

Том: Метре! Ви ж самі цього хотіли. А я вам казав, що з мене не вийде благородний закоханий лицар! (Стен і Меггі сміються).

Феррабоско (гнівно): Це що? Змова?! Ви сюди працювати прийшли, чи зі мною сперечатися? Том! Ще раз – твій вихід! І голову, будь добрий, рівно тримай, а то вона в тебе весь час хилиться на бік. (Том виходить). О, це вже на щось схоже, тепер – уклін! Кетрін! Починай!

Кет: Достойний щастя ти, так хочу я, Атисе! Я можу все – бо Мантуї я фея! Мене зовуть Манто, оця лілея мої слова до тебе донесе! Ти врятував мене, дала я обіцяння, що заповітні виконаю всі твої бажання! Повір, відкриються ворота нам – і зможеш звеселять хазяйку там! (Замовкає).

Феррабоско: Чому зупинилася? Це було набагато краще!

Кет: Я не можу! Там у залі сидить чоловік і він весь час на мене дивиться!

Феррабоско (повертаючись): Хто тут?!

Шекспір (підводиться і підходить до сцени): Тут я!

Феррабоско (церемонно вклоняється, на його обличчі грає іронічна посмішка): Що я бачу? Сер Вілліам? Чим же ми заслужили таку честь? Невже нам можна сподіватися на вищу високу увагу? (Серйозно). Я ж вас просив ніколи не турбувати мене й моїх акторів під час репетиції! Чи є потреба це пояснити іншою мовою?

Шекспір: Метре! Не потрібно вашої іронії і погроз! Я випадково потрапив до «Глобусу» раніше того часу, що запланував. Думав, погуляю тут, недалеко. І раптом чую – така чудова музика, так чарівно грала флейта, все було так чудово, як у казці... доки не почалися діалоги.

Феррабоско (дещо задоволений): Ну, дякую хоч за музику! Від вас загалом дивно чути будь-яку похвалу...

Шекспір (не звертаючи увагу на його слова): А ось героїня ваша нікуди не годиться. Поки вона співає – все гарно, а лише починає декламувати...! Я з вами незгоден – другий раз було ще гірше, ніж перший! Холодна королева вікінгів тут ще менше доречна, ніж еврідівська Медея. (У пориві). Фея – це створіння поетичне, витончене, шляхетне! Воно повинно бути легким і

невагомим, як подих вітру! (Дивиться на Кет). Дивно, ця дівчинка так і виглядає, доки не починає декламувати...Тоді від її чарівності не залишається й сліду і стає сумно...

Кет (ображено, але з цікавістю): Метре! Можна я спробую ще? Тільки нехай він (показує на Тома) зійде зі сцени, а Атісом на цей час будете ви. Будь-ласка!

Том здвигає плечима, почувавшись винним, йде в залу. Феррабоско піднімається на сцену. Кет легко, мов привид, йде йому назустріч.

Кет: Достойний щастя ти, так хочу я, Атісе! Я можу все – бо Мантуї я фея! Мене зовуть Манто, оця лілея мої слова до тебе донесе! Ти врятував мене, дала я обіцяння, що заповітні виконаю всі твої бажання! Повір, відкриються ворота нам – і зможеш звеселять хазяйку там! (Закашлюється).

Шекспір (з досадою): Ну, ось тобі! А так гарно все починалося!

Кет (кашляючи): Метре, вибачте мене... (втрачає свідомість).

Феррабоско (тримаючи в руках Кет): Томе, Стенлі, допоможіть! Швидше!

Том одним стрибком застрибує на сцену і виносить Кет. Стен йому допомагає.

Шекспір: Я завжди стверджував, що від жінок в трупі одні неприємності. Все залежить від їхніх примх, а я сюрпризів на сцені не люблю!

Феррабоско: Ця дівчинка дуже талановита. Вона просто вперше в такому амплуа. А підібрав її на площі, коли їй було сім років. Вона сиділа біля тіла померлої матері і плакала...

Шекспір: Ну, а тепер, метре, ви ще з нею наплачетесь!

Феррабоско (вже спокійно, без емоцій): Можливо... Вона дуже серйозно хвора і ця хвороба посилюється. Хоч би зовсім не розхворілася до прем'єри. Замінити в моїй трупі її ніким. Такого голосу немає в жодної з моїх актрис.

Шекспір: Так, голос в неї – просто чудо! Тільки це її не виправдовує! Хоча, останні мої думки вона зрозуміла непогано.

Феррабоско (з іронією): Звичайно, голос в неї не такий, як у ваших кастратів-сопраністів!

Шекспір (сміється): Зате в мене порядку більше... А сюжет у вас, метре, знову застарілий!

Феррабоско: Чим же вам не до смаку Лодовіко Аріосто?

Шекспір (махнувши рукою): Знову те ж саме! Любовний трикутник, чоловік-рогоносець, феї, чарівники і щасливий кінець – всі задоволені. Так не буває!

Феррабоско: Але ж публіці подобається! Вона в мене відпочиває! А ваші трагедії, сер, змушують її пережити ще більше мерзоти, ніж у житті!

Шекспір: Не будемо сперечатися. Все одно кожен із нас залишиться при своїй думці... Але музика у вас просто чудова!

Феррабоско: Ви дійсно не даремно до нас сьогодні завітали. Ви знаєте, сер, ви наштовхнули мене на одну думку: а якщо всі діалоги, сцени декламування, що залишилися, теж покласти на музику?.. Ще ж трохи часу в мене є...

Шекспір (зацікавлено): А це б вирішило всі ваші проблеми! Особливо для цієї дівчинки, Кетрін, здається. Дайте їй співати, хай вона не декламує! Зараз жодної такої співачки немає в Лондоні – і в цьому ваша сила!

Феррабоско (встаючи з підмостків): Прийшов час її провідати. Я хвилююся за її стан. Дякую за пораду, сере Вілліаме!

Шекспір: На все добре, метре!

Жахлива звістка

Велика зала старого будинку. Палає вогонь у каміні. З столом сидять Кет, Стен, Том і Меггі. Кет не їсть, а дивиться в бік.

Меггі: Їж, а то захолоне. Другий раз підогрівати не буду!

Кет: Чому метр так змінився після останньої розмови з Шекспіром. З'їхав на квартиру за місто, весь час пише музику. Скоро прем'єра, а репетицій немає!

Стен: Ти права, мені це теж не подобається! Чи не збирається він щось серйозно змінювати?

Меггі: Не ватро було б цього робити, а то наша публіка перестане нас сприймати! Зараз метру треба думати не про свої ідеї, а про нас! Ще трохи і ми... (Раптово замовкає, побачивши, як заходить Феррабоско).

Феррабоско: Що ж ти, Меггі, замовкла? Я тебе налякав? (Сідає за стіл). Та про вас, мої невдячні, я лише й думаю! Правда, про себе також...

Стен: Щось не схоже! У нас закінчуються гроші, а ми не репетируємо! Ви що, наслухалися сера Вілліама, й тепер хочете відкласти прем'єру? Так ми втратимо всю нашу публіку!

Феррабоско: Прем'єра буде вчасно! Головне для вас усіх зараз – це вірити в свою правоту і в досягнення кінцевої мети! А публіка дійсно – нам суддя, єдиний суддя! Тільки вона вирішує – що гарно, а що погано. І запам'яйте – дійсно талановитий твір – це той, що однаково візьме за серце й освіченого аристократа й бездомного волоцюгу!

Меггі: А на трагедії Шекспіра ходить тільки вишукана публіка! Як тоді бути з цим?

Феррабоско: Я б не сказав, що тільки вишукана. Різна публіка там буває. Але давайте не будемо ставити під сумнів його талант. Я з ним можу лаятися, сперечатися – ми з ним дуже різні, як і наші твори, але він великий, повірте мені!

Том: Коли ви в цьому переконані, то давайте сьогодні ввечері відвідаємо його трагедію. Репетиції все одно в нас немає!

Феррабоско: Нажаль не вийде – прем'єру відмінили.

Том: Як відмінили? Чому?

Феррабоско: Помер хтось із його близьких. Я, чесно кажучи, не знаю, що там відбулося. Але прем'єри не буде.

Меггі: Дивно... Мені завжди здавалося, що ніщо не зможе сера Вілліама відірвати від роботи, навіть смерть близьких.

Феррабоско: Не знаю... Але сьогодні в нас репетиція в «Глобусі». Це я й прийшов вам повідомити, але ви на мене накинулися і збили мене з толку! А зараз я прощаюся з вами до вечора, в мене справи... (Йде).

Кет (до Меггі): Так душно тут... Може прогуляємося?

Меггі: Ти така бліда, не їсиш нічого... Дійсно, ходімо, подихаємо повітрям.

Том (до Кет): Тільки гарно закутайся в накидку, хоч і не кашляеш кілька днів, та краще берегтися! (Протягує їй накидку).

Кет: Добре. Але ти мене вже втомив своїє опікою! Я сама знаю, що треба, а що ні, не дитина вже!

Том: Дивлячись у чому! А за здоров'ям своїм слідкуєш погано!

Кет (ехідно): Слухаюся, мій опікуне! (Виходять із Меггі).

Стен (задумливо): Хтось помер із його близьких? Дуже дивно...

Том: Мені теж так здається. Два дні тому ми з сером Вілліамом розпили пляшку прекрасного «бургундського» і він нічого не розповідав про хвороби родичів, був у прекрасному стані духу, дивно...

Входить барон Фреслі. Том і Стен встають і вклоняються йому, барон відповідає їм ледь помітним кивком голови. У руках Фреслі дві великі коробки. Він їх ставить на підлогу.

Фреслі: Моє шанування, панове артисти!

Том (насмішкувато): І що ж вас змусило так рано відвідати наш убогий притулок?

Фреслі (не звертаючи уваги на його слова): А де Кетрін?

Стен: Вона пішла прогулятися з Меггі.

Фреслі: Може й краще, що її немає. Томе, вийди, будь-ласка, я хочу поговорити зі Стеном.

Том: З чого б це? Це мій дім, а кому це не подобається, нехай іде сам!

Стен (тихо, але наполегливо): Томе, вийди. Зараз не час для твоїх жартів!

Том (знижує плечима): Ну що ж? Щасливо залишатись (йде).

Стен (хвилюючись): Що трапилось, бароне?

Фреслі: Ти мене питаєш, що трапилось?! Ти що, сьогодні й з дому не виходив?

Стен: Не виходив... Ну, не тягніть!

Фреслі (дивлячись йому гнівно в очі): Елізабет Смітт – це твоя робота?!

Стен (похитнувшись): Боже... З нею щось трапилось?

Фреслі: Весь Лондон говорить про те, що вона втонула! Втонула або

втопилася!

Стен: Не може бути! Ми три дні тому дуже мирно з нею розталися, ми зрозуміли одне одного...

Фреслі: Це вона зрозуміла тебе, дурня... А ти, що зробив ти для неї за весь цей час? Дозволяв себе любити?

Стен: Почуттям не накажеш!

Фреслі: Звичайно! Своїм почуттям не накажеш, зате легко можна гратися з благородними почуттями інших!

Стен: Для чого ви це кажете? Мені й так не по собі!

Фреслі: А щоб стало ще гірше! Щоб ти хоч раз відчув те, що вона відчувала в останній час! Якщо ти не кохав її, то для чого дозволив із собою зблизитися?

Стен: Так вийшло...

Фреслі: Нічого просто так не «виходить». Все відбувається по волі і бажанню людини. Згубив її, а тепер будеш жити спокійно з іншою жінкою? Не вийде! Я постійно буду тобі про це нагадувати!

Стен: Пощадіть мене! Я не думав, що цим закінчиться (плаче).

Фреслі: Не думав! А ти колись про щось думав? Про когось думав, окрім себе?!

Шекспір (заходячи): Почекайте, бароне! Залиште його. (Вклоняється). Мої вам вітання і співчуття.

Фреслі: Прийміть також і мої.

Шекспір: Я знаю, бароне, наскільки ви були дружні з Елізабет Смітт, можливо вона вам довіряла навіть більше, ніж мені.

Фреслі: Не ображайтеся, сер, та був її єдиним другом. Як вона страждала в останній час, нещасна, якою була самотньою! Її навіть лякав власний дім! Лише я про це знав!

Шекспір (сумно посміхаючись): Ну, це не зовсім так. Я якраз прийшов поговорити зі Стенлі, та раз тут і ви – це на краще. Виконуючи її волю, я прочитаю вам листа...

Фреслі: Якого листа?

Стен (сильно хвилюючись): Якого листа?

Шекспір: Стенлі, закрив на засов двері, що ніхто сюди не зайшов (Стен закриває двері й повертається. Фреслі весь в увазі). Цього листа я отримав тільки-но.

Фреслі: Не може бути! Її накидку й рукавички знайшли біля Темзи ще вчора зранку...

Шекспір: Все правильно. Лист датується третім днем.

Фреслі: Тоді її немає в живим... А ви вже посіяли в мені надію... (зітхає).

Шекспір: Не поспішайте з висновками, послухайте (читає). Серє Вілліаме! Коли ви отримаєте цього листа, мене вже будуть вважати покійницею. Не вірте! Та нікому, окрім барона Фреслі, його не читайте. Нехай це залишиться

таємницею, що пов'язує нас трьох. Коли ви будете читати ці строчки, я вже буду далеко від Лондону. Не засуджуйте мене, я не могла вчинити інакше! Я мала зникнути для Стенлі, що він зі спокійною совістю міг почати нове життя. Зрозумійте мене, я так далі жити не могла. Проводити дні й ночі в жахливому замку, знаючи, що Стен поряд, і не мати можливості його побачити. Ви, мабуть, спитаєте мене, куди я спрямувала свій шлях? Моя відповідь: в один із провінційних монастирів за межами Англії. Може тут моя душа знайде спокій. Вибачте мені мій тяжкий гріх. Пам'ятайте про наш договір. Дуже прошу, нікому не давайте ображати Стенлі. Прощайте. Я вам повністю довіряю. Елізабет. (Протягує листа Фреслі). Її почерк?

Фреслі: Так, її.

Стен: О Боже, дякую тобі! Ти не міг такого допустити!

Фреслі: Почекайте радіти, ви – обоє! Я занадто гарно знав Елізабет, бо дружили з дитинства! Вона – і черниця? Це неможливо! Вона об'їжджала монастирі десятою дорогою, вони наводили на неї жах!

Стен: Ви хочете сказати...

Фреслі (перебиваючи його): Я хочу сказати, що вона не могла піти в монастир! О Боже, зрозумійте ж нарешті, вона не могла змусити страждати близьких їй людей, і першу чергу – Стена! Вона просто рятує його своїм благодеством!

Шекспір (спокійно): Я думав про це. У тому, що ви сказали, є певний смисл. Але жінки, вони такі непередбачувані, навіть кращі з них, повірте!

Фреслі: Елізабет була особливою!

Шекспір: Не буду заперечувати. Вона краща з тих, кого я знав. Та правди про неї ми ніколи не дізнаємося. Жива вона чи ні, відомо лише Богу! Але я, як її довірена особа, виконую її волю і ця воля для мене священна. Вона попросила мене не дозволяти ображати Стенлі, і я не дозволю! І якщо ви, бароне, вважаєте себе її кращим другом, прислухайтесь до неї: вона не бажала, щоб ви на нього нападали! Інше хай вирішить його (показує на Стена) совість...

Фреслі (опустивши голову): Тут не заперечити...

Шекспір. А тепер послухай мене, Стенлі! Леді Смітт під час нашої останньої зустрічі просила мене взяти тебе до себе в трупу і я їй пообіцяв. Стенлі, ти мене чуєш? (Трясе його за плече).

Стен (здрігнувшись): Що ви сказали?

Шекспір: Леді Смітт дуже просила мене взяти тебе до себе в трупу. Якщо ти не проти, то я це зроблю.

Стен: Я зараз не в змозі про щось думати (втирає очі), та я змушений відмовитися, вибачте мене. Ви, бароне, справедливо дорікали мені, що я мало любив Елізабет... Це так, я зрадив її кохання! Та зрадити метра я не можу – він мій перший учитель і зі мною в нього пов'язані надії... Я не можу!

Шекспір: Ти правий! На твоєму місці я теж так би вчинив. Кожному своє. Мені теж було б незручно перед метром. Не люблю переманювати акторів.

Стен: Я розумію вас.

Стукають у двері. Фреслі спішить відчинити. Заходить Меггі.

Меггі: Доброго ранку, бароне, доброго ранку, сере Вілліаме (обоє їй вклоняються). А що це ви зачинилися?

Фреслі: А де Кетрін?

Меггі: Вона ще гуляє на узліссі. Не хоче йти додому.

Фреслі: Вибачте, я піду їй на зустріч (виходить).

Шекспір: Мені теж, мабуть, вже час (йде слідом за Фреслі).

Меггі: А що це вони так поспіхом пішли?

Стен: Меггі, давай поговоримо іншим разом! Мені щось нездужається...

Меггі: Ти мені не радий? А я спішила повернутися, щоб побути з тобою вдвох. Щось трапилося? Для кого вони приходили? (Дивиться уважно на обличчя Стена). Стенлі, ти плакав?

Стен (відходячи від неї): Леді Смітт зникла...

Меггі: Як – зникла?

Стен: Зникла чи вмерла... І причиною того – я!

Меггі: Почекай... дай усвідомлю, що ти сказав! Зникла з нашого життя? (Дивиться уважно на Стена). Ти ж не кохав її, то до чого ці сльози? Вона перестане тебе переслідувати і ми будемо щасливі!

Стен (хапаючись за голову): Замовкни!!! Те, що ти кажеш – так жорстоко!!!

Меггі (змінюється в обличчі): Не плач, вона не померла. Я так розумію, що тіла її не знайшли. Та й ти у сумнівах на рахунок її смерті, мабуть у тебе є підстави.

Стен: Меггі! Поговоримо іншим разом. Пожалій мене, мені дуже важко...

Меггі (зло): Зате їй зараз легко! Зробила своє діло!

Стен: Ти про що?

Меггі: Розіграла самогубство і зникла, щоб ти все своє життя відчував себе винним, щоб жив із цим тягарем, щоб не міг бути щасливим зі мною! Це ж треба так все продумати!

Стен: Не смій так про неї говорити, бо вона не здатна на таке!

Меггі: Як ти її захищаєш!.. Так ти її любив?!

Стен (без сили падає на стілець): Вже не знаю... Коли барон Фреслі звинуватив мене в її смерті, я відчув весь біль втрати...

Меггі: А я дурепа – розмірялася! Рознадіялася. що ми з тобою все-таки зможемо все повернути... Як я її ненавиджу! Залишайся зі своїми стражданнями!

Стен: Меггі, почекай!

Меггі вибігає, Стен біжить за нею. У дверях вони налітають на Фреслі і Кет.

Кет: Що з ними відбувається? Весь час сваряться бігають одне за одним.

Фреслі: А ти не знаєш?

Кет: Ні. Раніше вони ніколи не сварилися, а кохали одне одного. Я думаю, що Меггі дуже перевтомлюється. Я погана їй помічниця – тільки іноді допомагаю готувати. А базар і всі розрахунки повністю на ній. Вона постійно скаржиться, що ми мало заробляємо, постійно переживає, що ми не можемо одягатися й харчуватися краще. А мені здається – всього достатньо. Я розкоші не знала.

Фреслі: Ти ще дитя, Кетрін, недосвідчене дитя!

Кет: Це погано?

Фреслі (сумно посміхається): Та ні, це чудово. Не в моїх силах тебе звабити, та все ж дещо я тобі приніс (піднімає з підлоги дві коробки й протягує Кет).

Кет: Що це?

Фреслі: Відкрий і подивися!

Кет (відкриває першу коробку): Яке чудо! Де ви це взяли?

Фреслі: Замовив спеціально для тебе. Я хочу, що на новій прем'єрі ти була найгарнішою феєю з усіх, хто ходив по сцені «Глобусу»!

Кет (захоплено): Справжнє королівське плаття! А цей рожевий генін – він просто прекрасний!

Фреслі: Я дуже радий, що догодив тобі. Мені нічого не потрібно – лише бачити тебе такою щасливою!

Кет: Мені хотілося б якось вам віддячити!

Фреслі (з мольбою): Кет, у мене був сьогодні такий важкий день... Прошу, поїхали до мене. Я запросив професійних музикантів. Ми послухаємо справжню музику!

Кет (опускаючи голову): Я не можу...

Фреслі: Кетрін, присягаюся, що й пальцем до тебе не доторкнуся! Там буде моя тітонька, вона добра до мене, я її попереджу про твій прихід, познайомлю...

Кет: Я себе погано відчуваю у вищому світі, я не така, як вони. Та я й не хочу такою бути. Метр виховував мене для іншого. Моє життя – це сцена!.. Але я не тому не їду з вами. У нас призначена репетиція.

Фреслі (зітхаючи): Я знаю, що це для тебе святе... А завтра?

Кет: Завтра теж не можу. Хіба що у вівторок. І я не хочу до вашої тітоньки, я хочу, щоб ми в човні поплили по Темзі. Хочу повернутися в своє безтурботне дитинство!

Фреслі (гірко): Чи таким вже воно було безтурботним?

Кет: Таким. Бути поряд із метром, слухати його – завжди було великим щастям!

Фреслі: Тоді на човні попливемо по Темзі!.. Кет, а чому ти не дивишся, що в іншій коробці?

Кет: Ох, я забула! Вибачте мені мою неувважність! (Відкриває коробку). Боже,

це дорога хутряна шубка... Ні, я не можу цього взяти.

Фреслі: Але для мене це дрібниця! А ти весь час мерзнеш, хворієш! Візьми, молю!

Кет: Не можу, не можу і все тут!

Фреслі: Ти думаєш, що я хочу купити тебе? Ти дуже помиляєшся! Я кохаю тебе, Кетрін, я просто хочу, щоб у тебе було все необхідне. Я хочу, що ти не хворіла, щоб частіше раділа, як сьогодні вбранню феї. І все.

Кет (зі сьозами): Дякую, що ви такий. Я ніколи погано про вас і не думала, інакше не ділилась би з вами своїми думками, не просила б про певні послуги. Я лише до вас завжди звертаюся за допомогою і більше ні до кого.

Фреслі: Я знаю, і повір мені, дуже це ціню!

Кет: Але я не можу прийняти такий дарунок і не примушуйте мене.

Фреслі: Добре, не буду... Тільки попрошу тебе залишити цю шубку тимчасово у себе. А у вівторок, коли ми поїдемо кататися по Темзі, одягнути її, щоб я не боявся, що ти захворієш. І якщо в день прем'єри в «Глобусі» буде холодно, ти накинеш її на костюм феї. А потім я її заберу.

Кет (посміхаючись): Добре, хай буде по-вашому. Але ви – великий хитрун, бароне!.. А тепер я попрошу вас піти. Я втомилася й хочу відпочити перед репетицією... Ви не ображаєтеся?

Фреслі (цілує їй руку): Хіба можна на тебе ображатися, Кет? (Йде).

Кет (одна): Ви чудова людина, бароне. І мабуть я покохала б вас, якби не було метра Феррабоско.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА **Від'їзд барона Фреслі**

Маленька прибудована кімната до театру «Глобус». Заходять Феррабоско і Стен. Обоє в мокрих плащах.

Феррабоско (хмурячись): Не люблю скаржитися, але дуже все в останній час болить спина. Відволікає від роботи.

Стен: Вам допомогти?

Феррабоско: Так, мабуть, допоможи зняти мені плаща. Дякую. І у кімнаті поряд розтопи камін. Наші герої теж сильно промокнуть, доки сюди доберуться.

Том (входячи): Я вже його розтопив. Кетрін і Мергі перевдяглися і зіграються. Я вам приніс флягу. Випийте, щоб зігрітися.

Феррабоско (робить кілька ковтків): Дай Бог, допоможе...

Том: Хто в таку погоду вибереться до «Глобусу». Хіба що злодії та злидарі. Вони все-одно все життя на вулиці. А яка від них користь? Не заробимо ми грошей.

Стен: Досить тобі розпускати нюні! Ми ж у «Глобусі», а він рятує від усіх провалів!

Феррабоско: Хоч одне слово зрілого мужа! (Тому). Чого розквохтався? Краще нашої трупи зараз в Лондоні немає, а ви – її серце! А якщо глядачі й не придуть – то їм же гірше! Тоді убогі вони душею люди, якщо побоятися дощу й не захочуть подивитися на вас, безцінні мої, і на вашу велику працю!

Стен: Ви так переконливо говорите, метре, що тривога проходить.

Феррабоско: Я навіть якщо й не буде глядачів? Подумайте, скільки у нас тут збережеться свіжого повітря і як велично понесеться музика в пустий зал!

Входить барон Фреслі. Всі присутні встають і йому вклоняються.

Фреслі: Мої вітання метру й акторам його трупи (трохи схиляє голову). Я прийшов поговорити з вами, метре! (Стенлі виходить, Том не рухається з місця).

Феррабоско (озадачено): Щось трапилося, бароне? Ваш візит такий несподіваний, та ще й за дві години до прем'єри.

Фреслі: Так, трапилося. Я прийняв серйозне рішення і сьогодні їду в Париж.

Феррабоско: Так вас не буде на прем'єрі?

Фреслі: Боюся, що ні. Тому я й прийшов. Мені необхідно терміново поговорити з вами й Кет.

Феррабоско: Ні, це неможливо! І в мене зараз думки плутаються від хвилювання і Кет неможна турбувати! Хай вона зосереджується – в її руках успіх нашої «Маски»!

Фреслі (різко): Послухайте, метре! Ви хоч раз можете подумати не про успіх, а про долю цієї нещасної дівчини, яка віддана вам усією душею! Вона вас боготворить, а от ви її не любите!

Феррабоско: Неправда! Я її дуже люблю і з нею пов'язані всі мої надії!

Фреслі: Ви любите лише себе і публіку! А її ви губите у всіх на очах! І які можуть бути надії, коли чахне з кожним днем!

Феррабоско: Неправда! Вона сильна дівчина!

Фреслі: Не варто себе виправдовувати. Ви ж поважна людина із сивиною у волоссі, ви повинні розуміти, що мова йде про життя і смерть!

Феррабоско: Ви прийшли мені зіпсувати настрій пере прем'єрою?

Фреслі: Ні, я прийшов її забрати.

Феррабоско (скочивши): Як – забрати?! Куди забрати перед прем'єрою?

Фреслі (відсахнувшись): Та заспокойтеся ви на рахунок своєї прем'єри! Хай вона її відсріває, я не буду заважати ні вам, ні їй! А ось після прем'єри я заберу її із собою в Париж!

Феррабоско: В Париж? (З іронією) І в якості кого вона туди поїде?

Фреслі: У якості моєї дружини.

Феррабоско: Ви серйозно вирішили з нею одружитися?

Фреслі: Так, серйозно. Я дуже довго думав. Тут, у Лондоні, мене не розуміють. Ми повинчаємося тут, а жити поїдемо до Парижу. У Парижі

клімат тепліший і я все свої зусилля кину на пошук достойних лікарів, котрі, якщо й не врятують їй життя, то хоча б його продовжать! Там ніхто не буде знати про її акторське минуле, а я достатньо багатий, щоб забезпечити її усім, щоб вона була щасливою. Не тримайте її, відпустіть! І благословіть нас, бо для неї це дуже важливо!

Феррабоско: А якщо вона не захоче?

Фреслі: Я думав про це. Тоді вона загине й дуже скоро. Господи, мені страшно! Я зовсім недавно втратив найближчого друга в лиці леді Смітт, але втратити ще й кохання... (Деякий час мовчить). Якщо вона мені відмовить, я все-одно звідси поїду. Негайно! Я більше не зможу спостерігати її муки...

Феррабоско: Тепер я бачу, що наміри у вас дійсно серйозні. І я покличу вам Кет. Навіть, якщо вона не захоче говорити перед прем'єрою, я наполягатиму. А далі все залежить лише від вас (йде).

Фреслі (йому вслід): Дякую, метре.

Том (підходить до Фреслі): Вона з вами не поїде, бароне!

Фреслі: Це ти так вирішив?

Том: Так, я. Я краще про неї попкілююся, ніж ви. Після вашого катання на човні вона весь час кашляє!

Фреслі: Катання тут ні до чого! У неї сухоти і вже давно. А ми каталися в теплу погоду і в закритому човні. Невже ти думаєш, що міг би нанести найменшу шкоду її здоров'ю?

Том: Не знаю. Та я намагаюся попереджувати кожен її крок, бо вона зовсім не думає про себе!

Фреслі: Послухай, Томе! Я б поступився тобі, якби Кет була такою здоровою, як Меггі, або якби вона тебе любила. Але вона тебе не любить і це бачать усі. А що ти їй можеш дати? Вона потребує постійної уваги й лікування, а ви тут всі – злидарі!

Том: Я можу їй дати своє кохання. Її ніхто й ніколи не буде кохати так, як я! Пройде якийсь час і моє почуття розтопить її душу і вона зрозуміє...

Фреслі (перебиває, гірко): Невже ти й досі не зрозумів, що в неї немає цього часу! Якщо вона терміново не почне лікуватися, то її дні полічені!

Том (кричить): Не смійте такого казати, не те я вб'ю вас, чуєте!!! Вона не потребує таких благодійників!

Кет (виходячи): Томе, ти чого так кричиш? Побережи свій голос, тобі сьогодні співати. Дуже рада бачити вас, бароне (Фреслі цілує їй руки). Метр сказав, щоб я обов'язково вийшла до вас. Я зрозуміла – щось трапилося.

Фреслі: Як ти відчуваєшся, Кет?

Кет: Не знаю... Морозить... Не те від жару, не те від хвилювання...

Фреслі (доторкується губами до її лоба): Від жару... Кет, мені треба так серйозно з тобою поговорити і саме зараз!

Кет: Добре. (Оглядається на Тома). Томе, вийди, будь-ласка.

Том: Нікуди я не піду! Я не дозволю, щоб тобі забивали голову всякими фантазіями!

Фреслі: Та хай залишається, якщо хоче!

Кет (рішуче): Ні, хай піде звідси! Це вже стає просто нестерпно! Він вважає, що може наказувати мені, що я повинна робити, а що ні! Вийди, Томе, а то покличу метра!

Том (піднімаючись): Добре, піду, лише тому піду, щоб ти не хвилювалася. Але ні метра, ні твого Фреслі я не боюся! (йде).

Кет (проводжаючи поглядом Тома): Не звертайте на нього уваги, бароне!

Фреслі: Я не ображаюся на нього, бо він дуже тебе любить!

Кет: Але він дуже надоїдливий зі своєю любов'ю. Я вже не знаю, куди мені тікати від нього.

Фреслі: Я, мабуть, теж надоїдливий?

Кет (щиро): Що ви? Ви – зовсім інший. Ви просто даруєте мені свою любов і мені з вами спокійно й безпечно. Ви рідко з'являєтеся останнім часом і я скучаю за вами.

Фреслі (бере Кет за руки): Ми можемо бачитися кожного дня і загалом не розлучатися!

Кет: Як це?

Фреслі (опускаючись на коліно): Кет, я тут, щоб запропонувати тобі руку і серце! Кет, не відмовляй мені, стань моєю дружиною!

Кет (розгублено): Боже, це так серйозно?

Фреслі (підводячись): Серйозніше не буває.

Кет: Але я комедіантка... Навколо вас стільки прекрасних людей і ви ще...

Фреслі (перебиваючи): Для мене найпрекрасніша людина – це ти!

Кет: Господи, за що ви мене полюбили? Я не така гарна, як Меггі, та ще й хвора в придачу. Я вам принесу одні турботи.

Фреслі: Кетрін, мені, окрім тебе, ніхто не потрібен. Ми поїдемо в Париж, там чудова природа і ти назавжди забудеш, що таке тремтіти й мерзнути в мокрому одязі. Весь свій час я присвячу тобі, я вдихну в тебе життя! Вирішуй, Кетрін, я все зроблю для того, щоб ти була щасливою.

Кет (зі сльозами): Дорога моя, рідна людино! Як мені не хотілося б вам відмовляти, знає лише Бог! Але я не можу стати вашою дружиною...

Фреслі: Кетрін...

Кет: Не перебивайте мене, вислухайте, прошу...Я ж вас вислухала! Спочатку мені було просто дивно, що такий відомий і шанований в Лондоні пан, як ви, звернув на мене увагу. Мені всі заздрили і навіть метр мене до вас ревнував. Потім я взнала вашу душу й щиро прив'язалася до вас, як до старшого брата. Я дуже скучала, коли ви зникали на довгий час. І тоді я поставила собі мету – покохати вас. Але в мене нічого не вийшло...

Фреслі: Чому?

Кет (не слухаючи його): Якби я вас покохала, то стала б вашою і без всякого вінчання – дружиною, коханкою – все одно... Мені аби кохати і бути коханою. Та, видно, мені цього не судилося... (Замовкає).

Фреслі: Бо ви кохаєте Феррабоско.

Кет: Боюся, що в моєму серці, окрім нього, немає місця для другого чоловіка.

Фреслі: Але ж може статися, що далеко від Лондону, «Глобусу» і Феррабоско ти забудеш про це все? Може все-таки моє кохання змінить твоє життя?

Кет: Ви думаєте, що я не міркувала над цим багато разів? Ви думаєте, що я не розумію, що такої людини, як ви, мені вже не зустріти?.. Мені так було затишно з вами – зустрічі, прогулянки, ваша турбота... Але я не зможу вам дати того, чого ви від мене чекаєте... Я просто зроблю вас нещасним.

Фреслі (роблячи над собою зусилля): Кет, тоді давай поїдемо в Париж як брат і сестра і просто займемося твоїм лікуванням.

Кет: Але я не можу жити без від Лондону, «Глобусу» і Феррабоско... Якщо мені судилося померти, я помру тут. Вибачте мене. Єдине, чим я можу виправдати свою совість, так це те, що я так само страждаю від нерозділеного кохання, як і ви... Коли ви їдете?

Фреслі (втираючи очі, але рішуче): Негайно!

Кет: Шкода, що вас не буде на прем'єрі. Та так мабуть краще... А ще я повинна віддати вам оце (знімає з плечей хутрову шубку).

Фреслі: Кетрін, благаю, залиш її собі!

Кетрін: Хай вона буде вам нагадувати про вашу комедіантку... А про вас мені буде нагадувати це рожеве вбрання – рожеві мрії про неможливе кохання...

Фреслі (рішуче знімає із себе плащ і загортає Кет). І мій плащ. Я його тут залишаю замість себе.

Кет (плаче): Дякую вам, що розумієте мене, що прощаємося без злості й образ... Будьте щасливі, я буду кожного вечора за вас молитися! (У пориві обнімає його, цілує і швидко, не озираючись, йде геть).

Фреслі (один): Моя бідна дівчинко, мій скарб! Тебе вже неможна було б урятувати й там, але б при моїй турботі й увазі ти прожила б довше й померла щасливою! Та тобі й цього не судилося... Ти помреш у цьому проклятому бруді й злидоті, без ліків і без належної уваги з боку чоловіка, якого ти так кохаєш, і який просто експлуатує твій талант і твій голос... Я нічого вже не в силах змінити... Але я далі не можу на це дивитися! (Вибігає).

Заклучна сцена

Похмура напівтемна кімната. В глибині її стоїть ліжко, на якому лежить Кет. Її волосся розпущене й нечесане. Меггі стоїть біля ліжка. Стен сидить за столом і щось пише. Входить Том.

Том: Ну як вона? Їй хоч трохи краще?

Меггі (відходить від ліжка і пальцем показує Тому говорити тихіше): Тільки заснула. Така гаряча, що страшно доторкнутися до руки!

Стен: Томе, ти повинен бути готовим до того... Ну як тобі сказати...

Том (перебиваючи): Я навіть не хочу про це думати! Вона раніше завжди одужувала! Я не зможу без неї жити...

Стен: Вона вже не одужає, Томе! Зрозумій, їй залишилося два-три дні. А може й того не залишилося...

Том (без сил): Так сказав лікар?

Меггі: Так сказав лікар. А метр прийде сьогодні?

Том: Повинен, хоча почуває себе теж дуже погано. Після прем'єри в нього постійно болить серце і його стали мучити видіння. Сам із собою розмовляє в

тому закинутому будиночку біля дороги... Аж страшно стає...

Меггі: Він був таким напруженим у той день, хоча з усіх сил намагався виглядати спокійним. А потім – така перемога, такий тріумф, якого він чекав усе своє життя! Яке тут серце витримає?..

Стен: Так, він дуже здав останнім часом. Та ще й ми тут сидимо без роботи.

Том: Яка може бути робота, коли Кетрін помирає?

Меггі: А далі якось жити треба? Чи з протягнутою рукою йти на вулицю?

Кет (відкриваючи очі): Меггі? Там хтось прийшов?

Меггі: Це Том. Він хоче з тобою поговорити.

Кет: Хай підійде ближче. Томе, підійди до мене.

Том (опускається на коліна біля її ліжка): Кетрін, люба моя, як ти?

Кет: Дуже рада, що встигла тебе побачити й попроситися. А метр прийде?

Том: Не кажи про смерть! Ти обов'язково одужаєш!

Кет (ніжно): Томе, не рви мені серце. І не плач. Я рада піти, аби лише встигнути побачити метра.

Том: Не кажи такого! Я не хочу вірити в це страхіття! (Ридає).

Кет (зі сльозами): Томе, ну що мені з тобою робити? (закашлюється). Підходить Меггі і дає їй ліки).

Меггі: Випий (Тому). А ти, якщо не можеш тримати себе в руках, не підходь до неї і не муч!

Кет: Уже все добре. Дякую, Меггі. Ми повинні з Томом встигнути закінчити цю розмову. (Меггі вертається до столу). Томе, викинь мене з голови, у тебе все життя попереду... ми просто були друзями дитинства. Я ж не кохала тебе...

Том: Я знаю, що ти мене не кохала (пристрасно). Але час би все змінив. Моя любов до тебе перемогла б. Тебе ніхто й ніколи б так не кохав!

Кет: Я знаю. Тільки цього мало. Для чого тобі себе обманювати? Ти б назавжди залишився для мене другом дитячих забав. (Задумується). Як і Фреслі – просто старшим братом.

Том: Давай не будемо про Фреслі, мені неприємно! Я так тебе ревнував, я був ладен убити барона!

Кет: Але ж між нами ніколи нічого не було...

Том: Як – не було? Ти ж виглядала такою щасливою, так радісно сприймала його залицання!

Кет: Якій юній дівчині не мріється про такого вродливого, поважного та ще й неодруженого чоловіка? Я не виняток. Всі на нього задивлялися – а він любив лише мене. З ним я відчувала себе такою захищеною. Це так важливо. А ще мені хотілося, щоб і метр мене хоч іноді ревнував!

Том: Я знаю, Кет, що ти любиш метра. Але ж він ставиться до тебе як до дочки, він ніколи не зможе по іншому ставитися!

Кет: Я знаю, тому і рада померти. Я прожила мало, та мабуть багато встигла.

Я пережила такий тріумф на останній виставі, після якого дійсно можна померти. У всіх на вустах було моє ім'я... Навіть лорд Чифольд сказав, що в Італії зараз ні в кого немає такого голосу.

Том: Кет, я погано про тебе думав, але ти свята! Я завжди тебе кохатиму (плаче).

Кет: Ну, знову почалося... (падає на подушки). Ну все, Томе, я втомилася, я хочу спати...

Том (втираючи очі): Добре, люба. Я посиджу з друзями. (Цілує її в щоку і йде до Стена). Що ти весь час пишеш?

Стен: Пробую написати новий музичний твір. Якщо ми й далі будемо бездіяти, то всі наші глядачі стануть шанувальниками «масок» братів Лоус! А хіба можна зрівняти майстерність їхньої трупи з нашою?

Том (падаючи на стілець): Не розумію, як ти можеш зараз про це думати?

Стен: Що ти від мене хочеш? Щоб ми всі, як ти, ридали біля ліжка Кет? Їй що, від цього стане легше?

Феррабоско (входячи): Стенлі, ти дорослішаєш на очах! Ану, дай я гляну, що ти тут написав? (Бігло переглядає). Молодець! Для початку – непогано. (Стоїть у задумливості). От якби ви з Меггі вибачили одне одного й обвінчалися! Тоді б наш театр не пропав після моєї смерті.

Меггі: Метре! Живіть сто років! Але нам зі Стеном примиритися важко...

Феррабоско: Меггі! Я завжди вважав, якщо і є жінки, котрі розумніше чоловіків – то це ти. Вибач ти цьому комедіантові заради нашої спільної справи!

Меггі: Що це ви надумали мене так хвалити, метре? Це на вас не схоже!

Феррабоско: Мабуть, старію...

Меггі: І хай цей «комедіант» сам просить у мене вибачення!

Стен: Господи, скільки раз я вже просив, та мене й слухати не хочуть!

Меггі: Мало просив і не так просять!

Феррабоско: Меггі, ну будь розсудливою!

Меггі: Досить про це. Нарешті ми всі разом, як раніше. Я краще приготую вам обід. Може й Кетрін чогось із нами з'їсть... Хотілось би!

Феррабоско: Так, Меггі, приготуй...

Кет (піднімаючись на ліктях): Метре! Ви все-таки прийшли до мене... Все-таки встигли!

Феррабоско (Сідає до Кет на ліжко, вона притуляється щокою до його плеча): Дівчинко моя! Як я міг до тебе не приїхати?

Кет: Я знаю, що ви теж хворієте, але все ж приїхали...

Феррабоско: Вибач мені, Кетрін! Я був поганим батьком, я думав більше про свої вистави, ніж про твоє здоров'я! Прости мене, дитино...

Кет (намагається сидіти, тримаючись за його плече, Феррабоско її підтримує): Що ви, метре! Я часто згадую, як ви взяли мене за руку, витерли мені сльози

й посадили до себе в карету. Дивно, але зовсім не пам'ятаю маму... Всі мої спогади починаються з вас... Не забувайте мене після того, як я піду... Нехай у вашому серці залишиться теплий куточок, де я буду завжди з вами!

Феррабоско (стримуючи сльози): Кетрін, скажи, чи була ти щасливою, працюючи зі мною? Чи відчували ти радість, коли виходила на сцену?

Кет: Метре! І ви ще питаєте? Тільки я виходила на сцену, я завжди знаходила вас очима в залі і грала лише для вас. Ви відкрили в мені голос, ви навчили мене співати! А на останній виставі я бачила захват у ваших очах і зрозуміла, що досягла висоти. Я боялася лише одного, щоб не закашлятися й не зіпсувати все! Але цього не трапилось. Мене берегли ви і Бог. І ви ще питаєте, чи була я щасливою? (Починає кашляти, Феррабоско встає за ліками, але Кет утримує його). Все вже пройшло, не хвилюйтеся.

Феррабоско: Кетрін, може тобі щось потрібно, скажи!

Кет: Уже нічого. Тільки посидьте коло мене...

Феррабоско: Так, дівчинко, я прийшов, щоб довго з тобою побути. Може, ти хочеш щось мені розповісти?

Кет (киває головою): Хочу. Сьогодні вночі, коли всі спали, я зібралася із силами і підійшла до дзеркала. Я подивилася на себе й зрозуміла, що встала востаннє. Ні, не ховайте очей, метре, дивіться на мене! І не заперечуйте... Потім я довго лежала й думала про вас і про все моє життя. Скільки разів ми з вами в човні перепливали Темзу? Пливли на вистави й на репетиції, пливли без копійки в кишені, а іноді й зовсім голодні, але майже завжди щасливі... Та по-справжньому мабуть я її перепливла тричі. Перший раз – семилітньою дівчинкою, яка сиділа у вас на колінах і тремтіла від страху. Я так боялася води й того, що човен може перевернутися. Ви пам'ятаєте, метре? (Феррабоско киває головою). А два інших рази – три тижні тому, в день нашої останньої прем'єри. Я так хвилювалася, коли човен віз мене до «Глобусу». Тільки б не підвести вас, тільки б стати справжньою окрасою спектаклю! Та все збулося краще, ніж малювала мені моя уява. І ви були поряд, гордий за мене. І коли ми верталися, води Темзи були такими темними, та це мене вже не лякало. Я була безмежно щасливою! І раптом мені захотілося вмерти...(деякий час вони мовчать). Метре! Можна вас попросити?

Феррабоско: Проси про що хочеш, моя любя!

Кет: Я відчуваю, що йду від вас (опускається на подушки). Нагніться до мене й поцілуйте мене... Я ж раніше вас ніколи про таке не просила. (Феррабоско схиляється над нею і цілує. Кет обхоплює руками його шию, та враз руки її падають. Феррабоско злякано відсахується).

Феррабоско: Мергі! Стен! Том! Допоможіть їй, вона знепритомніла! (Всі підбігають. Мергі довго дивиться на Кет, потім закриває їй очі і складає руки на грудях. Том падає до ніг Кет і ридає. Феррабоско уважно дивиться на Мергі). Що ти робиш, Мергі? Ти хочеш сказати...

Мергі: Так, не встигла я з обідом...Вона не знепритомніла, вона померла!

Феррабоско (у відчаї, кидаючись до Кет): Дівчинко моя! Це я тебе згубив! Це я в усьому винен!

Мергі (обнімаючи Феррабоско): Не кажіть так, метре! І не смійте тут плакати. Кетрін би це не сподобалося. Вона так любила вас і була щаслива лише рядом із вами. Не оплакуйте її, вона безгрішна. Її душа відлетіла на небо і звідти дивиться на вас!

Феррабоско (падаючи на коліна): О Боже Всевишній! Відпусти мої гріхи, якщо зможеш! Я був поганим батьком. Про одне лише благаю, дозволь душі моїй воз'єднатися з душею моєї дівчинки. Допоможи мені, Боже, заклинаю тебе!

ФРИДЕРІК ШОПЕН І ЙОГО СУЧАСНИКИ ОЧИМА ЖЮЛЯ ДЮФУРА

Особисте життя польського генія, композитора-романтика Фридеріка Шопена завжди слугувало натхненням для нових і нових досліджень. Його непереборна любов до своєї батьківщини, що побудила заповіт упокоїння серця композитора в рідній землі, його безцінна спадщина, дружба з Адамом Міцкевичем і кохання до Жорж Санд викликали до життя безліч художніх творів, документальних біографій, монографічних та інших досліджень.

Одним із художніх творів, написаних сучасниками композитора, є «Діалоги про Шопена» паризького журналіста Жюля Дюфура, опублікованого ним через 28 років після смерті Фридеріка Шопена. «Діалоги» для нас представляють цінність у першу чергу тому, що в них постає не лише сам композитор, а й його оточення. Щоб об'єктивно оцінити «Діалоги» Ж. Дюфура, ми також використали «Біографію» Л.-А. Біссона, «Про Марію Водзинську» А. Водзинського та «Ілюстровану біографію» Я. Екієрта, ставлячи перед собою *мету* відтворити романтичні образи в театральному забарвленні епохи першої половини XIX століття.

Весною 1875 року в щоденній французька газеті М. П. Мілло – «Le Petit Journal» («Маленька газета»), заснованій у 1861 році, почали друкуватися «Діалоги про Шопена» вже мало відомого в той час паризького журналіста Жюля Дюфура, що відразу привернули до себе увагу як еліти французького суспільства кінця XIX століття, так і паризьких буржуа.

У 1837-1839 рр. Жюль Дюфур, тоді відомий на весь Париж своїми «скандальними фейлетонами», незважаючи на те, що йому було всього 25 років, був частим відвідувачем «світських зборів» паризької знаті, куди були вхожими також такі європейські знаменитості, як Фридерік Шопен, Жорж Санд, Альфред де Мюссе, Адам Міцкевич. Йому, звичайному міщанину за походженням, не дуже там раділи, але боялися й вигнати – раптом він напише нищівний фейлетон!

Наскільки Жюль Дюфур був близько знайомим із польськими митцями – Фридеріком Шопеном і Адамом Міцкевичем, ми не маємо точних свідчень, чи зустрічався він із ними особіно поза офіційними прийомами, ми не знаємо. А ось із своїм співвітчизником, відомим поетом і драматургом Альфредом де Мюссе (з яким, до речі, він теж зустрівся за скандальних обставин) дійсно був у дружніх стосунках, напередодні смерті поета чергував біля його ліжка 1 травня 1857 року в лікарні, коли Альфред помирав від недостатності клапана аорти, та сказав свою відому промову «Уклонімося, парижани...» в той день, коли Франція проводжала в останню путь Альфреда де Мюссе.

Французька усна традиція приписує Дюфуру короткий роман із Авророю Дюдеван (він начебто був її коханцем після Альфреда де Мюссе й перед Фридеріком Шопеном). Та це також точно не доведено. Тож, Жюль Дюфур «крутився» в самому вирі паризького життя 30-х років позаминулого століття.

Отже, із Шопеном і його оточенням Жюль Дюфур був близьким ще на початку 1837 року, а свої безсмертні «Діалоги про Шопена» він написав лише в 1875-му, тобто майже сорок років потому. Чому так сталося, чому необхідно було стільки часу, щоб завершити ці «Діалоги»? Безумовно, ми можемо лише здогадуватися. Найшвидше, Жюлю Дюфуру не хотілося розкривати таємниці своїх друзів, доки ті були живі. А до 1875 року дожила лише Жорж Санд і та була вже хворою і мало чим цікавилася. Тож настав час опублікувати «Діалоги».

Перед нами оживає квартира Фридеріка Шопена зимою 1837 року. В неї були вхожими лише близькі йому люди, але часом сюди вривалися й чужинці, що вибивало польського генія зі звичної колії життя. Таким у «Діалогах» змальований Альфред де Мюссе, котрий був ладен убити Фридеріка за інтерес до нього Аврори Дюдеван і сам готовий померти у вирі власної пристрасті. Таким же небажаним гостем постає граф Водзинський, батько його нареченої Марії, який не бачить сенсу видавати дочку за музиканта. Певним чином, небажаною в квартирі Шопена була і Жорж Санд на цьому етапі їхнього спілкування, бо в серці і думках Шопена панувала Марія Водзинська.

«Діалоги» привертають увагу двома моментами: по-перше, Жюль Дюфур був знайомий особисто з усім оточенням Фридеріка Шопена і показав їх такими, якими їх бачив (чим не може похвалитися багато хто з біографів композитора); по-друге, він нам розкрив таємницю зустрічей Марії Водзинської і Фридеріка, про які не знав ніхто.

Адам Міцкевич, якого пов'язувала щира дружба з Шопеном, у Дюфура показаний не просто як друг, а як людина, котра вболіває за кожен крок Фридеріка, намагається вберегти його від помилок і неприємностей, проявляє майже батьківську турботу. Він завжди поряд, завжди готовий підставити своє надійне плече. Навіть радий допомогти йому розібратися у його стосунках із жінками – Авророю та Марією.

Інша людина, яка поряд із Шопеном, – Антоній Водзинський – виступає повною протилежністю Міцкевичу. Молодий аристократ, рідний брат його нареченої Марії Водзинської, він розпещений і самозакоханий, типовий сибарит XIX століття, котрий проводить своє життя в нічних клубах і за рулеткою, розкидаючи батьківські гроші. Він змушує Фридеріка приховувати правду від своїх батьків про його розваги та реальні борги в паризьких банках. Проте нещасному коханню Марії і Фридеріка юнак

співчуває і теж готовий допомогти в міру своїх можливостей. У фіналі «Діалогів» Антоній залишається без спадщини і без підтримки з боку батьків – сумні наслідки життя без цілі.

Проте насправді Антоній не був позбавлений спадщини, став письменником, написав повість «Про Марію Водзинську», проте стилю свого життя не змінив і помер дуже молодим – у 33 роки.

Його сестра Марія, відома в Дрездені своїм талантом до живопису, познайомилася з Шопеном, коли їй не було ще й 15 років. Природно, що талановитий музикант справив на неї неабияке враження. Вона на нього теж: дівчина прекрасно малувала, писала вірші, співала, грала на фортепіано, була життєрадісною. Але батьки стали проти цього шлюбу – не такого чоловіка вони хотіли бачити поряд із своєю дочкою.

Нам відомо, що сини графа Вінцента та Терези Водзинських (Антоній, Фелікс і Казимеж), коли навчалися у Варшавському ліцеї, то проживали в пансіоні Ніколя Шопена. Тереза Водзинська підтримувала тісні зв'язки з літераторами і художникам. У Женеві в її дочку Мариню (Марію) закохався сам Юліуш Словацький. У Дрездені Фридерік Шопен багато часу проводив із Маринею, вони разом вони спілкувалися й грали на фортепіано, і врешті-решт він також закохався в неї та обіцяв приїхати в наступному році. «Діалоги» дозволяють нам побачити кінець цього невдалого «роману».

У «Діалогах про Шопена» ставлення Дюфура до Марії неоднозначне: з одного боку, він показує її здатною на сміливий вчинок – втекти з дому заради того, щоб побачитися в останнє з коханим, з іншого – на Марію визначальний вплив має її мати, на репліки якої вона посилається весь час упродовж розмови із Шопеном. Може склалася враження, що вона прийшла не для того, щоб побачитися з коханим, а для того, щоб його відчитати. Та як би там не було, але Марія підкорилася волі батьків.

Дуже яскраво в «Діалогах» введено образ поета-романтика Альфреда де Мюссе, закоханого до нестями в письменницю Аврору Дюдеван (Жорж Санд). Він емоційний і невірноважений, здатний на безумний учинок заради того, щоб повернути її любов. Після прочитання «Діалогів про Шопена» стає зрозуміло, які мотиви спонукали його створити збірку «Сповідь сина століття». Дуже глибоко й проникливо звучить його остання репліка з «Діалогів»: «Почуття безслідно не зникають, Фридерік правий. Вони продовжують жити в рядках віршів і звуках музики...»

Настала черга зупинитися на другому по значенню образі «Діалогів» – письменниці Жорж Санд. Вона буквально «вривається» в життя Фридеріка в той час, коли він страждає за Марією. Цей образ введений філігранно і відчувається, що всі манери і характер скандальної письменниці Дюфурові були чудово відомі. Проте він намагається підійти до Жорж

Санд із максимальною об'єктивністю: перед нами талановита жінка зі складною долею, спроможна зрозуміти людину, яка переживає за репутацію своїх дітей, але нізащо не відступить у боротьбі за нового свого обранця.

Коли по всьому Парижу рознеслася звістка, що Шопен і Жорж Санд вирушили в спільну подорож, тоді ще зовсім молодий Жюль Дюфур так писав в одній із бульварних паризьких газет із цього приводу: «Вони обоє дуже помітні, щоб ця новина не викликала «шквал» у суспільстві. Студентки консерваторії гаряче обговорюють новий роман свого маестро, у якоїсь закоханої в нього баронеси стався напад, а один відомий літератор (Дюфур мав на увазі Альфреда де Мюссе) три дні не виходив з шинку ... Що тут можна сказати? Хто ж із розумних стане стверджувати, ніби любов двох статуй, двох пам'ятників може тривати довше доби? На загальному постаменті їм буде до смерті нудно. А в ліжку пам'ятники просто смішні ...»

Не лишився осторонь і французький письменник Оноре Бальзак. Коли його запитали, що він думає про цей «сенсаційний роман», то він відповів так: «Колишні невдачі в коханні мадам Санд є фундаментом її непохитної віри в щасливу любов. Дивно, що вона вірить в неї і чекає як жінка, а домагається від чергового обранця кохання як чоловік ...». Коли перечитуєш діалоги Шопена і Санд, змальовані Дюфуром, то саме так це і виглядає. І до своєї суперниці Санд безпощадна: вона начебто заздалегідь підготували нищівні фрази, щоб принизити Марію в очах Шопена та знищити його надію на щасливе кохання.

Колоритно в «Діалогах про Шопена» введений образ батька Марії – графа Водзинського. Аристократ, вихований на традиціях XVIII століття, він не приймає цінностей своїх дітей. Для нього Фридерік Шопен – це просто «капельмейстер» (типовий термін XVIII століття), котрий ніяким чином не може стати його зятем. У нього викликає обурення зовнішній вигляд Жюля Дюфура, особливо картуз на його голові (Дюфурові вдається дуже комічно описати цю сутичку зі «стовпом» суспільства). Проте всьому є межа і графу Водзинському не вдається відібрати в Шопена листи, що йому писала Марія. Варто додати, що це історичний факт: після смерті Шопена в його шухлядці знайшли листи від Марії Водзинської та засушену троянду, яку колись від щирого серця йому подарувала дівчина. Отже ця нездійсненна любов у ньому жила до останнього дня.

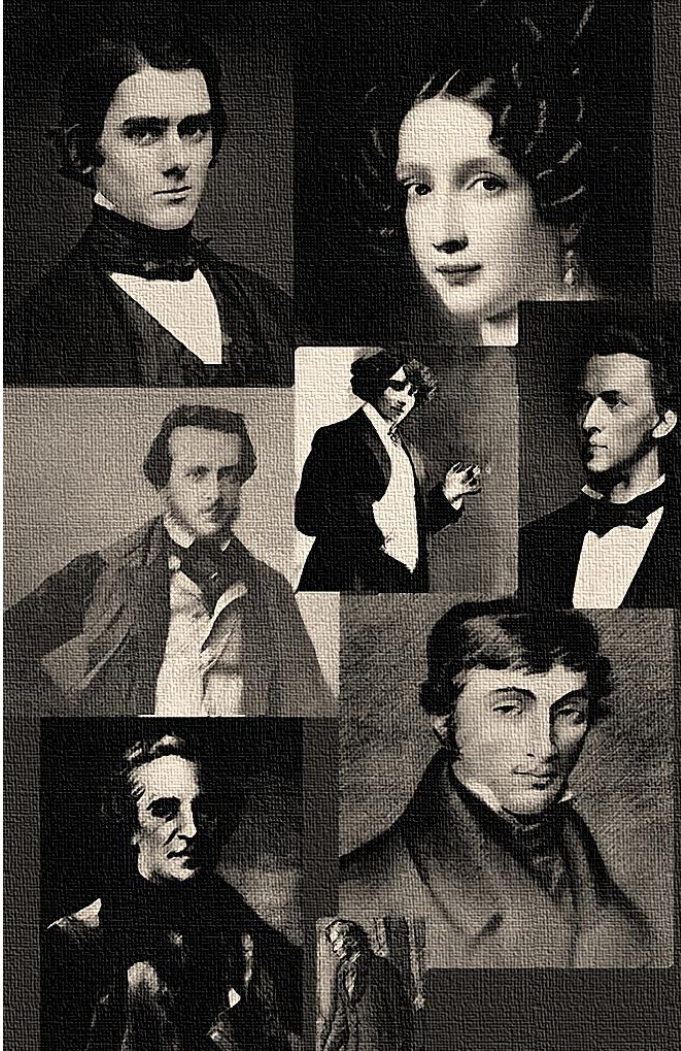
Залишаються ще два образи з «Діалогів» – це сам Жюль Дюфур та його нова обраниця Поліна Марсо. Заслуговує на повагу самоіронія французького журналіста: видно у зрілі роки він дуже критично ставився до своєї юнацької поведінки та смаків. А чи дійсно існувала Поліна Марсо, чи це зібраний автором образ своїх захоплень, нам не відомо. Проте цей

образ напрочуд удався: дівчина з нижчих верств суспільства, хижачка за натурою, вирішила будь за що вдало вийти заміж. На квартирі Шопена її фантазія розігрується – адже тут так багато заможних чоловіків, то чому б не спробувати щастя хоча б з одним із них? Для еліти ХІХ століття цей образ мабуть був певною мірою шокуючим, проте він і сьогодні не втратив своєї актуальності.

Таким чином, «Діалоги про Шопена» відображають розгорнуту картину життя творчої еліти першої половини ХІХ століття, їхнього стилю життя, поведінки, способів спілкування. Безумовно, фантазія Жюля Дюфура тут мала місце. Перебільшення, навіть певна пародійність мають місце в «Діалогах». Проте соціум, відображений через оцінку очевидця й учасника тих подій, завжди є правдивішим і реальнішим, ніж домисли біографів, які жили століттям пізніше, як би монументально вони не намагалися відобразити ту романтичну епоху. Тому «Діалоги про Шопена» не мають зникнути з книжкових полиць справжніх поціновувачів класичного мистецтва, бо вони дійсно є подихом світського європейського життя першої половини ХІХ століття.

Жуль Дюфур
ГРАФИНЯ ВОДЗИНСЬКА

Дійові особи:

Фридерік Шопен

Марія Водзинська

Жорж Санд(Аврора Дюдеван)

Жюль Дюфур

Адам Міцкевич

*Альфред де Мюссе
Антоній Водзинський
Граф Водзинський
Поліна Марсо*

Дія I.

Простора кімната звичайного кредитного паризького будинку, скромно мебльована. У її центрі стоїть рояль із канделябрами, в лівому кутку знаходиться великий стіл, навколо якого стоять чотири стільці. Два стільці того ж ґатунку знаходяться під стіною, один стілець біля роялю. До кімнати заходять Адам Міцкевич і Фридерік Шопен.

Міцкевич (сідає за стіл): Як я радий, що ми знову з тобою зустрілися. Повір, дуже тяжко буває на душі, коли довго не бачиш жодного обличчя своїх співвітчизників!

Шопен (зупиняючись біля столу): Так, я знаю... В Дрездені я відчув це ще більш сильно, ніж тут, у Парижі... Здавалось би, німці повинні бути ближчими для нас, а виходить навпаки. А музика для них... ну, як би це тобі сказати, начебто приправа до обіду!

Міцкевич: І література теж! Знаєш, я на минулому тижні читав паризькому панству уривки з моєї нової поеми, з «Конрада Валленрода»...

Шопен: Ну і як?

Міцкевич (знижує плечима): Як... Слухали, аплодували... Однак, знаєш, друже, їм ніколи не зрозуміти наших почуттів, нашого драматизму, в які б революції вони тут не гралися!

Шопен: Ну, революції це не іграшки...

Міцкевич (махає рукою): Хай буде так... А ти — теж мені друг! Повернувся з Дрездена більше місяця і ні слова! Якби сьогодні випадково на вулиці не зустрілися, то мабуть ще б місяць переховувався від мене!

Шопен (зняксовіло): Ну, по-перше, я переховувався, як ти кажеш, не лише від тебе, а й від усього нашого товариства, а по-друге, завтра я все одно збирався до тебе зайти, та ситуація випередила мої плани...

Міцкевич: Так я тобі й повірив!

Шопен: Не ображайся! Бувають такі настрої, що світу божому не радий... У такі хвилини нікого не хочеться бачити...

Міцкевич: Я розумію. Це через неї? Через Марію? Ваше обручення розірвали, чи що?

Шопен: Поки не розірвали. Але я відчуваю, що щось відбувається. Розумієш, нам навіть не дали змоги ні разу побути на одинці, невідлучно при нас була графиня Тереза, її мати, і постійно, постійно вона чимось не

задоволена! Часто я помічав, що в Марії червоні від сліз очі і що вона вимушено мені посміхається.

Міцкевич: Видно твої дійсно справи кепські... Та забудь про хоч на коротку мить, краще, зіграй мені щось, друже, щось таке, щоб за серце взяло!

Шопен сідає за рояль. Міцкевич натхненно його слухає, потім починає декламувати вірші.

Міцкевич: Ні, все-таки я не витримаю і порушу обіцянку, бо просто боляче на тебе дивитися!

Шопен: Ти про що?

Міцкевич: Бачиш, я дав слово Антонію Водзиньському, що це буде для тебе сюрпризом, та не витримав. Ну, не дивися так на мене, вже розповідаю!

Шопен: Адаме! Не тягни!

Міцкевич: Вони тут! Граф і графиня Водзиньські! Приїхали з Дрездену перевірити, чим тут під твоєю опікою займається їхній син Антоній!

Шопен (махнувши рукою): Нічим хорошим не займається, служити ніде не бажає. П'є та гуляє!

Міцкевич: Я знаю... Однак ти про головне не дослухав: із ними приїхала Марія!

Шопен (не вірячи власним вухам): Марія у Парижі?

Міцкевич: Так! Вони з Антонієм мають до тебе зайти.

Шопен (спантеличено): Яким чином? А як же граф і графиня?

Міцкевич: А їм про це нічого не буде відомо. Антоній начебто поведе її на виставку до галереї, котра відкрилася в „Гранд-опера“. А на справді вони прийдуть сюди!

Шопен (хвилюючись): Добре, що ти мене попередив! Треба все тут поприбирати, бо я давно цим не займався, кругом такий безлад (починає розставляти стільці). (У двері стукають). О боже! треба тобі було про це мені сказати раніше!

Міцкевич (йде відчиняти): Не потрібно зайвої паніки, заспокойся!

До кімнати входить Альфред де Мюссе, елегантний молодий чоловік, із дещо перебільшений патетичним виразом обличчя. Швидко підходить до Шопена, і задихаючись, гнівно дивиться йому в обличчя.

Де Мюссе: Де вона? Ви не маєте гідності, якщо приймаєте самотню жінку в себе на квартирі (озираючись навколо) та ще й на такому смітникові!

Міцкевич (закриваючи собою Шопена): Будь-ласка, поясніть зміст ваших

претензій, юначе, раз ви вже в такий спосіб увірвалися до квартири пана Шопена!

Де Мюссе: Я вам „не юначе“, добродію! Я — Альфред де Мюссе, відомий усьому Парижеві поет!

Міцкевич: Безумовно, нам відомо, хто ви. І раз бажаєте у вашому віці бути зрілою людиною, а не юнаком — будь-ласка, будьте! Однак у цьому домі не вимагайте пояснень від пана Фридеріка, а дайте нам пояснення самі!

Де Мюссе: Гаразд. Позавчора пан Фридерік в салоні мадам де Плессі познайомився з Авророю Дюдеван, відомою Парижу під псевдонімом письменниці Жорж Санд. Учора з ранку він розшукував її на виставці „Гранд-опера“, та її там не було. Сьогодні з ранку Аврорі стало про це відомо й вона сказала, що відвідає пана Фридеріка в нього на квартирі, раз він її розшукував.

Шопен: Мені ще цього не вистачало!

Де Мюссе: А для чого ви її розшукували?

Шопен: А це вже не ваша справа!

Де Мюссе: Ні, моя! Негайно дайте пояснення!

Міцкевич: Ви що, чоловік пані Дюдеван, чи як? То чому ж вона тоді не носить вашого родинного прізвища?

Де Мюссе: Не втручайтеся, пане Міцкевичу, в нашу розмову! (До Шопена) Відповідайте!

У двері знову стукають. Міцкевич і Шопен переглядаються. Міцкевич йде відкривати. Входять Марія і Антоній Водзиньські. Антоній кидається до де Мюссе й тисне йому руку.

Антоній: Яким чином ти тут опинився, Альфреде? От уже кого не сподівався побачити на квартирі Фридеріка! (тисне руку Шопену й Міцкевичу).

Де Мюссе: Так... Небажані обставини сюди привели... А хто ця красуня? Невже твоя сестра (цілує Марії руки).

Антоній: Так, моя сестра Марія, наречена пана Фридеріка.

Де Мюссе (збитий із толку): Ваша наречена? (Шопен киває головою і цілує руки Марії). Чому ж ми про це нічого не знали?

Антоній: Бо мої батьки не бажали, щоб ці заручини мали широкий оголос. Сподіваюсь і на твою стриманість, Альфреде.

Де Мюссе: Звичайно!

Міцкевич: Дайте й мені панні руку поцілувати, а то не втовпишся за вами (цілує Марії руку).

Шопен: Це для мене велика несподіванка, та по честі, дуже приємна!

Марія (тихо, Шопену): Дякуємо Антонія за винахідливість. Однак, я сподіваюсь на вашу шляхетну стриманість, панове. Не хотілося, щоб наші батьки про це довідалися.

Де Мюссе: Ця таємниця помре разом зі мною.

Антоній: Панове, давайте дамо можливість нареченим поспілкуватися наодинці, бо вони довго не мали такої можливості, а ми ж, чоловіки, розуміємо, що це означає!

Де Мюссе: Безумовно!

Антоній: Подивіться, панове, які я привіз мексиканські сигари! То може вийдемо на балкон і поспілкуємося?

Міцкевич: Авжеж.

Чоловіки виходять. Шопен і Марія підходять одне до одного. Вона простягає до нього руки. Він їх укриває поцілунками.

Марія: Як довго ми не мали можливості поговорити без свідків. Мені так багато треба тобі сказати...

Шопен: Я ще й досі очам своїм не вірю. Ти — тут, у мене вдома...

Повертається Антоній. Підходить до них.

Антоній: Вибачте, будь-ласка, що перебив вашу розмову...Хочу просити тебе, Фридеріку, щоб ти якнаймога менше розповідав моїм батькам про те, що я роблю в Парижі...Зрозумій, я не можу жити так, як вони того від мене хочуть!

Шопен: Сам чудово розумієш, я твій боржник!

Антоній: Сподіваюся, що ти будеш про це пам'ятати.... (виходить).

Марія: Багато тобі було з ним клопоту?

Шопен: Немало... Постійні вечірки, рулетка, інші заботи... Тричі влаштував його на службу і тричі він там не втримувався...

Марія: Але ж все-одно, він добрий і щирий хлопець, завжди радий прийти на допомогу.

Шопен: Ніхто цього не заперечує. Але мені важко постійно писати твоїм батькам неправду!

Марія: Добре. Досить про нього. Нам вистачить власних проблем.

Шопен: Усе так погано?

Марія: Так... Мене дуже непокоїть наше майбутнє. Моя мама у великих сумнівах, чи варто мені за тебе виходити заміж.

Шопен: Але ж я виконував усі її забаганки, збирав автографи в усіх знаменитостей Парижу, пересилав романи й ноти, придбав для вас гідний рояль, постійно займався проблемами твого брата!

Марія: Я знаю... Але ж ти не виконав головної умови моїх батьків — змінити сам стиль твого життя, влаштуватися на службу, а не заробляти концертами.

Шопен: Боюся, що я ніколи цього зробити не зможу, бо ці концерти, ця атмосфера і є моє життя!

Марія: Я тебе чудово розумію, але ж не все залежить лише від мене... І скажи, будь-ласка, для чого тобі дратувати мою маму зайвий раз?

Шопен: Дратувати? Не розумію, про що ти?

Марія: Мама каже, що ти присягався виконувати всі її накази, а насправді обманюєш її, не наносиш візити її друзям у Парижі, що ти вже майже рік не був у Кунцелів і Каскелей, а вони хотіли, щоб ти їм пограв на прийомах.

Шопен: Не можу виносити присутності цих банкірів, вони дивляться на музикантів, як на дресированих мавп і розмовляють уголос під час гри!

Марія: Але ж вони мамині кредитори! Вона стверджує, що через тебе втратить усі кредити...Вона каже, що на тебе вже косо дивляться в Парижі, бо ти одягаєшся недбало, не одягаєш до тувель шерстяні панчохи і гуляєш по місту пізніше 11 години.

Шопен: О пресвята діво Маріє! Мені 27 років, я самостійний вільний чоловік і я не жебрак якийсь, я заробляю достатньо грошей своїми концертами, нехай твою маму це не хвилює, нам на життя вистачить!

Марія: Ти так мені відповідаєш, наче я звертаюся до тебе з власними претензіями. Зрозумій, я тебе буду кохати, яке б ти місце не посідав у цьому суспільстві, але ж мої батьки... Їхні фінансові справи йдуть кепсько. Я дуже боюся, що вони вже почали мені шукати такого чоловіка, котрий зможе забезпечити і їхню старість... Фридеріку... Ну чому б тобі не послухатися моєї мами хоча б у такій дрібниці, як змінити прізвище з Шопена на Шопінський?

Шопен: Навіщо змінювати прізвище мого роду?

Марія: Ну, мама вважає, що Шопінський звучить по шляхетському і тоді їм не соромно буде за моє нове прізвище...

Шопен: А більше твоя мама нічого не бажає?

Марія: Не треба на мене сердитися... Я просто намагаюся врятувати ситуацію... Я ж ризикуючи власною репутацією сюди прийшла! Бо дуже скучила за тобою...

Шопен (намагаючись її обійняти): Маріє...

Марія (звільняючись від його обіймів): Тут сторонні люди на балконі! Раптом сюди зайдуть, що тоді про мене подумают?!

Шопен: Ну так, ходімо, погуляємо, зараз вулиці Парижу вже пусті, ніде нікого немає...

Марія: А ти думаєш, це пристойно?

Шопен: Це тобі не Дрезден! У Парижі гуляти двом закоханим —

пристойно!

Голос Антонія з балкону: Фридеріку, Маріє! До вас уже можна? А то ми замерзли!

Шопен (посміхається): Швидше ходімо звідси!

Марія: Ходімо! (Вибігають).

До кімнати з балкону повертається чоловіча компанія.

Де Мюссе: О! А де ж вони поділися?

Міцкевич: Мабуть пішли гуляти вулицями Парижу. Фридерік дуже любить гуляти в таку пору.

Антоній: Марія також! Однак, я побоююся, щоб їх ніхто не побачив і не розповів нашим батькам. Тоді мені дуже перепаде!

Де Мюссе: Навряд чи їх хто побачить у такий час. Тут на околиці вулиці безлюдні.

Міцкевич: Аби тільки на злодюжок якихось не натрапили!

Де Мюссе: Не потрібно думати про погане!

(У двері стукають).

Міцкевич: Ось вони і повернулися (Йде відчиняти).

До кімнати входять Жорж Санд і Жюль Дюфур. Санд у великому капелюсі та чоловічому вбранні. Жюль — елегантний паризький міщанин. Де Мюссе кидається до Санд.

Де Мюссе: Авроро! Як тебе розуміти? Чому ти цілий день переховуєшся від мене?

Санд (не дивлячись у бік де Мюссе): Панове, вибачте мого колишнього друга за його постійні істерики і невміння тримати себе в руках у шляхетному товаристві. Дуже рада зустрічі з усіма вами, панове! (Всім, окрім Де Мюссе, по-чоловічому тисне руки. Дивиться уважно на Антонія). А хто цей вродливий молодий мосьє? (Антоній поривається поцілувати їй руку, Санд сміється і тисне йому руку).

Міцкевич: Це граф Антоній Водзиньський, шляхтич, нещодавно приїхав із Дрездену.

Санд: Аякже, чула. Дуже любляете нічні клуби, розваги і рулетку?

Антоній: І вам уже про це відомо... Не знести мені голови від моїх батьків!

Санд: Такий великий гарний хлопчик, а боїться татуса з матусею?

Антоній: Легко вам, жінкам, жартувати з цього приводу...

Санд: А я не жартую. І наскільки легко чи не легко буває жінкам, мені відомо, як нікому з присутніх! (Зітхає). Мосьє, дозвольте, вам, мосьє,

відрекомендувати вам мого нового друга, Жюля Дюфура, починаючого, однак талановитого журналіста.

Дюфур: Дуже приємно (Тисне руки Антонію і Міцкевичу, вони йому відрекомендовуються). Я дуже зобов'язаний мадам Дюдеван за таку приємну компанію.

Де Мюссе (продовжує стояти в стороні): Новий друг... (Підходить до Санд). Авроро, послухай...

Санд (не звертаючи на нього уваги): А де ж мосьє Шопен? Кажуть, він увесь вчорашній ранок розшукував мене, тож я і наважилася його без запрошення відвідати.

Де Мюссе (багатозначно): Він пішов прогулятися із своєю нареченою.

Санд (не звертаючи на нього уваги): Так де ж він, мосьє?

Антоній: Де Мюссе сказав правду. Він пішов прогулятися зі своєю нареченою, моєю сестрою, графинею Водзиньською.

Санд: У мосьє Шопена є наречена? Та ще й Графиня? Як цікаво! І шляхетна дівчина, графиня, не боїться так пізно гуляти із чоловіком по Парижу? Цікаво, куди, графе, дивляться ваші батьки?

Антоній (починаючи нервувати): Батьки не знають... Розумієте, це я... Одним словом, я сподіваюся на вашу делікатність!

Санд (сміється): Сподіватися делікатності від жінки, яку вважає неделікатною увесь Париж? Ну, не засмучуйтеся, графе! Ви ж другу хотіли допомогти і ризикували власним спокоєм... Я поважаю таких людей і спробую бути делікатною.

Антоній: Дякую.

Санд: Не варто.

Де Мюссе: Авроро...

Санд: Вибачте мене, мосьє, однак я відчуваю, що мені необхідно переговорити із паном де Мюссе наодинці, інакше наша подальша бесіда буде ускладненою. Пане Адаме, будь ласка...

Міцкевич: Панове, будемо делікатними, мадам просить, щоб ми вийшли!

Антоній: Звичайно! (Виходять).

Дюфур (зупиняючись біля виходу): Мадам, можливо потрібна допомога?

Санд: Дякую, сама справлюся. (Дюфур виходить). Хто вам дозволяв, мосьє, стежити за мною і принижувати своїми розшуками у порядному товаристві?

Де Мюссе (розгублено): Авроро, чому ти зі мною говориш у такому тоні?

Санд: Я хіба не зрозуміло пояснила вам, пане де Мюссе, що між нами все скінчено і я вас більше бачити не бажаю! Вам же буде краще обходити мене десятою дорогою.

Де Мюссе: Авроро...

Санд: Я для вас більше не Аврора, відтепер я для вас мадам Дюдеван. І

запам'ятайте: ви на мене ніколи не мали і не маєте жодних прав! Що було, те пройшло і я втомилася від вас і від ваших ревнощів. Навіть мій колишній чоловік так мені ніколи не набридав! (Кричить) Щоб я вас бачила сьогодні востаннє!

До кімнати вбігає Дюфур.

Дюфур: Все в порядку?

Санд: Так! Розмова закінчена. Кличте інших мосьє. (Дюфур виходить).

До кімнати входять До кімнати входять Дюфур, Міцкевич і Водзинський.

Санд: Ще раз вибачте мене, мосьє, що змусила мерзнути вас на балконі.

Міцкевич: Пусте, не вибачайтеся! З усіма буває.

Санд: Дякую. А що це у вас, пане Антонію, за сигари?

Антоній: Мені їх привезли з Мексики.

Санд: А мені одну можна?

Антоній (здивовано): Звичайно... (Простягає коробку). А ви вживаєте сигари?

Санд (бере сигару і закурює): А чому б і ні? Вас це дивує?

Антоній: Та не дуже... Я чув про це.

Санд (сміється): Уявляю, які плітки ходять про мене у вищому товаристві!

До кімнати входять Шопен і Марія. Вони здивовано дивляться на Санд із сигарою.

Шопен: Мадам Дюдеван? Чим зобов'язаний вашому несподіваному візиту?

Санд (встає і простягає йому руку, Шопен здивовано її тисне): Вибачте за вторгнення, мосьє. Якби я знала, що до вас приїхала ваша наречена, то звичайно б сьогодні сюди не прийшла. Однак мені передали, що ви розшукували мене, то звичайно мені стало цікаво — навіщо?

Марія (здивовано дивиться на Шопена) Дійсно, навіщо?

Шопен (стурбовано): Приводом для цього став дошкульний жарт мадам Дюдеван про те, що тварини кращі за людей, а я пишу музику лише для людей і не здатний написати чогось такого, щоб задовольнило її песика. Пригадуєте, панове, як песик мадам Дюдеван весь час нудьгував на нашій вечірці й не реагував на музику. То я й вирішив...(Чоловіки переглядаються і сміються).

Марія (здригаючись): Ви, Фридеріку, вирішили написати музику на потребу якоїсь собаки?

Санд: Чому „якоїсь“? На потребу найкращого песика у світі! Шкода, що я його не взяла із собою.

Марія: Не приведи Боже!

Санд (уважно на неї дивиться): Ви не любите тварин?

Марія: Та чому ж? Люблю. Просто мені дивно, коли творчість розтрачають на такі брутальні жарти. Сподіваюся, Фридеріку, ви ж не писали музики для...

Шопен (перебиваючи): Спеціально не писав. Та я переробив раніше написану мною музику на вальси для собачки мадам Дюдеван....(Дістає ноти)

Санд (відбирає в нього ноти і сідає за рояль): Як цікаво... (Починає грати).

Марія: Боже... Це ж романс на мої слова! Фридеріку, як ви могли?!

Шопен: Це був просто жарт і більше нічого...

(У двері стукають так, що здається їх зараз виб'ють. Шопен спішить відкрити і до кімнати вдирається граф Водзинський. Гнівно дивиться на Марію і Антонія. Потім зупиняється поглядом на Шопені).

Граф (Антонію): Мадам Тереза була права, коли казала мені, щоб я не відпускав Марію з тобою на виставку, вона казала, що ви завітаєте саме сюди! Ось вона, ваша виставка! Який сором!

Антоній (перелякано): Батьку... Дозвольте пояснити...

Граф: Вдома все поясниш, поясниш при матері і твоїх кредиторих! Чекайте мене з Марією на вулиці! (Марія і Антоній виходять). Послухайте, панове! Я подіваюся, що ви люди із шляхетним серцем і те, що відбулося тут залишиться нашою таємницею. Я сподіваюся, що ви не станете ганьбити старого шляхтича за нерозумність і недосвіченість його дітей!

Міцкевич: Це ви нас ображаєте своєю недовірою. Ми ж земляки і це земляцтво є для нас святиною!

Граф: А ви, мадам, поклянїться мені, що забудете про те, що бачили тут. Марія дуже скромна і порядна дівчина, це все її брат... Не потрібно розголосу, мадам!

Санд: Графе, я сама мати і виховую двох дітей. Раз ви просите мене як батько, то звичайно, можете не хвилюватися!

Граф: Дякую, мадам (цілує руку Санд). А тепер послухайте мене, пане Фридеріку! Ми з дружиною були у великих сумнівах щодо вашого весілля з Марією, та після того, про що дізналися сьогодні, про нього не може бути й мови!

Шопен: Але візит вашої доньки був для мене самого сьогодні несподіванкою і я не підготував це спеціально, щоб скомпрометувати Марію...

Граф: Я веду мову навіть не про це... Тут ми самі розберемося з нашими дітьми. Ви весь час покривали нашого сина Антонія, позичали йому гроші, а самі навіть не поцікавилися у яких він зараз реальних боргах! Ви не змінили *свого життя*. продовжуєте виступати на концертах і вечірках і про цьому мрієте стати чоловіком графині Водзиської, щоб усе товариство казало, що в моєї доньки чоловік — якийсь капельмейстер?!

Шопен: Ви чудово й раніше знали про це! Я — піаніст і композитор і в цьому моє призначення!

Граф: Ну й залишайтеся з ним! А мою доньку й нас залиште у спокої! Прощайте, пане, прощайте, панове! Сподіваюся, що більше не побачимося! (Вибігає).

Шопен (вражений тим, що відбулося): Панове, я хочу побути один, залиште мене будь-ласка...

Міцкевич (торкаючись плеча Шопена): Тримайся, Фридеріку, цього треба було очікувати. Ходімо, панове...

Усі виходять. Санд залишається. Уважно дивиться на Шопена, потім підходить до нього.

Шопен: Я попрошу і вас піти, мадам!

Санд: Я зараз піду. Мені просто хотілося сказати вам на прощання, щоб ви не надто цим переймалися... Все одно б із цього шлюбу нічого не вийшло!

Шопен: Не вам судити, вийшло чи ні! що ви знаєте про мої почуття! Що ви загалом знаєте про любов! Вважаєте себе героїнею, котра кинула виклик нашому суспільству?! Змінюєте, як панчохи, коханців, курите сигари, ходите в чоловічих штанах! Вам цього ніхто не скаже, а я скажу: ви претендуєте на оригінальність, а виглядаєте просто карикатурно!

Санд: А ось ображати мене не потрібно! Що ви знаєте про мене? колись я була такою ж наївною, як і ви... Виховувалася в монастирі і мріяла стати черницею. Мені навіть цього не дозволили! Зустрілася з порядним чоловіком, котрий був далеко від розуміння мистецтва, народила йому двох дітей... Ви повинні бути просто щасливим, що не дізнаєтеся, як воно, кожного дня наштовхуватися на стіну нерозуміння і займатися тим, до чого не лежить душа. Потім розлучення, плітки, розрив із товариством... А в мене на руках двоє малих дітей, котрі окрім мене нікому не потрібні... (Гірко сміється). Спочатку я навіть горщики розфарбовувала, щоб якимось заробити собі на життя!

Шопен: Це правда?

Санд: Ні, я вам тут казочки розповідаю, бо мені нічого більше робити...

Шопен: Вибачте мене, не знаю, що на мене найшло...

Санд: З усіма буває...

До квартири входить Жюль Дюфур.

Дюфур: Мадам, мосьє, вибачте мене. Та вже пізно. Я сюди привіз мадам Дюдеван, я маю її й відвезти додому.

Санд: Я вже йду. (Шопену). Подумайте над тим, що я вам сказала (Шопен киває. Санд і Дюфур йдуть. Завіса).

Перед завісою виходять Санд і Дюфур.

Санд: Що ви думаєте з приводу того, що сталося, Жюле?

Дюфур: Він буде ще довго страждати і вважати себе винним.

Санд: Я не про те... Чи є в мене якийсь шанс сподобатися йому?

Дюфур: Ви серйозно, мадам?

Санд: А чому б і ні?

Дюфур: Хто ж із розумних стане стверджувати, що кохання двох статуй може тривати більше доби? На спільному постаменті вам до смерті буде нудно... А в ліжку два пам'ятники просто смішні!

Санд: Ну, ми ще подивимося.

ІНТЕРМЕДІЯ.

Перед завісою з'являється Адам Міцкевич. Він одягнений в пальто, його довгий шарф кілька разів огортає шию. Міцкевич крокує цілеспрямовано і мало не врізається в що вийшов з іншого боку завіси Альфреда де Мюссе.

Де Мюссе: (здивовано): Мсьє Міцкевич? Ви мало не збили мене з ніг!

Міцкевич: Бога ради, вибачте мене, мсьє Мюссе ... Я дуже поспішаю.

Де Мюссе: Поспішайте? Ви думаєте, що тільки ви один поспішайте в Парижі?

Міцкевич: У вас до мене якісь претензії?

Де Мюссе (трохи зніяковівши): Претензій немає ... Але ви так завзято мене уникаєте і не бажаєте спілкуватися ...

Міцкевич: Мсьє Мюссе, як можна з вами спілкуватися, якщо кожне таке спілкування закінчується нервовим нападом з вашого боку і неможливо передбачити, у що виллється цей напад?

Де Мюссе: Клянуся вам, подібне більше не повториться ... Молю вас про одне! Скажіть, вони разом?

Міцкевич: Хто?

Де Мюссе: Не вдавайте, що не знаєте! (Підвищує голос) Ви прекрасно розумієте про кого йде мова!

Міцкевич: Почалося! (Рішуче). Ану ж бо, пропустіть мене!

Де Мюссе (обм'як): Молю вас, скажіть, вони разом?

Міцкевич: Ще ні. Але все у волі Божій! (Рішуче йде).

Де Мюссе ще якийсь час дивиться йому в слід, потім йде з виглядом побитої собаки.

ДІЯ 2.

Кімната Фридерика Шопена. Шопен сидить за роялем, наполегливо повторюючи один і той же звук. Потім закриває кришку. До кімнати входить Адам Міцкевич.

Міцкевич: Знову твої вхідні двері залишені відчиненими! Це небезпечно, особливо в нічний час, як ти цього не усвідомлюєш?

Шопен: Адже ніхто досі сюди ж не ввірвався! Навіть злодіям я не потрібен!

Міцкевич: Знову твоя хандра! Вона тебе всього зсередини підточила!

Шопен: Ніхто тебе не примушує бути моїм опікуном, Адаме. Сам розберуся.

Міцкевич: Не розберешся, бо ти остаточно заплутався! (Дивиться уважно на Шопена). Ти хоч знаєш, що граф Водзинский сьогодні має намір з'явитися до тебе з візитом?

Шопен: О Пресвята Діва! Знову? Адже ми один одному все сказали минулого разу!

Міцкевич: Мабуть не все ... У тебе залишилися листи Марії, він хоче їх забрати.

Шопен: Я не віддам! Це все, що у мене залишилося від Марії ... Я його і на поріг не пущу!

Міцкевич: Фридеріку! Ти йогопустиш і вислухаєш і не верти головою! Ти ж не хочеш, щоб він сюди прийшов із нічною охороною? Дотримуйся пристойності! Він - граф, і поруч із ним у цьому місті ти ніхто, пам'ятай про це!

Шопен: Може, ти ще мені порадиш віддати йому листи?

Міцкевич: Це вирішувати тобі. Але поведься з ним розсудливо, прошу.

Шопен: Спробую, але не впевнений, що вийде ...

Міцкевич: Ну ось, компроміс знайдений. (Лунає стук у двері). Це, напевно, він. Слава богу, що я тут і встиг тебе попередити!

Міцкевич поспішає відкрити двері. На порозі з'являється Жорж Санд. Шопен з подивом дивиться на неї. Потім в його погляді відбивається роздратування.

Санд: Коли ви повісите на двері дзвіночок, Фридеріку? Так і всі руки можна оббити!

Шопен: А я жінок останнім часом не чекаю. Чоловічі ж руки цю працю

легко винесуть!

Санд: Шкода, що не чекаєте ... Мсьє Міцкевичу, ви не будете заперечувати, якщо я попрошу вас залишити нас з Фридеріком удвох?

Міцкевич: Звичайно ні ...

Шопен (перебиваючи його): Адаме, прошу, без зайвих уклонів! Раз мадам прийшла, вона все одно не піде, поки не видавить з мене цю розмову!

Санд: Навіщо так грубо? Я адже нічого ще ...

Шопен: А як інакше? Я адже вас не кликав! (На хвилину замовкає). Адаме, ця розмова буде короткою, далі порога не йди, я тут же тебе покличу ...

Міцкевич: Будь-ласка (вийшов).

Шопен (уїдливо): Я весь в увазі, мадам!

Санд: Послухайте, Фридеріку! Ми з вами зустрілися, як дві самотності ... Чому б нам не спробувати жити разом?

Шопен: Два самотності? Невже?

Санд: До чого ваша постійна іронія? Що в мені вас дратує?

Шопен: Два самотності ... Краще вже бути самотнім! .. Послухайте, я вам співчую, дуже співчую ... Але я ще занадто молодий для того, щоб прожити залишок життя без любові!

Санд (сідає поруч і бере його за руки): Талановиті люди потрібні тільки талановитим людям, зрозумійте! Посередність вас ніколи не зрозуміє і не оцінить!

Шопен (забираючи свої рук з її рук): Це хто - посередність? Марія? Так як ви...

Санд (перебиваючи): Бачу, що ви не знайомі з повістю мосьє Бальзака «Будинок кішки, що грає в м'яч». (Шопен здивовано дивиться на неї). Безумовно не читали. Там описана ваша ситуація, якби ви раптом з Марією одружилися. Почитайте! Може Бальзака ви почуєте краще, ніж мене ...

Шопен: Навіщо я вам потрібен? Залиште мене...

Санд (встаючи і прямує до дверей): Як побажаєте ... Це було для вашого ж блага ... Та ви просто маленький хлопчик, малюк, який боїться подивитися правді в очі! .. А Марію вашу я ні в чому не звинувачую. В її роки я теж не зважилася кинути виклик батькам, але ж я завжди була сильною... Адам, напевно, дуже замерз ... Прощайте!

Іде. Через кілька секунд в дверях з'являється Міцкевич. Голова його засніжена.

Шопен: Слава Богу! Я боявся, що ти підеш.

Міцкевич: Рано зрадів! Від мене так швидко не відчепишся. (Підходить до столу і наливає келих шампанського, простягає Фридеріку). Ось краще

випий і пограй мені.

Шопен (осушує келих): Дякую, Адаме, що досі терпиш мене. А ось пограти сьогодні я не можу ... Пробував, нічого не виходить ...

Міцкевич: Не можеш грати? Невже дійсно все так погано?

Шопен: Послухай, Адаме... Я її образив, дуже образив, скривдив ні за що...

Міцкевич: Кого? Марію?

Шопен: Та ні! Мадам Санд ... Я повинен вибачитися

Міцкевич: Ну в тебе ж і зміна настроїв ... Ну так піди і вибачся!

Шопен: Ні, я не можу ... Я хотів би, що б ти ...

Міцкевич: Що я? Вибачився замість тебе ?!

Шопен: Та ні, не вибачився, а попросив би її прийти до мене, сьогодні ...

Міцкевич: Ох, Фридеріку ... Розберися в собі, що тобі потрібно? .. Гаразд, план такий: зараз ми підемо в таверну, в Карлсбрау, поговоримо, вирішимо як правильно діяти, а далі - я поїду до мадам Санд, а ти додому - чекати графа. Тільки, прошу, будь стриманим!

Шопен (на ходу одягаючи пальто): Прошу, як накажеш ... Йдемо (йдуть, а двері залишаються відкритими).

Через кілька секунд в дверях з'являються Жюль Дюфур і Поліна Марсо. Поліна - молода жінка, досить приваблива, з легковажним виразом обличчя. На голові Жюля картуз.

Дюфур: Що таке? Двері відчинені, а нікого немає ... Це так схоже на Шопена! Правда, його двері завжди відчинені всім, але так їх кидати ... Напевно, зайдемо пізніше ...

Поліна: Там йде сніг, я на вулицю не піду! Тут так тепло ... ти думаєш, Шопен буде з'їжджати з цієї кімнати?

Дюфур: Ходять такі чутки.

Поліна (розглядаючи кімнату): А тут непогано. Правда, багато чого доведеться змінити ... А він гарний?

Дюфур: Хто?

Поліна: Мсьє Шопен.

Дюфур (здивовано): Ні, не дуже ... Але досить вишуканий. Думай краще зараз про нас. Ми тут зів'ємо наше перше гніздечко. Ти хіба не рада?

Поліна: Звичайно, милий, я дуже рада.

Жюль обіймає Поліну і вони цілуються. Вбігає Шопен. Німе від несподіванки.

Шопен: Мсьє Жулю, що ви робите в моїй кімнаті з цієї жінкою?

Дюфур: Вибачте, Фридеріку, ми вирішили прийти до вас, а двері були

відкритими і я подумав, що краще ми тут вас почекаємо, чим злодії, які сюди могли забратися в будь-яку мить.

Шопен: Красти у мене особливо нічого ... Але ви праві, я став таким неуважним останнім часом і ці двері ... Я постійно забуваю її закривати! Тому я і повернувся, а то б вам довелося мене чекати дуже довго.

Дюфур: Перейдемо відразу до справи. Я чув, що ви збираєтеся з'їжджати з цієї квартири і шукати собі інше житло.

Шопен: Так, я думав про це. Моя квартира стала для мене дорогою та й сенсу немає далі її знімати. Але точно я ще не вирішив.

Поліна (весь цей час не відриваючи очей від Шопена): Ви такий чарівний молодий чоловік, вам хто-небудь казав про це?

Шопен: Ні ... Жюлю, може ти нас представиш нарешті один одному?

Дюфур: Ох, так ... Це мадемуазель Поліна Марсо, моя наречена. Ми шукаємо недорогої квартири, щоб жити разом.

Шопен (здивовано): А як же мадам де Санд? Ви ж були так в неї закохані.

Дюфур: Це все в минулому. Любов без взаємності довго не живе. (Обіймає Поліну). А ось моя наречена - це сама безпосередність і чарівність!

Поліна (манірно звільняючись з рук Жюля): А ви так і живете один?

Шопен: На жаль, один ...

Поліна: Як шкода. Ви такий чарівний!

Дюфур: Поліно! Ти змусила мосьє Шопена почервоніти!

Поліна: Але це ж правда!

Дюфур: Мені потрібно терміново сходити до редакції. Там призначена невідкладна зустріч. Ти підеш зі мною, Поліно?

Поліна: У такій сніг? Я тебе почекаю тут. Заодно, може бути, переконаю мосьє Шопена поступитися нам цією квартирою.

Дюфур (одягаючи казанок): Тільки намагайся не бентежити мосьє. Я скоро повернусь.

Дюфур в дверях стикається з Міцкевичем. Вони розкланюються.

Міцкевич: Яким вітром вас сюди занесло, мосьє Дюфуре?

Дюфур: Буревієм. (Виходить).

Міцкевич: Ти думаєш, Фридеріку, я можу вічно мерзнути на вулиці, чекаю, поки ти тут будеш упадати за дамою?

Шопен: Це Поліна Марсо, наречена мосьє Дюфура. Він люб'язно попросив її почекати його тут і скоро за нею повернеться.

Поліна (перемикаючи свою увагу на Міцкевича): Яке чудо, який елегантний чоловік! представте мене йому швидше!

Шопен: Я вже представив вас.

Поліна: А його мені?

Шопен: А ви хіба його не знаєте? Його в Парижі знають всі! Це Адам Міцкевич.

Поліна: А, як-же, як-же! (Бере під руку Міцкевича і відводить в сторону). У вас такий профіль, хоч портрети з вас малюй! І чим же ви займаєтеся?

Міцкевич (переглядаючись із Шопеном): Пишу вірші.

Поліна: Вірші? І це вигідно?

Міцкевич: Не дуже. (Сміється). Але прибутки від мого маєтку дозволяють мені це робити.

Поліна: І які ж у вас доходи від маєтку?

Шопен: Я вам не заважаю?

Міцкевич (продовжуючи сміятися): Ні, Фридеріку! (Поліні) Яка ж ви цікава! Мої прибутки достатні, щоб моя дружина могла безбідно вести господарство.

Поліна (розчаровано, відпускаючи його лікоть): Так ви одружені...

Міцкевич: Так, одружений, на найчарівнішій жінці в світі! (Поліна відходить в сторону, Міцкевич підходить до Шопену.

Міцкевич: Ходімо!

Шопен: А як же Поліна? Ми ж не будемо брати її в Карлсбрау ...

Поліна (пожвавішавши): У таверну Карлсбрау? А чому б і ні? Я там ніколи не була. У Жюля недостатньо грошей, щоб мене туди зводити. Кажуть, гам шикарно, багато знатних чоловіків, ось би подивитися!

Шопен: Бідний Жюль.

Лунає стук у двері. Міцкевич поспішає відкрити. Входить Антоній Водзинський. Його казанок і пелерина пальто засніжені. Його гарне обличчя спантеличено.

Шопен: Сьогодні день суцільних візитів.

Антоній (вклоняючись Шопену і Міцкевичу): Моє шанування, панове. **Фридеріку**, я прийшов тебе попередити, що хмари згущаються над твоєю головою і сьогодні може сюди прийти ...

Фридерік: Твій батько? Я вже обізнаний про це.

Антоній: Не тільки батько ... Але й Марія хоче тебе бачити. Я так боюся, щоб вони тут не зіткнулися!

Шопен (бліднучи): Боже мій, Марія ... Навіщо вона хоче прийти?

Антоній: Я не знаю. Каже, що має тебе побачити, чого б це їй не вартувало...

Поліна (Міцкевичу): Хто цей красень? Він просто чудовий! Ніколи не бачила таких елегантних молодих людей!

Шопен: Почалося!

Поліна: І де такі красені водяться?

Антоній: Що значить – водяться?!

Міцкевич (рішуче за руку підводить Поліну до Антонія): Антонію, це мадемуазель Поліна Марсо, а це граф Антоній Водзинський!

Поліна: Граф? Я бачила графів тільки здалека ...

Міцкевич (Шопену): Ось питання і вирішене. Нам є на кого її залишити. По-моєму це те, що не тільки їй, але і йому потрібно.

Шопен: Антонію, нам потрібно відлучитися з Фрідерком на годинку, я дуже сподіваюся, що ти займеш розмовою цю юну дівчину.

Антоній: Як? Мадемуазель готова залишитися зі мною, незнайомим їй людиною, наодинці?

Шопен: Мадемуазель готова. (Сумно посміхається). Нам пора, Адаме!

Міцкевич: Щасливо залишатися!

Шопен і Міцкевич йдуть. Антоній в деякому збентеженні розглядає Поліну. Вона досить рішуче підходить до нього.

Поліна: Вам говорили, що ви дуже гарні?

Антоній: Говорили ... Але слова жінок мало що значать.

Поліна: Я завжди говорю правду.

Антоній: Чи потрібно це? .. А ви родичка мосьє Міцкевича?

Поліна: Ні, я його сьогодні вперше побачила, як і вас.

Антоній: А як тоді ви взагалі тут опинилися?

Поліна: Це не важливо. Мне подобається ваша компанія і особливо - ви!

Антоній: Багатообіцяючий початок... Давайте познайомимися ближче. Розкажіть мені про себе.

Поліна: Вам це цікаво?

Антоній: Та вже будьте так ласкаві.

Поліна: Будь-ласка. Я народилася в Парижі. Батька не пам'ятаю, а може його і не було. Мати працювала прачкою, дуже любила пропустити чарочку-другу. Але мене хотіла вчити, віддала в колегію. Але там було так нудно, що я вирішила втекти. Я думаю, ви розумієте, що додому повернутися я не могла, тому почала своє власне життя. Ну, будьте ласкаві НЕ морщити ваш чарівний лоб, я себе не продавала. Мене взяли на роботу в один дешевий готельчик і це мене цілком влаштувало. Правда були чоловіки, яких я любила, але я себе не продавала... А потім з'явився мосьє Жюль...

Антоній: Жюль Дюфур? Ааа... ось чому ви тут ...

Поліна: Так, Дюфур. Я подивилася на нього і зрозуміла, що напевно мені пора заміж, досить просто любити чоловіків.

Антоній: Вітаю.

Поліна: А тепер я передумала за нього заміж. (Дивиться в очі Антонію). Ви одружені, графе?

Антоній: Ні ...

Поліна: Чудово. (З пристрасстю бере його руки в свої. Антоній піддається). Скажіть, графе, а що ви найбільше мріяли отримати від жінки?

Антоній: Я не знаю, я про цю не замислювався серйозно ...

Поліна: Тоді дайте мені іншу відповідь: чого вам не вистачало в жінках, які з вами були?

Антоній: Напевно, всепоглинаючої пристрасі ... Вони всі прикидалися!

Поліна (рішуче сідаючи йому на коліна): Вона кипить в моїх грудях, південна всепоглинаюча пристрась! (Пристрасно його цілує). Вона вся буде вашою!

Антоній: Почекайте, адже ми в чужій квартирі, раптом повернеться господар ...

Поліна (встаючи з його колін): Ви подумали, що я вам пропоную себе зараз? О ні, мій красеню, тільки після весілля.

Антоній: А як же Жюль?

Поліна: Куди Жюлю до вас! Він не такий красивий і він же не граф.

Антоній (спантеличено): Я взагалі-то ще не збирався одружуватися ...

Поліна: Так зберіться, часу на роздуми я вам даю небагато.

Антоній (бадьоріше): А й справді, чому мені не одружуватися? Мені двадцять п'ять років, я не дурень, що не потворний! Треба про це сказати таточку, нехай виділить мені частину маєтку у спадок...

Розкриваються двері і входить Шопен. Уважно дивиться на Поліну і Антонія.

Шопен: Ну і як? Дюфуру вже винесли вирок?

Поліна: Ну чому відразу «вирок»? Кожна людина повинна йти до своєї мрії!

Шопен: Все ясно. Тільки у мене не засиджуйтеся, я чекаю інших гостей.

Поліна: І куди ж ми в такий сніг підемо?

Шопен: Це вам вирішувати, це ваша справа.

Лунає рішучий стукіт у двері. Присутні напружуються.

Голос графа Водзинського через двері: Негайно відкрийте, чуєте! Пустіть мене до моєї дочки !!!

Антоній (в жаху і паніці): Пресвята Діва! Це мій батько! Він мене вб'є! Сховайте мене!

Шопен: Та куди ж я вас сховаю?

Антоній: О Боже! Ось в цю шафу. (Відкриває дверцята шафи). Слава Богу, вона порожня! (Залазить в шафу, Шопен закриває за ним дверцята).

Голос графа Водзинського через двері: Негайно відчиніть!

Шопен відкриває двері. В кімнату вривається граф Водзинский.

Граф: Де вона ?!

Шопен: Якщо ви про Марію, то її тут немає і бути не могло!

Граф (зустрічаючись очима з Поліною): А це ще хто? Ваша нова любов? Не дуже-то вона схожа на дівчину вищого світу.

Шопен: Це наречена мого друга. Він зараз за неї зайде.

Граф: Може статися, що мої підозри і необґрунтовані, але батьківське серце не обдуриш! Вони знову з Антонієм щось сьогодні задумували, збиралися кудись!

Шопен: Ви можете подивитися на веранді бо інших місць ховатися у мене немає!

Граф: Я вам вірю, вибачте! Але не це головна мета мого візиту. Листи Марії ... Я знаю, що вона вам писала! Віддайте мені листи!

Шопен: Навіщо? Все, що в цих листах, стосується тільки мене і Марії! Як я можу зраджувати її довіру?

Граф: Вам з Марією вже не по дорозі! Я знаю, що ви продовжуєте зустрічатися з мадам де Санд. Що ж, можливо цей вибір і правильний для вас. Скандальна письменниця і музикант з'єднуються в пару! Але при чому тут моя чиста дівчинка? Ви думаєте, що я і вона, ми зможемо пережити, якщо її листи з'являться в рядках романів мадам Санд?! Я не можу допустити, щоб вона стала загальним посміховиськом!

Шопен: Листи Марії стосуються лише нас двох. Нехай ми більше ніколи не побачимось, але вони будуть зі мною до мого останнього подиху... Вам я їх не віддам!

У відчинені двері входить Жюль Дюфур. Здивовано зупиняється.

Дюфур: Щось не так, Фридеріку? Може потрібна моя допомога?

Шопен: Ні, ми закінчили з графом розмову і він зараз йде!

Граф (витріщаючись на Дюфура): Як? Ви розмовляєте з людиною в картузі?! Ви пускаєте людину в картузі в свій будинок?

Дюфур: Ви мене бачили тут і раніше, чому так дивуватися?

Шопен: Мій друг - гідна людина і він відомий журналіст!

Граф: Але він в картузі! Господи, світ перевернувся! І мій син Антоній теж бував в такій компанії?

Дюфур (спокійно): Природно, і не раз.

Граф: Як я міг вам його довірити, старий сліпець! Я позбавлю його спадщини!

Граф вибігає. У той момент, коли за ним закриваються двері, з шафи випадає Антоній, який втратив свідомість. Дюфур і Шопен підбігають до нього. Поліна залишається нерухомою. Дюфур набирає в склянку води і виливає її на обличчя Антонія. Той приходиться до тями.

Шопен: Антоній, ну що ти? Збирайся! Сталось, так сталося!

Антоній: О Боже! Залишитися без усього? І куди я піду, на вулицю?

Дюфур: Працювати підете, мосьє, працювати, а не промотувати гроші вашого батька!

Поліна (стосується плеча Дюфура): Жюлю, нам пора. Раз мосьє Шопен з'їжджати з квартири, нам потрібно шукати іншу.

Антоній (здивовано): Шукати квартиру з Жюлем? А як же я?

Поліна: А що – ви? Ви тепер не граф і не вам мріяти про пристрасті. Не вистачало, щоб ще кожен жебрак мріяв про південну пристрасть!

Дюфур: Південну пристрасть? Ти про що?

Поліна (веде його під руку до дверей): Нам пора. (Перед виходом зупиняється). А ваш батько, Антонію, красивий чоловік, будь би він молодший і не такий грізний ... Прощайте, мосьє.

Дюфур: Скоро побачимось. Надумаєш з'їхати, попередь нас (йдуть).

Шопен (їм у слід): Безумовно.

Антоній: Ось і вір після цього в щирість жінок!

Шопен: Такий точно вірити не можна. Послухай, Антонію, пора тобі стати чоловіком ... і взагалі тобі пора додому!

Антоній: І ти виганяєш мене ...

Шопен (м'якше): Може твій батько ще заспокоїться, може передумає.

Антоній: Не дуже-то я в це вірю ... (збирається йти).

Стукіт у двері. Антоній без питань відкриває. Входить Марія. Вона одягнена в чорному. Її волосся покриває чорна шаль.

Марія: О Пресвята Діва! Я мало не зіткнулася з батечком! Добре, що він був чимось стурбований і не побачив мене. Темрява і чорний шарф приховали моє обличчя!

Антоній: Тобі пощастило, а от я ганебно відсиджувався в цій шафі під час його візиту!

Марія: Значить, все-таки від був тут.

Антоній: Ще як був! Встиг навіть позбавити мене спадщини ...

Марія (Шопену): Він вимагав від тебе листів?

Шопен: Так.

Марія: Ти йому віддав?

Шопен: За кого ти мене приймаєш?

Марія: Дякую, Фридеріку ... Я дуже тебе прошу, поверни ці листи мені.

Шопен: Навіть тобі, Маріє, я їх не поверну. Ці листи і подарована тобою троянда будуть супроводжувати мене до смерті. Це все, що у мене залишилося від тебе ...

Марія: Я могу би мати надію на твою порядність?

Шопен: У тебе немає приводів сумніватися ні в моїй щирості, ні в моїх почуттях.

Марія (бере його за руку): Вибач, що так вийшло ... Повір, ця пам'ять мені теж дуже дорога ...

Стукіт у двері. Антоній знову відкриває. Входить мадам Санд.

Санд: У вас, Фридерик, збори друзів?

Марія: О Господи, хоча б попроситися нам дали як людям! Фридеріку! Хоча б сьогодні ти врятував мене від цієї зустрічі з нею!

Санд: З нею? У мене є ім'я, мадемуазель!

Марія (відпускає руку Шопена і підходить до Жорж Санд). Ви ніколи не будете щасливі з ним, чуєте, ніколи!!! (Шопену). Ти будеш цілувати її, а бачити моє обличчя!

Вибігає. Антоній ще якийсь час стоїть в заціпенінні, а потім теж виходить. Фридерик знесилено опускається на стілець.

Санд: Це не любов, Фридеріку. З її боку це просто ображене самолюбство!

Шопен: Помовчіть, Бога ради прошу вас, просто мовчіть!

Санд: Я можу і піти. Але пам'ятайте: час лікує все і дуже скоро я вам стану необхідною.

ПОСТЛЮДІЯ

Перед закритою завісою з'являється Альфред де Мюссе. У своєму розкішному синьому пальті він сідає просто додолу і знімає з голови казанок. З іншого боку, не поспішаючи виходить Антоній. Зупиняється і придивляється до де Мюссе.

Антоній: Альфреде, це ти? Чому ти сидиш просто на землі?

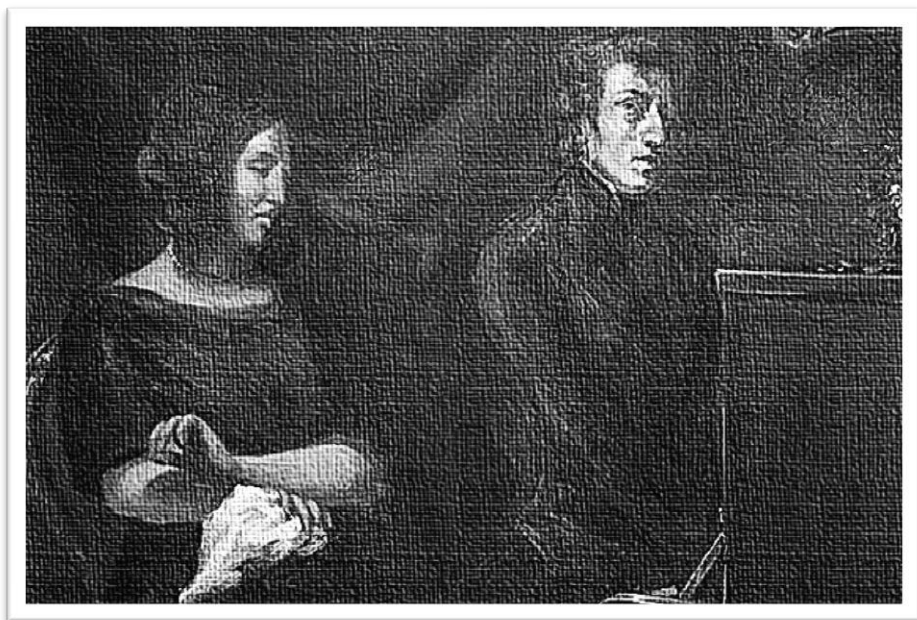
Де Мюссе: А де ж мені сидіти ще? .. Вона там, у Фридеріка? .. Хоча, можеш не відповідати мені, я і сам знаю, що вона там ...

Антоній: Не можу зрозуміти, чому ти так побиваєшся за цією мадам? Ти молодий, знаменитий, у тебе є спадщина. Чого тобі ще бажати? А ось мене позбавили стану ...

Де Мюссе: Що таке спадщина, коли життя розбите? .. Але ти мене не зрозумієш, у тебе інші цінності ... Не переживай за своєюспадщиною, ти теж молодий, ти гарний, знайдеш собі багату наречену і будуть у тебе гроші для твоїх розваг ...

Антоній: Послухай, Альфреде. Не ти один убитий горем! Сьогодні моя сестра і Фридерик остаточно розлучилися. Для них це теж горе. Але ж почуття безслідно не зникають. Вони залишаються в пам'яті ... Ось, наприклад, для Фридерика вони залишилися в листах Марії. Він сам так сказав ...

Де Мюссе: Так, почуття безслідно не зникають, Фридерик правий. Вони живуть вічно в рядках віршів і звуках музики...

Науково-популярне видання

Митці минулих епох очима їхніх сучасників (початок XVII – середина XIX ст.) : науково-популярне видання. Автор-укладач та ком. до драм. тв. І. Цебрій. Полтава: Формат+, 2019 р. 84 с.

Підписано до друку 26.02.2019 р.

Папір офсетний. Друк трафаретний.

Ум. друк. арк. 6,2. Наклад 100 прим.

Зам. № 1115

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК №6817 від 01.09.2015 р.